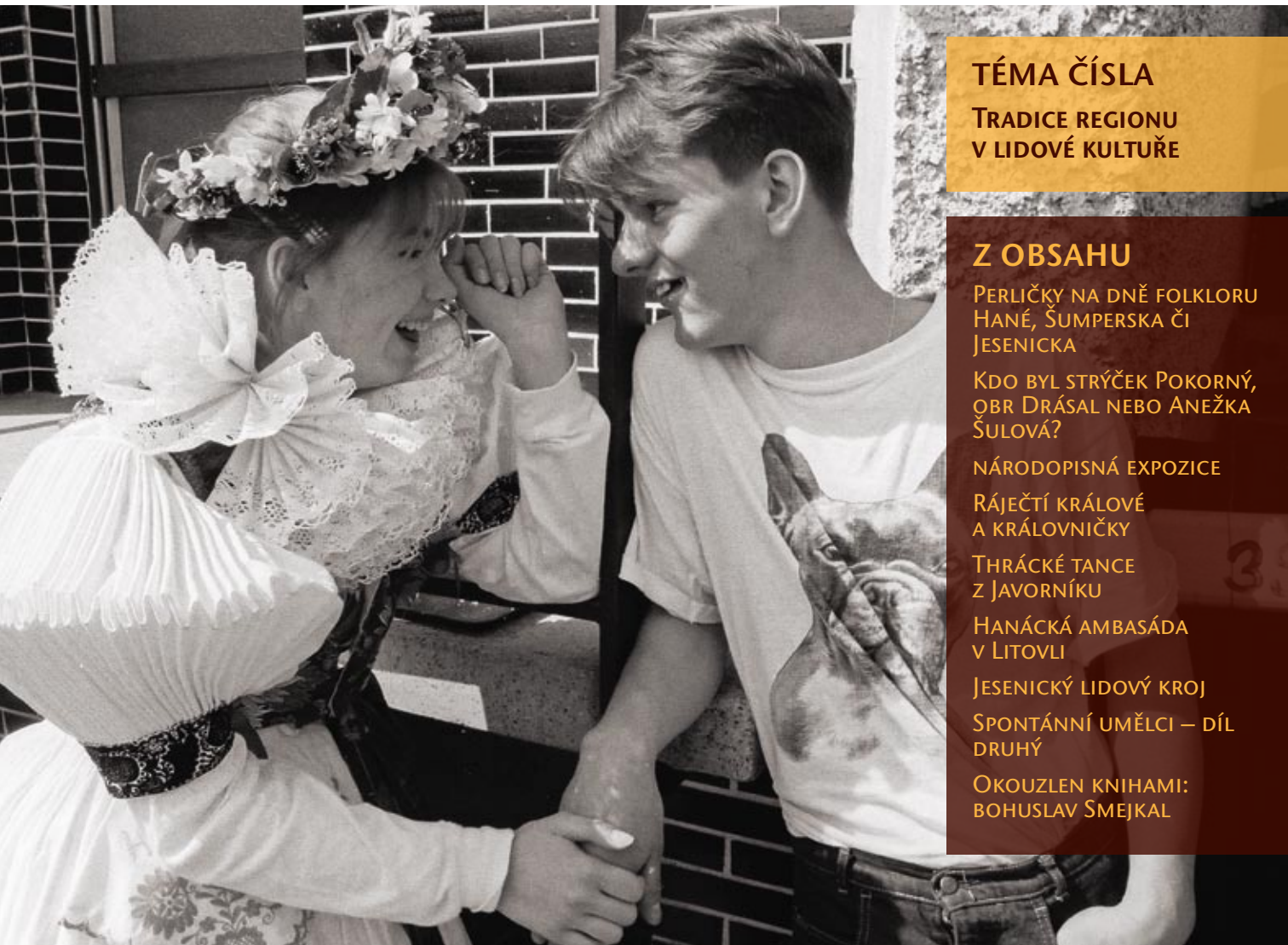

KROK

2014 2
ročník 11.

Kulturní Revue
Olomouckého Kraje

TÉMA ČÍSLA

TRADICE REGIONU
V LIDOVÉ KULTUŘE

Z OBSAHU

PERLIČKY NA DNĚ FOLKLORU
HANÉ, ŠUMPERSKA ČI
JESENICKA

KDO BYL STRÝČEK POKORNÝ,
OBR DRÁŠAL NEBO ANEŽKA
ŠULOVÁ?

NÁRODOPISNÁ EXPOZICE

RÁJEČTÍ KRÁLOVÉ
A KRÁLOVNIČKY

THRÁCKÉ TANCE
Z JAVORNÍKU

HANÁCKÁ AMBASÁDA
V LITOVLI

JESENICKÝ LIDOVÝ KROJ

SPONTÁNNÍ UMĚLCI – DÍL
DRUHÝ

OKOUZLEN KNIHAMÍ:
BOHUSLAV SMEJKAL

Muzeum silnic
ve Víkřovicích Vás zve na výstavu

VÁCLAV ZAPADLÍK

OBRAZY AUTOMOBILOVÉHO SVĚTA

od 4. června do 23. srpna 2014

Velký výstavní sál
Muzea silnic
ve Víkřovicích

Vernisáž
4. června 2014
v 17 hodin

"FIATMÁNIE"

115 LET ZNAČKY FIAT

ZE SBÍRKY
ALEŠE TITZLA

od 4. června do 19. září 2014

Malý výstavní sál Muzea
silnic ve Víkřovicích

Vernisáž
4. června 2014
v 17 hodin

Muzeum silnic
ve Víkřovicích u Šumperka
muzeumsilnic@ssok.cz

Otevírací doba
Úterý - Sobota: 10 - 16 hod.
www.muzeumsilnic.cz

SPRÁVA SILNIC
OLOMOUCKÉHO KRAJE
Olomoucký kraj

Téma příštího čísla (vyjde 20. září 2014):
OSOBNOSTI SPORTU

Obálka:
Ze „zákulisi“ tzv. matičkového průvodu z Dolan do
Bohuňovic (foto Jindřich Šreit, 1996).

Římskokatolická
farnost Litovel

Vás zvou na mezinárodní výstavu fotografií

Foto: Lena Jakubčáková

LENA JAKUBČÁKOVÁ
MICHAL LUCZAK
MARTIN WÁGNER

vernisáž proběhne dne 11.6.2014 v 17.30 hodin v kapli sv. Jiří
výstavu uvede Jindřich Šreit
hudebně doprovází Senzakord

výstavu lze navštívit po dobu celých prázdnin denně
od 27.6. do 31.8.2014 od 10.00 do 16.00 mimo pondělí

akci podpořili:

KROK Kulturní revue
Olomouckého kraje

Vydává Vědecká knihovna v Olomouci

Ročník 11., číslo 2,
vychází čtyřikrát ročně

Vedoucí redaktor:
Mgr. Lukáš Neumann, Ph.D.

Odpovědná redaktorka:
Mgr. Olga Chmelíčková

Redakční rada:
RNDr. Jitka Holásková

Mgr. Miloš Korhoň

Mgr. Nela Kvapilová

PhDr. Jindřich Garčic

RNDr. Lenka Prucková

Mgr. Hana Jakůbková

PhDr. Marie Dokoupilová

Mgr. Lubor Maloň

Mgr. Miluše Berková

Adresa vydavatele a redakce:
Vědecká knihovna v Olomouci

Bezručova 3,779 11 Olomouc

tél.: 585 205 311

fax: 585 225 774

e-mail: redakce@vkol.cz

internet: www.vkol.cz/krok

facebook: <https://www.facebook.com/kulturnirevue>

Číslo: 100625

Grafická úprava:

Jan Krátký

Předtisková příprava:

Martin Navrátil

Tisk:

Booksprint s. r. o.

I. P. Pavlova 52, 771 11 Olomouc

ISSN:

1214-6420 (tištěná verze)

1214-648X (elektronická verze)

Registrace:

MK ČR E 6450

Uzávěrka čísla:

2. června 2014

OBSAH

Úvodník: Perličky na dně (Veronika Hrbáčková)	2
Regionální pracoviště pro tradiční lidovou kulturu při Vlastivědném muzeu v Olomouci (Josef Urban)	3

TÉMA ČÍSLA: TRADICE REGIONU V LIDOVĚ KULTUŘE

Problematika národopisného vymezení Hané a mapa Hané z přelomu 18. a 19. století (J. Urban)	4
První národopisná expozice v Olomouci aneb průvodce jejími kuriozitami (V. Hrbáčková)	8
Ráječtí králové a královničky (Mária Kudelová)	11
Lidové zvyky severozápadního Slezska v průběhu církevního roku (Bohumila Tinzová)	14
Anežka Šulová – kronikářka života na vesnici severozápadní Moravy v druhé polovině 19. století (Miloš Melzer)	18
Jesenický lidový kroj (Michaela Neubauerová)	23
Rukodělná domácká výroba v oblasti Jeseníků (M. Kudelová, Miloslava Hošková)	26
Řecký soubor Evros z Javorníku rozezněl Česko rytmem thráckých tanců a gajd (Ivan Hlavatý)	29
Hanácká ambasáda v Litovli (Robert Najman)	32
Zamyšlení nad drobnými sochařskými díly na Maletínsku (Mirek Kobza)	35
Kdo byl strýček Pokorný (Karel Faltýnek)	36
Největší Hanák – obr Josef Drásal (V. Hrbáčková)	42

FOTOGRAFICKÁ PŘÍLOHA

Jindřich Štreit: Matickový průvod z Dolan do Bohuňovic (1996)	47
---	----

VARIA

Okouzlen knihami a barokní krásou svatokopeckého chrámu (rozhovor Martina Kučery s Bohuslavem Smejkalem)	49
Jedenáct spontánních umělců z Olomouckého kraje (II.) (Pavel Konečný)	55
Jak se mnou nakládá čas - rozhovor s řezbářem a sochařem Richardem Spurným (Bohumír Kolář)	60
Próza: Dokonale nehybný (Martin Lukáš)	63
Vzpomínka na Klopínu – Kamenné zidky (Lubomír Bartoš)	65

KULTURNÍ ITINERÁŘ

Rukověť návštěvníka kulturních událostí (červenec – září 2014)	67
--	----

Úvodník

Perličky na dně

Veronika Hrbáčková

Když jsem se dozvěděla, že budu pomáhat s přípravou čísla časopisu KROK na téma Regionální tradice v lidové kultuře, měla jsem radost, protože takové téma dává možnost psát o čemkoli zajímavém z oblasti stále opomíjené a na okraji stojící – lidové kultury. Protože jsme ve Vlastivědném muzeu v Olomouci na sklonku roku 2013 otevřeli první národopisnou expozici v Olomouci a v tomto roce na ni čerstvě navázali projektem veřejné sbírky s názvem *Oblečme obra Drásala* (aby toho národopisu nebylo málo), říkala jsem si, že takto zaměřené číslo revue bude užitečné k další propagaci obou jmenovaných akcí. Kromě zastřešujícího tématu Regionální tradice v lidové kultuře bylo třeba ještě všem příspěvkům dát konkrétnějšího, společného, jmenovatele. Vzhledem k tomu, že prvními připravovanými příspěvky tohoto čísla byly články nazvané *Největší Hanák – obr Josef Drásal* a *První národopisná expozice v Olomouci aneb průvodce jejími kuriozitami*, napadlo mě, že bychom se těch zvláštností a vzácností v našem kraji na poli lidového umění a folkloru mohli „držet“ i u ostatních témat. Jenže: Jak obecně kategorizovat, co je nejzvláštnější a nejvzácnější a jak to všechno „ukočírovat“? Představy každého z nás o tom, co je „nej“, se mohou značně lišit, mnohdy jde o subjektivní pohled, a tak jsme výběru příspěvků pod pomyslnou hlavičkou kuriozit nechali tak trochu „volný průběh“. A hle: vyklubaly se nám překvapující a v povědomí širší veřejnosti možná i neznámé příběhy.

V tomto čísle najdete lidové zvykosloví a lidovou slovesnost – písně, tance, nářečí a pověsti, které jsou právem považovány za „podstatu duše každého národa“. Popsání lidových tradic a zvyků, oděvu či způsobu obživy v konkrétní oblasti mohou být pro čtenáře zcela neznámé,

neboť jde mnohdy o specifika dané lokality. Toto se týká třeba lidových zvyků severozápadního Slezska, jesenického lidového kroje nebo domáckých rukodělných prací na Jesenicku, mezi něž náleží zpracování lnu, pálení uhlí, výroby čepic z choroše či kořínkových kartáčů.

Dále se zde seznámíte s příběhy, jejichž hlavními postavami jsou lidé vesměs velmi prostí, skromní a nenápadní, ale tam, odkud pocházeli, na ně zůstala silná vzpomínka, neboť po sobě zanechali nesmazatelnou stopu v podobě vtipných historek, které se vyprávěly už za jejich života, jako tomu bylo například u obra Drásala, nebo vzpomínky na jejich vyprávění pohádek či příběhů, jako tomu bylo u strýčka Pokorného nebo paní Šulové. Ve vystupování obra Drásala je zřejmá hrdost na hanácký region, ve vyprávěctví Antonína Pokorného je cítit láska k dětem a snaha je zaujmout, ve sběratelské činnosti Anežky Šulové se zase odráží vřelý vztah k rodnému kraji a přirozená potřeba zmapovat vše, co znala od pamětníků, nebo co sama zažila. Navzdory životním nezdarům a handicapům dokázali tito lidé konat něco pro druhé a byli oblíbeni pro svou dobrosrdečnost nebo vypravěčské umění. Životy těchto lidí samy o sobě vydají na příběhy nebo pohádky a evokují nám hrabalovsky pábitelské postavičky ze svérázných povídek Bohumila Hrabala opředené netušenou poezií všedního života...

V aktuálním čísle nechybí ani příspěvky o folklorních souborech, ať už českých nebo cizích (řecký soubor Evros), občanských sdruženích nebo jiných nadšencích, kteří si vymysleli a založili vlastní spolek – příkladem za všechny budiž kupříkladu Hanácká ambasáda. A všichni se snaží druhým zprostředkovat zrakové a sluchové vjemy při krojovaném předvádění tradic, zvyků, zpěvu písní a choreografií, které s chutí udržují nebo znovuožívají.

„Perličky na dně“ jsou náměty k zamýšlení a k inspirování, a to ze dvou důvodů: tím prvním je zachycení

vzpomínek, tím druhým je zachycení současnosti a životaschopnosti právě probíhající události. V dnešní tolik úspěchané době jsou pro nás takové perličky velmi obohacující. Číslo, které se Vám dostává do ruky, zprostředkovává, mimo jiné, také smyslové prožitky. Proto Vám přejeme, abyste jednotlivé příspěvky nejen shledali dostatečně inspirativními, ale abyste se za jejich příběhy také vypravili. Můžete si přijít prohlédnout národopisnou expozici, kde na vás dýchne již neznámá nostalgie. Pokud neplánujete vyjet přímo do Řecka, zkuste se vypravit na Jesenicko, Šumpersko nebo do některých obcí tamějšího okolí a jít po stopách tomu, o čem jste se dozvěděli. Na závěr Vám v čase začínajícího léta ještě popřejeme, abyste si nejen při čtení o minulosti a současnosti vychutnali všem generacím společnou obyčejnou lidskou potřebu sdílet a spoluprožívat.

Veronika Hrbáčková je kurátorkou fondu etnografie ve Vlastivědném muzeu v Olomouci.

Regionální pracoviště pro tradiční lidovou kulturu při Vlastivědném muzeu v Olomouci

Josef Urban

Současný Olomoucký kraj představuje po stránce národopisné velmi rozdílné území. Jižní část tvoří úrodná a na tradice velmi bohatá Haná (včetně Malé Hané a Záhorky). Naopak hornatý sever, s dominantním pohořím Jeseníků, má svoji specifickou lidovou kulturu, která byla navíc po staletí značně ovlivňována dominantním německým obyvatelstvem. Přesto, nebo právě proto, je i dnes nezbytné zaznamenávat a uchovávat živé doklady tradiční lidové kultury jako trvalý odkaz předků budoucím generacím. A především v tomto je spatřen nejdůležitější smysl činnosti Regionálního pracoviště pro tradiční lidovou kulturu při Vlastivědném muzeu v Olomouci (dále jen „Regionální pracoviště“).

Regionální pracoviště (vzniklo v roce 2004) má funkci informačního, školicího a metodického centra pro tradiční lidovou kulturu v Olomouckém kraji. Provádí identifikaci a dokumentaci jedinečných jevů v oblasti tradiční lidové kultury, které následně archivuje a prezentuje formou odborných či popularizačních článků, výstav, přednášek apod. S trochou nadsázky lze tvrdit, že hlavní náplň činnosti Regionálního pracoviště přímo navazuje na počáteční období rozvoje Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci (předchůdce současného Vlastivědného muzea v Olomouci), který kladl důraz na národopisný výzkum v souvislosti s přípravou a realizací Národopisné výstavy Československé v Praze v roce 1895. Jak tehdy, tak i dnes je tedy identifikace a dokumentace jevů tradiční lidové kultury stále nezbytná a aktuální pro pochopení celkového kontextu historie a kultury našeho regionu.

Josef Urban je vedoucím „Regionálního pracoviště“ při VM v Olomouci

Jedna z nejvýznamnějších a do současnosti zachovaných tradic na Haně – slavnost Matiček (více o ní na dvoustraně 47-48). Na snímku Ivana Hlavatého lašťanské matičky, duben 2006.

Problematika národopisného vymezení Hané a mapa Hané z přelomu 18. a 19. století

Josef Urban

Ve spolupráci s Katedrou geoinformatiky Přírodovědecké fakulty Univerzity Palackého v Olomouci proběhla ve Vlastivědném muzeu v Olomouci ve dnech od 20. února do 27. dubna 2014 výstava s názvem Kouzlo starých map. Jedním z padesáti vystavovaných exponátů byla i zvětšená kopie kreslené mapy Hané z přelomu 18. a 19. století, jejíž originál je uložen ve sbírce Muzea Komenského v Přerově. Předkládaný článek si klade za cíl stručně seznámit s problematikou etnografického vymezení národopisného regionu Haná a následně i se základními údaji k této jedinečné a pozoruhodné mapě.

Etnografická (národopisná) oblast je většinou nevelké území, které obývá etnografická skupina (část národa či etnika), která se vyznačuje zvláštními rysy jazyka (dialekt) a specifickými kulturními lidovými prvky – krojem, obydlím, zvyky či způsobem obživy. Haná je jedním z nejstarších, nejvýznamnějších a nejrozsáhlejších etnografických regionů v České republice. Samotný název národopisné oblasti je odvozen od říčky Haná, která pramení na Drahanské vrchovině a vlévá se u Kroměříže do řeky Moravy. Nejstarší zmínku o Hané jako národopisném regionu nalezneme v rukopise Gramatika česká z roku 1571 od moravského kněze a vzdělance Jana Blahoslava (1523–1571). O něco později, konkrétně v roce 1624, vyšla v Nizozemsku zásluhou Učitele národů Jana Amose Komenského (1592–1670) mapa Moravy, kde je národopisná oblast Haná poprvé kartograficky lokalizována a zaujímá, víceméně náhodně, prostor mezi městy (obcemi) Prostějov, Vyskov, Litenčice a Němčice nad Hanou.

Kartograficky Hanou nejzdařileji a nejprecizněji

lokalizoval, dle výzkumů pramenů a literatury ze 17. až 20. století, Richard Jeřábek (1934–2006), profesor Ústavu evropské etnologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. V této variantě zaujímal Haná (včetně Horní Hané) prostor vymezený zhruba obcemi Bludov, Lesnice, Dubicko, Moravičany, Červenka, Hnojice, Bělkovice-Lašťany, Mrsklesy, Velký Újezd, Osek nad Bečvou, Domaželice, Holešov, Kvasice, Kostelany, Koryčany, Hvězdlice, Drnovice, Drysice, Myslejovice, Vícov, Konice, Jevíčko, Javoříčko, Mohelnice, Zábřeh a Chromeč. Jádrové oblasti se nacházely v okolí Čech pod Kosířem, Tovačova a Chropyně. Je však nutno říci, že v průběhu staletí se etnografický region značně proměňoval a nikdy přirozeně nedosáhl pevně daných hranic. Vymezení znesnadňovaly etnické ostrovy s převážně německým obyvatelstvem a přechodové oblasti (Malá Haná, Záhoří), kde se mísily jednotlivé prvky lidové kultury odlišných národopisných či jiných celků. Příkladem může být např. Jevíčko a okolí, které dialektem spadalo pod Hanou, ale oděvem, obydlím či způsobem obživy bylo ovlivněno sousedním Podhoráčkem. Samotná Haná se navíc uvnitř území dělila, dle různých kritérií, na několik skupin (např. Blaťáci, Zabečáci, Čuháci či Moravjáci).

Poprvé o mapě Hané podrobně referoval v časopise Český lid roku 1907 literární historik a středoškolský profesor Jan Kabelík (1864–1928). Na tuto práci navázal národopisný a muzejní pracovník Jan Rudolf Bečák (1915–1987), který se ve své dodnes nepřekonané monografii o Hané (z roku 1941) zabýval především popisem parergonu – obrazové výzdoby s názvem mapy v levém

horním rohu. Od konce 70. let minulého století se na ni odborně zaměřil geograf a geomorfolog Ladislav Zapletal (1924–1999) z Katedry geografie Přírodovědecké fakulty Univerzity Palackého v Olomouci a precizně ji zhodnotil především po stránce geografické a kartografické. Jeho práce vyvrcholila v roce 1990, kdy vyšla v Přerově faksimile mapy Hané a Zapletalova odborná studie.

Mapu Hané s latinským názvem *Mappa geographica*

specialis terre Promissae vulgo sacrae Hannae cum adiacen tibus regionibus (česky: Podrobnná zeměpisná mapa zaslíbené země obecně /zvané/ svatá Haná, s přilehlými krajinami) nakreslil na přelomu 18. a 19. století neznámý autor z Kojetínska, profesí nejspíše kantor. Má rozměry 38,5 x 54,0 cm a průměrné měřítko 1:183 000. Nahoře vlevo je parergon s názvem mapy a hanáckými obyvateli (tento parergon je jedním z nejstarších dokladů o hanáckém kroji

Mapa Hané. Foto: Pavel Rozsival.

vůbec). Nahoře vpravo je měřítko uvedené v hanáckých milích (snad ekvivalent moravské míle – asi 12 km). V dolních rozích jsou vyobrazeny veduty měst Vyškova a Kojetína, mezi nimiž je stručná legenda popisující druhy sídel podle velikosti, a směrová růžice. Hraniční sídla, dle skutečné lokace, jsou na severu obec Jívová na Olomoucku, na západě obec Zálesná Zhoř na Brněnsku (dříve uváděná obec Zhoř na pomezí bývalých okresů Blansko a Brno-venkov se mi zdá nepravděpodobná), na jihu město Židlochovice a na východě město Otrokovice. Na kartografické zvyklosti autor nedbal; jako předloha mu nesloužila pravděpodobně žádná tehdy známá mapa, přičemž kartograficky nejpřesnější je na Kojetínsku.

Samotné centrum Hané označil autor latinsky jako „Zemi zaslíbenou zvanou svatá Haná“, kde žijí pravi

Jízda králů v Doloplazích na Olomoucku (2009).
Foto: Ivan Hlavatý.

Hanáci, a vymezil ji územím kolem řeky Haná mezi Vyškovskem a Kojetínskem, což podtrhují i obě veduty. Prostor se z velké části kryje s povodím dané řeky. Mimo to zakreslil do mapy i okolní oblasti, kde si autor vypomohl i zaměstnáním tamějších obyvatel. Nachází se zde tedy Blatáci (mezi Prostějovem a Olomouci), Tragáčnici (východně od Olomouce), Zabečáci (mezi Přerovem a Hulínem), Metláři (na jihu od Kroměříže), Záhoraři (Střílky a okolí), Kopáči (jihovýchodně od Brna), Hrnčíři (Ivančice a okolí), Němci (západně od Brna), Slaměnkáři (severovýchodně od Brna), Lopatáři (severní část Dražanské vrchoviny), Šlejiři (Bouzovsko) a Kolomažníci (Plumlovsko). Na mapě je uvedeno, většinou v hanáckém nářečí, celkem 7 měst (Olomouc, Prostějov, Přerov, Kojetín, Brno, Vyškov, Kroměříž), 10 malých měst a 21 městeček, 28 kostelů (zámků) a 110 dědin. Přesně 66 (ze 186) sídel se nachází přímo v centru Hané. Z názvů vrcholových bodů je uveden pouze Sv. Kopeček, Vranov a Špilberk, z řek jen Svítava, Svratka, Haná, Bečva (kupodivu řeka Morava a další toky jsou bez vlastních jmen). Kromě toho jsou zde zaznamenány důležité silniční komunikace a čtyři pošty.

Za tvůrce mapy byl dlouhou dobu považován kojetínský učitel, básník a hudebník skladatel Jan Tomáš Kuzník (asi 1716–1786), jehož básnické dílo bylo uveřejněno poprvé v roce 1813 ve sbírce „Múza moravská“ zásluhou kněze a vydavatele Tomáše Fryčaje (1759–1839). Dle Kuzníkových básní, ve kterých často opěvuje „Hanou – zemi zaslíbenou“, se uvažovalo právě o jeho autorství. Dalším možným autorem mohl být i jeho syn Jan Karel Kuzník (1745–1819), proslulý sběratel hanáckých lidových písní. V roce 1941 přišel Jan Rudolf Bečák s myšlenkou, že tvůrcem mapy byl kojetínský učitel a Kuzníkův zeť Antonín Příbyl (1756–1832), který ji nakreslil jako hold svému tchánovi. K této hypotéze se přiklonil částečně i Ladislav Zapletal, který v roce 1957 nalezl v Opavě kreslenou mapu signovanou Antonínem Příbylem. Faktem však zůstává, že autorem mapy mohl být i někdo jiný, protože jednoznačný důkaz nám stále chybí.

Podobně je opředena tajemstvím i doba vzniku. Datace

mapy byla v Kabelíkové i Zapletalové práci určena na začátek 19. století, a to na základě směru (císařské) silnice od Olomouce na sever ke Šternberku, která měla údajně po roce 1800 nahradit komunikaci přes Jívovou do Slezska. Cesta z Olomouce na Šternberk se stavěla v letech 1728–1741, a lze ji zaznamenat již na prvním vojenském mapování z 60. až 80. let 18. století. Na ostatních mapách té doby, především odvozeninách mapových děl Jana Kryštofa Müllera (1673–1721), lokalizována kupodivu není. Že se však skutečně jednalo o významnou komunikaci již ve druhé polovině 18. století, dosvědčuje fakt, že v září 1782 byl v osadě Geblov (dnešní Dolánky) vydražen velký zájezdní hostinec č. p. 93 za 2 000 zlatých. Součástí hostince (známého jako Silniční či Milová hospoda) byly i stáje pro 70 koní, kůlna pro formanské vozy a 13 měric polí, pastvin a luk. Navíc trasa na Jívovou byla již po roce 1760 v úpadku a další silnice z Olomouce přes Štarnov do Šternberka měla spíše lokální význam. Na základě těchto informací se tedy domnívám, že mapa mohla být vytvořena i dříve než začátkem 19. století.

Prvním prokazatelným vlastníkem mapy byl přerovský lékař a sběratel starožitností Leopold Riedl (1860–1913), který ji získal z Kojetínska. Jeho autogram je umístěn nad vedutou města Kojetína, ale dnes je již nečitelný. Po jeho smrti mapu získalo muzeum v Přerově. Během následujícího období došlo, vlivem špatného uložení, ke značnému poškození díla. V 50. a 60. letech bylo následně vyhotoveno několik kopií mapy, přičemž tzv. olomoucká, která je ve vlastnictví Vlastivědného muzea v Olomouci, pochází z dílny akademického malíře Josefa Františka Krause (1904–1976). Koncem 80. let minulého století vyšla v Přerově faksimile mapy a v roce 2014 byla mapa digitalizována. Dnes je pozoruhodné kartografické dílo součástí podsbírky Historická kartografie Muzea Komenického v Přerově.

Popisovaná mapa patří mezi základní prameny pro studium etnografického vymezení hanáckého regionu i jeho jednotlivých skupin. Přes různé faktické nepřesnosti (např. špatná lokace města Letovice, obec Dubany uváděna jako

Folklorní festival Lidový rok ve Velké Bystrici (2011).
Foto: Josef Urban.

Dolany) má dílo trvalou hodnotu nejenom národopisnou a kartografickou, ale i historickou, estetickou, filologickou a socioprofesionální. Autor chtěl s jistou nadsázkou a především originálně vyjádřit lásku a úctu ke svému rodnému kraji a jeho lidu. A to se mu, i po dvě stě letech, stále daří.

Josef Urban (*1982) je absolventem magisterského studia historie a bakalářského studia etnologie na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně. Ve Vlastivědném muzeu v Olomouci pracuje od roku 2010 na pozici kurátora muzejních podsbírek (Kartografie, Historický archiv Vlastivědného muzea v Olomouci a Vlastivěda Šternberk). Zároveň je vedoucím Regionálního pracoviště pro tradiční lidovou kulturu při Vlastivědném muzeu v Olomouci.

urban@vmo.cz

První národopisná expozice v Olomouci aneb průvodce jejími kuriozitami

Veronika Hrbáčková

Fakt, že základ Vlastivědného muzea v Olomouci položili v posledních dvou dekádách 19. století právě archeologické a národopisné sbírky, je známá věc. To, že členové tehdejšího Vlasteneckého spolku muzejního vynaložili obrovské úsilí na sběr vzácného a pomalu mizějícího národopisného materiálu v terénu a snažili se už v této době o jeho maximální zpřístupnění veřejnosti různými formami prezentace, se také dobře ví. Bohužel s padesátými lety 20. století došlo k jistému upozadění lidové kultury, respektive některých jejích odvětví, a to čistě z prozaického důvodu: téměř ze všech artefaktů lidového umění sálala nežádoucí a nepopulární religiozita. Z původních skupin nadšených vlastenců, kteří už ani nebyli, jak se říká, „mezi námi“, zůstali jen pokračovatelé, nadšenci – jednotlivci, kteří s etnografickým materiálem pracovali. Tito se často specializovali jen na určitá témata.

O první národopisnou expozici se zasloužil a zasadil ing. Jan Rudolf Bečák, rodák z Velkého Týnce, který s cílem vytvořit expozici Hané přišel do Olomouce ze svého dřívějšího pracoviště ve skanzenu v Rožnově pod Radhoštěm. Expozice pod názvem *Z klenotnice lidové kultury Hané* byla ovšem instalována mimo tehdejší Vlastivědný ústav v Olomouci, a sice v jeho pobočce v muzeu v Litovli. Tato expozice trvala od roku 1975 do roku 1986 a návštěvníkům nabízela „potěšení se“ 750 sbírkovými předměty.

Skutečně první národopisná expozice v Olomouci, respektive v prostorách Vlastivědného muzea v Olomouci, byla otevřena až na sklonku roku 2013. Vzhledem k přidělenému a relativně malému výstavnímu sálu v prvním patře hlavní budovy VMO na náměstí Republiky nebylo možné se co do počtu předmětů, scén lidových interiérů a modelů lidové architektury příliš „rozmachnout“. Cílem tedy bylo ukázat relativně hodně, ale zároveň zbytečně nezahltit daný

prostor. To, že expozice s názvem *Od kolébky do hrobu* je tematická, bylo záměrem z důvodu větší atraktivity. Téma narození a smrti jako příběhu života venkovského člověka 19. století, zasazené do kraje Hané a jejího blízkého okolí, se už na začátku jevílo a zároveň, už i s odstupem několika měsíců, ukázalo jako velmi vhodné pro zprostředkování širokého spektra národopisných sbírkových předmětů, které tu lze vidět ve vzájemných souvislostech a vazbách na lidové obřady či obyčeje.

Prioritně byly vybírány předměty, které jsou kuriózní díky tomu, že jsou ojedinělé, tedy existují třeba jen v jednom exempláři, nebo nebyla příležitost je vystavit, případně byly vystaveny velmi dávno, a dále ty, které byly z Hané a u nichž byl znám původ – tedy lokalita a někdy i dřívější majitel. Většina trojrozměrných předmětů jako nábytek, plastiky či domácí oltáře byly v havarijním, a tudíž nereprezentovatelném stavu, proto bylo nutné přistoupit k jejich náročnému restaurování, které se řešilo smlouvami s licencovanými externisty. Doplňkově a s ohledem na to, že „přece jen nemáme vše“, bylo zapůjčeno také sedmnáct velmi zajímavých předmětů z muzeí v Přerově, Prostějově, Vyškově, Litovli a Šumperku. Svým způsobem je na expozici kuriozitou každý předmět, ale vzhledem k jejich celkovému počtu asi 330 kusů můžeme upozornit alespoň na některé.

Ve světničce upravené pro dobu kolem porodu a šestineděli stojí malovaná postel, o jejíž historii víme jedinou, zato však velmi cennou informaci, a sice, že byla vystavena na Národopisné výstavě československé v Praze v roce 1895, jak dokládá neporušený dobový kolorovaný štítek a nápisy na pelestech. Ve vedlejším, pravém rohu světničky se vyjímá malovaná koutní skříňka z mohelenské dílny Johanna Buriána z roku 1839, která je jedním z nejstarších výrobků tohoto

Oddíl Narození: světnička a tradiční interiér v době šestinedělí, vánoční atmosféra. Foto: Pavel Rozsival.

truhlářského mistra. Lidové umění bývalo často anonymní. Zjistit autora nebo přesnější datování je dodnes značně obtížné, mnohdy nemožné. Skutečnost, že se autor Jan Burian ozdobným písmem podepsal na vnější stranu dvířek, které navíc opatřil vřočením, je velmi cenná. Nábytek z Mohelna se prodával ve své době na trzích a dostával se tak do všech koutů nejen našich zemí.

Trochu jiným případem sbírkového předmětu, který se postrádá signování, ale jehož autorství bylo dodatečně prokázáno na základě srovnávacího materiálu v ostatních moravských muzeích, je lidový obraz Panny Marie Pomocné, malovaný na plechu, od lidového malíře Františka Hány, z Blatnice pod svatým Antonínkem, z období kolem poloviny

19. století. Přestože tvůrci těchto půvabných obrazů, František a jeho syn Josef Hánovi, pocházeli z jižní Moravy, kde je dosud dochována největší koncentrace jejich tvorby, a to nejen v interiérech příbytků, ale také na drobné sakrální architektuře ve volné přírodě, byly jejich obrázky natolik oblíbené, že dělaly doma radost i lidem žijícím ve vzdálených oblastech. Obraz Františka Hány je největším obrazem z prezentované kolekce obrázků na plechu, která je k vidění v oddílu Zbožnosti. Za pozornost stojí ručně psané a kolorované modlitební knížky instalované jak v oddílu Narození, tak v oddílu Smrti. Do nedávna nevystavitelné sbírkové předměty jako skříňový obraz se svatým Františkem či s patronou smrti sv. Josefem a sv. Barborou, obraz zachycující scény ze života sv. Jana Nepomuckého, obraz sv. Rosalie a dále například dřevořezby Krista v žaláři či Krista Vítězného, které se podrobily náročnému restaurování, mohou návštěvníci obdivovat snad vůbec poprvé.

Při pátrání po výjimečných předmětech v dalších hanáckých muzeích, které by naši expozici tematicky obohatily, se v muzeu v Prostějově nacházely dva předměty, které nemají obdoby. Jde o vývěsní štít porodní asistentky z roku 1822 a náhrobní kovaný kříž z roku 1832 ze zrušeného farního hřbitova ve Smržicích. První unikát – vývěsní štít porodní báby Johanny Peltsové – visíval na Poděbradově náměstí číslo 8 v Prostějově. Malovaný štít má tvar obdélné dřevěné desky v horní části vyřezané do půlkruhového segmentu. Samotný výjev se skládá ze tří motivů v jedné světnici. Vlevo stojí u stolu porodní bába, která zavinuje právě narozené dítě. Vpravo leží na lůžku, chráněném těžkým závěsem, novopečená spokojeně se usmávající maminka, která „to má za sebou“. A nad tím vším se vznáší v oblacích bohorodička s Ježíškem. V dolní části štítu je nápis „*Johanna Pelts geprieste Hebam 1822*“ (v překladu „*Johanna Peltsová proslulá porodní bába 1822*“). V místě letopočtu prosvítá původní datace 1819, kterou provozovatelka této živnosti dle potřeby

Oddíl Smrti: zákoutí světnice – bdění u zesnulého, zvonička s umíráčkem a žena ve smutku před fotografií hřbitova v Medlově. Foto: Pavel Rozsival, VMO.

aktualizovala. Jelikož originál si současné Muzeum a galerie v Prostějově ponechalo do vlastní připravované historické expozice, vznikla ve spolupráci našich muzejních kolegů a studia Trinity, se souhlasem prostějovského muzea, zdařilá kopie tohoto předmětu, která je ve výstavě jediná.

Železný kovaný kříž Kateřiny Krésové ze Smržic, zasažený do pískovcového podstavce, má v horní části železnou schránku se zavíracími dvířky. Uvnitř je namalován lidový výjev modlící se dívky v hanáckém kroji. J. R. Bečák v publikaci Lidové umění na Hané o tom píše: *„V srpnu roku 1832 ztratili u Krésů ve Smržicích jedinou třináctiletou dceru Kateřinu. Byla nadějí rodu, otcovým srdíčkem a zřítelnicí v matčině oku. Zhasla. Krésovi si dali její památku naturalisticky věrně oživit Katusčinou podobiznou, kterou vymaloval prostějovský malíř v dobovém kroji a podle selského vkusu ji umístil do kovové otvácí schránky na železném kříži. Zvěčnělá Katuska klečí před křížem s Ukřižovaným a na spodní části kříže je obraz sedmibolestné Panny Marie. Čistá divčí duše se modlí k nebeské královně a nebesa jistě vyslyší její prosbu. Aby tím jistěji tak bylo, má na ruce zavěšený klokočový růženec. Vesnický prostínký andulek, oprostěný od starostí všedního světa, má hlavičku ozdobenou zeleným věnečkem [...].“*

Také v Muzeu Vyškovska byla „objevena“ zajímavá památka – ručně psaná a volně od ruky malovaná modlitba v hodině smrti. Polychromovaný reliéf svatého Antonína Paduánského s Ježíškem, pocházející z Muzea Komenského v Přerově, odráží svým ztvárněním věčnou touhu po dětech a lásku k nim. Podmalba na skle, zobrazující Hrob svaté Filomény, je předmětem zapůjčeným z Vlastivědného muzea v Šumperku.

Do expozice se podařilo zakomponovat, v minulosti pro venkovského člověka tolik důležité, drobné sakrální památky ve volné krajině či v intravilánu obce. Model kapličky a zvoničky ve zmenšené velikosti poukazují na konkrétní památky na Hané. Rodinná kaplička poblíž bývalého mlýna na Svárově, stojící u polní cesty, která vede do Dubu nad Moravou, se nachází na doslova „Bohem zapomenutém místě“. Dřevořezba téměř metr vysokého Bolestného Krista, sedícího uvnitř kapličky, opravdu doplňovala interiér vlastní kaple po mnohá

desetiletí. Bývalá majitelka si vzpomíná na vyprávění z dětství, ústně v rodině tradované, že zkormouceného Krista nechal před dávnými lety zhotovit mlynář Kristián jako přímlovu u Boha, aby se jeho slabozraká dcera uzdravila... Před několika lety zakoupilo tuto dřevořezbu Muzeum umění v Olomouci od bývalé majitelky mlýna a dlouhodobě nám ji zapůjčilo. Stylizovaný model kulturní památky, zvoničky na návsi v Tršicích – Zákřově na okrese Olomouc, z roku 1878, upomíná na dobu, kdy tyto drobné, dnes již zcela výjimečné i v terénu zachované, památky sloužily ke zvonění na poplach při ohlašování požárů, ke klekání každý den ráno a večer a při loučení se zesnulým jako umíráček v den pohřbu. Zmenšený zvon – umíráček zhotovila zvonářská dílna v Brodce u Přerova. Na plášti je nápis v latině, obvyklý pro tyto zvony: „VIVOS VOCO / MORTUOS PLANGO / FULGURA FRANGO“ (Živé svolávám, mrtvé oplakávám, mračna rozháním).

Snad nejautentičtější předmětem, pokud se týká nálezů in situ, jsou dveře komory polopatra bývalé hanácké usedlosti s původním domovním požehnáním, datované kolem roku 1850, z obce Ústín nedaleko Olomouce. Dveře osazené v tesaném prostém dřevěném rámu byly na svém místě od svého vzniku až do roku 2013. Odtud se transportovaly přímo na etnografickou expozici. Vnitřní strana dveří je dodatečně ozdobena kopiemi svatých obrázků, kterými se v 19. století běžně polepovaly dveře, vnitřní strana víka truhly nebo šatní skříň. Za povšimnutí stojí první obrázek se sv. Teklou, na jejíž podlepené zadní straně je rukou připsáno: *„Tento obrázek jsem sňal z víka staré truhly, která byla na půdě snad po tetičce Františce Blahové, která zemřela v roce 1905 a nebo po tetičce Aně Breneové z Bukovan, která zemřela asi v roce 1891 nebo 1892. Zapsal Martin Šele z Chválkovic v roce 1961.“*

Co předmět, to příběh. A v každém z nich je obsažena zbožnost, pokora a úcta, hodnoty, které dnes mnoha lidem tolik chybí. Stejně tak lze z předmětů vycítit lásku k životu, ale i smíření se smrtí. Expozice tak vzdává hold našim předkům a ukazuje krásu všeho, čím se obklopovali a co je dnes jedinou hmotnou upomínkou doby dávno minulé.

Autorka příspěvku působí jako kurátorka fondu etnografie ve Vlastivědném muzeu v Olomouci.

Ráječtí králové a královničky

Mária Kudelová

Lidová letnicová obchůzková slavnost dětí nazývaná vosení krále a vodění královničky se udržovala v minulosti v mnoha obcích našeho regionu. Pouze v jedné z obcí, v Rájci u Zábřeha, se však zachovala až do dnešních dnů.

Svatodušní svátky, lidově nazývané letnice, nemají v kalendáři pevné datum, slaví se vždy 50 dní po Velikonocích a jsou svátkem seslání Ducha svatého na apoštoly, z kterých se jeho mocí stali kazatelé a filosofové.

Oslavy tohoto svátku se držely dva dny, neděle byla vyhrazena slavnostem církevním a pondělí lidovým obyčejům – královským slavnostem. Postupem času, hlavně vlivem hospodářských a společenských změn v 2. polovině 20. století, se i lidové obyčeje přesunuly na svatodušní neděli. Obyčeje tohoto období v sobě nesou již symboliku letního slunovratu, na pozadí všudypřítomné rozkvetlé vegetace se představuje mladá krása a síla.

Nejstarší záznam o konání obyčeje v Rájci pochází

Královnička se svým průvodem v Rájci v „nové dědině“, 2013. Fotografie pocházejí z archivu autorky příspěvku.

z obecní kroniky z roku 1924 a kronikář jej popisuje následovně: „V pondělí svatodušní vozí chlapci krále, děvčata vodí královničku. Daleko a široko nevím o podobném zvyku, jenž zde trvá již od nepaměti. Chlapci školou povinní vyhlédnou si hošíka asi 3–4 letého, jenž má být králem. Zároveň opatří si předčasně ruční vozík, ozdobí lipovými větvemi a květinami lučnými i zahradními. Nahoře přes oblouky natáhnou bílý ubrus, na nějž křížem krážem upevní barevné stuhy.

Král sám je v bílých šatičkách s bílou stuhou. Posadí pak krále do vyzdobeného vozíku. Menší hoši dělají koně. Jeden ze starších je pacholkem (řídí koně), druhý hlasatel, třetí poukač. Za silného zvonění jedou s králem od čísla k číslu. Před každým domem postaví se hlasatel na stoličku, s šavlí stuhou ozdobenou v pravé ruce a recituje:

Héli, héli, poslouchejte, co se stalo v pondělí
v tom rajeckém trávníčku.
Honili jsme králíčka,
po horách, po dolách,
po patnácti kobylách.
Patnáct kobyl jsme zamordovali,
králíčka jsme nedostali.
Králíček má čtyři nohy
a my jenom dvě.
A vy raječtí hospodáři a hospodyně,
máte-li co darovati,
nemáte-li co darovati,
tedy do pšeničky jeli
a třikrát bičem zašvihali.

Po skončení zapráskal poukač třikrát bičem, načež se tzv. prosíči (všichni ostatní, kteří nejsou koněm) hrnou do stavení a prosí o koláče, vejce a peníze.

Když obejdou celou ves, vrátí se do domu, z něhož byl vzat král. Vejce prodají a o peníze se rozdělí. Ke koláčům se jim obvykle dostane kávy, kterou jim majitelka prince královského nachystá.

Děvčata upraví si též pentlemi a kvítím bíle oblečenou královničku (asi 3–4 letou). Vodí ji pak také od domu k domu. Královnička se točí, při čemž děvčata zpívají:

Královnička, královna, mazanička, mazaná
dejte jí, dejte na lžičku másla,
aby se jí ta hubička spásla.
Ještě jednou více, na nové střevice.
Nechtěla nám choditi,
museli jsme voziti,
na tom panském vozičku.
Král ji volal, aby k němu přišla
nebyla tak pyšná,
sama jediná.
A ona nevyšla,
poslala posla.
Posel to spravil
a ji sobě namlouval,
tu krásnou děvečku
v zeleném věnečku, sobě namlouval.

Pochůzka skončí podobně jako chlapecká. Již několik neděl před svátky se obojí domlouvají a chystají na toto staré privilegium.“

V roce 1981 zapsal podobu obyčeje v Rájci Oldřich Kniř. (Ve stejném období zapsal zvyk i v další obci našeho regionu – Strupšíně, kde již zvyk bohužel zanikl.) V 80. letech se obyčej zachovával přibližně ve stejné podobě, Kniř však podrobněji popsal strukturu obou průvodů. V chlapecké objíždě figuruje nejmladší, „mlčící“, král vezený obcí v nazdobeném „kočáru“, mladší chlapci dělají „koně“, jeden ze starších chlapců je pacholkem – řídí koně. Další důležitou osobou je vyvolávač s ověncem – šavlí, jenž recituje text, a pukač, jenž po odrecitování verše praská bičem. Dary přijímá vyvolávač.

Rovněž divčí průvod dodržoval striktní řád. Královničku vodily dvě vodičky, dary přijímala dvě nebo tři z mladších děvčat, „koláčnice“ a „vaječnice“. Dohled nad průvodem mělo nejstarší děvče – „starostka“. V záznamu v kronice rovněž není uvedeno, že královnička i vodičky nesou v rukou kytice květů, ale přivonět obyvatelům domů dává pouze královnička.

Obyčej se zachoval v nezměněné podobě do dnešních dnů. Obcí jdou čtyři skupiny dětí, dvě chlapecké a dvě holčičí. Děvčata vodí královnu a kluci vozí krále samostatně ve staré dědině a v nové dědině. Nová dědina je část obce kolem hlavní cesty, stará dědina kolem potoka. Skupina děvčat vodí královničku, královnička je mladší děvče (ne však tak mladé jako král, protože musí sama chodit) oděné v bílých šatech až k zemi. Pořízení oděvu pro královničku je záležitostí matky královničky a v současné době jej nejčastěji půjčují v půjčovně. Když si děvčata královničku vyberou, matka musí souhlasit s její účastí. Skupina děvčat začíná i končí obchůzku v domě královničky. Po skončení obchůzky matka královničky pro všechny připraví hostinu. Královnička jde v čele průvodu, na hlavě má věneček nebo korunku, vedle ní jdou a vedou ji dvě „vodičky“, které mají v rukou kytice květů a jsou oblečené v růžových šatech (ve staré dědině), v nové dědině jsou oblečené do červených vzorovaných sukni a bílých triček, hlavy ozdobené věnečky. Královnička nese kytici starší děvče, ve staré dědině nesou kytice starší děvčata i vodičkám. Za nimi ve dvojicích pokračuje průvod děvčat, dvě děvčata s košíky na vejce – „vaječnice“ – a dvě s košíky na buchty – „koláčnice“. Dvě starší děvčata, která průvod organizují, mají pokladničky nebo kabelky na peníze, jedna pro královničku a druhá pro ostatní účastnice.

Průvod vejde do dvora před dveře a po příchodu domácích začnou děvčata zpívat píseň „Královnička, královna...“, jejíž text se do současnosti zásadně neliší od textu zapsaného v 80. letech.

Královnička se s rukama v bok otáčí podle rytmu z boku na bok, převezme od starostky kytici a dá ji

domácím přivonět (ve staré dědině dávají přivonět i vodičky, v nové pouze královnička). Průvod je obdarován penězi, vejci a koláči. Když zavelí starostka u domu „rozchod“, děvčata se otočí čelem do středu a první odchází královnička s vodičkami a za nimi další děvčata.

Obyčej vození krále se rovněž od 80. let změnil jen nepatrně. Změny jsou pouze nepatrné, např. v roce 2013 v nové dědině, pravděpodobně z nedostatku starších hochů, doprovázelo krále i jedno děvče. V současné době jsou hoši obdarováni penězi, koláči a vajíčky. Pro dárky si hoši nechodí do stavení, ale vyčkají na domácí venku. Text, který přednáší vyvolávač se změnil pouze v závěru.

Když se skupiny děvčat a kluků potkají kdekoli ve vesnici, tak udělají kolo, do středu se chytnou za ruce králíček a královnička a tancují spolu, děti při tom zpívají píseň: „Královnička, královna...“ Na závěr tance vybízejí děti královničku a krále, aby se políbili. Tato část obyčeje je poměrně novější, společný tanec se začal objevovat až v 90. letech 20. století.

Jak je v lidových obyčejích běžné, některé prvky obyčeje se mění, některé jsou doplněné, pravdou však zůstává, že obyčej vození krále a vodění královničky v Rájci u Zábřeha si pořád zachovává tradiční ráz. Překvapivé je zejména to, že děti nejsou přímo vedené k jeho vykonání žádnou dospělou osobou, i když starší generace si to přeje. Zůstává na dětech, zda a jakým způsobem průvody zorganizují. Diváků v Rájci nebývá mnoho, na ulici vyjdou rodiče a příbuzní dětí a občas se najdou i „cizinci“ s fotoaparátem, i když by si rájecká obchůzka určitě zasloužila větší pozornost. (Obyčeji prospěla i skutečnost, že byl vybudován silniční obchvat Rájce, a tak dnes již děti nemusejí procházet hlučnou silnicí a vykonávat svůj krásný zvyk mezi proudy automobilů.)

Atmosféra tohoto obyčeje v tichou svatodušní neděli je naplněná skromností a jednoduchou krásou. Nezbývá nám nic jiného, než abychom rájeckým dětem popřáli, aby to ještě tak dlouho zůstalo.

Informace k článku čerpám z terénních výzkumů v obci Rájec z let 2005–2013.

Vodění krále v Rájci „nové dědině“ v roce 2013.

Mária Kudelová (*1975) vystudovala obor etnografie a estetika na Filozofické fakultě UK v Bratislavě. Od roku 1999 pracuje jako kurátorka sbírkového fondu a etnografka ve Vlastivědném muzeu v Šumperku. Jedním z vědeckých úkolů, které v muzeu zpracovává, je dokumentace lidové výroby a dokumentace lidových obyčejů.

maja.kudelova@muzeum-sumperk.cz

Lidové zvyky severozápadního Slezska v průběhu církevního roku (květen-listopad)

Bohumila Tinzová

Lidové zvyky byly a dosud jsou v mnoha případech tožné nebo alespoň velmi podobné bez ohledu na národnost lidí, kteří je praktikovali či praktikují. Vycházely ze stejných kulturních tradic středoevropského křesťanského prostředí a ze životních podmínek daných charakterem oblasti, v níž vznikly. Platí to i pro severozápadní Slezsko, tj. Jesenicko, spjaté po dlouhá staletí s osudy Vratislavského biskupství a historicko-geografického celku před rokem 1742, tedy se Slezskem.

Jelikož druhé číslo revue KROK vychází v čase jarněletním, dáme nyní „přednost“ lidovým tradicím spadajícím převážně do tohoto údobí. Tím omlouváme skutečnost, že neakceptujeme počátek církevního roku.

Lidové zvyky od 1. máje do konce léta

Podobně jako v české lidové kultuře patřil **1. máj** především lásce a zvykům s ní spojeným. *Máje (májky)* se nestavěly jen pod okny vyvolené dívky, ale i na návsi: tento strom byl symbolem jara, nového života a síly. Májkami se zdobila vrata vedoucí do hospodářství či do stájí. Měly zabránit vstupu nečistých sil a vyprosit dobrý průběh žni. Tutéž funkci plnily také *svatojánské věnce*. Vily je děvečky a zavěšovaly je na svatojánskou šňůru mezi vrata hospodářství, kde visely do konce léta.

Letnice neboli Svatodušní svátky (svátek seslání Ducha svatého, Pfingsten, 7. neděle a pondělí po Velikonocích) byly především církevními svátky. V Domašově se jim říkalo *skromné svátky*, protože hospodáři již měli v tu dobu většinou poskromnu sena a krmení pro dobytek. V Javorníku, Jeseníku, Vidnavě, Zlatých Horách

nebo ve Velkých Kuněticích byly s těmito svátky spojeny tzv. *královské střelby* (Königsschießen). Slavnost byla založena císařem Karlem IV., postupem doby ale zlidověla. Členové měšťanské střelecké společnosti toho dne pochodovali od radnice ke střelnici, kde probíhaly samotné závody. V pondělí pak byli slavnostně vyhlášeni král střelců (Schützenkönig; ve Velkých Kuněticích tzv. Májový král, Maikönig) a dva jeho maršálkové (Marschälle).

K překrásným zvykům vážícím se ke Svatodušním svátkům patřila *květinová královna* (Blumenkönigin, Česká Ves, Písečná). Dívky z obce zvolily jednu ze svého středu, v jejím domě se v neděli dopoledne sešly na koláč a kávu a odpoledne ji vedly v průvodu s hudbou celou vesnicí. Všechny dívky měly bílé šaty, ozdobami byly květiny; čtyři z nich nesly na bílém šátku korunu z vrbových větví bohatě zdobenou květy. V místním hostinci pak slavnostně korunovali zvolenou královníčku. Následně zábavy se již zúčastňovali všichni obyvatelé obce.

Jedním z velkých církevních svátků a lidovou slavností byl **svátek Božího těla** (Fronleichnam, čtvrtek po svátku sv. Trojice, tj. po neděli svatodušní). V Domašově si při odchodu z procesí každá rodina odnesla větvíčku z brízky u oltáře a zastrčila ji za kříž nebo za svatý obrázek ve světnici. Brízky tam zdobily vesnici po osm dní. Osmý den se totiž v Domašově konal „*Gelöbnistag*“ = *den slibu* jako díkyvdání za ochranu před morem.

V noci o **Letním slunovratu** (21. června nebo také v předvečer svátku sv. Jana 24. června) již po staletí hořivaly na kopcích velké *svatojánské ohně* nebo též *ohně slunovratu* (Johannisfeuer, Sonnwendfeuer). Byly poděkováním

přírodě a oslavou nejdelšího dne roku. Původ svátku je tedy ryze pohanský a tomu odpovídaly i lidové praktiky s ním spojené. Tančilo se, zpívalo a skákalo přes oheň. Se skákáním byla spojena pověra, že přání, které si hoch či dívka před skokem přáli, bude splněno, pokud zdárně doskočili. Ohořelá košťata, která se zapálená házela do vzduchu, se následně zapichovala do polí se lnem, aby vyrostl vysoký a silný (Velké Kunětice). V okolí Jeseníku si dávali lidé v předvečer svatojánské noci natrhané květiny pod pravé ucho. Sen, který se potom člověku zdál, se měl splnit.

Oslavy konce žní - dožínky a posvěcení

Vrcholné léto bylo na slavnosti a svátky chudé, patřilo žním a dalším polním pracím, na zábavu nezbýval čas. Teprve s posledním sklizeným snopem obilí přišlo období radosti z dobře vykonané práce – **dožínky** (Erntedankfest). Mnohdy se poslední vůz obilí zdobil polním kvítím a poslední, tzv. *velký snop*, se slavnostně předával hospodáři. Místo snopu to mohl být též *dožínkový věnec* (v javornickém nářečí zvaný Wääzkranz = pšeničný věnec) propletený květy a stuhami, nejčastěji *žňová koruna* (Erntekrone) umně spletená ze svazků obilí a květin. Ve Velkých Kuněticích k tomu zpívali:

„Neseme ti zpěv a tanec,
především však z klasů věnec
skrže nevěstu a ženicha.
Housle i hoboj už zvesela ladí,
zpívají všichni: staří, mladá.
Klobouky ať letí do vzduchu!
Juchuchu, juchuchu!“
(Překlad autorka)

Jinde, např. v Domašově, se říkalo: „*Poslední snop zůstane venku pro srnce!*“ a po cestě z pole do vsi se květinami a klásky zdobily všechny svaté obrázky či boží muka jako projev díky za dobrou sklizeň.

Vyvrcholením dožínky byla na Jeseníku lidová kratochvíle zvaná nejčastěji *ovesná nevěsta* (Haferbraut, nářečně

Svátek Božího těla ve Zlatých horách, 1935. Zdroj: Státní okresní archiv Jeseník.

též Haberbraut – v Lipové, Dolním a Horním Údolí) nebo *pšeničná nevěsta* (Weiz(en)braut na Javornicku, kde se slavilo po sklizni pšenice). Celá vesnice se v ten den sešla při veselé kratochvíli. V čele „svatebního průvodu“ jel družba (Brautführer) na koni, za ním pak ženich s nevěstou. Ženich (Bräutigam) ve svatebním obleku s cylindrem a bílými rukavičkami, nevěsta (Braut) – v naprosté většině obcí také mladík oblečený v bílých svatebních šatech s dlouhým závojem (Lipová, Velké Kunětice, Domašov). Za nimi se vezlo na voze nevěstino věno: staré krámy posbírané na smetišti či půdách, nesměla chybět kolibka. V dalším povelu je následovali nevěstini rodiče a pěšky ostatní vesničané, přes ramena ozdobené kosa a hrábě. Mezi nimi pobíhalo několik maškar v pestře záplatovaných hadrech zvaných v místním nářečí *záplatovanci* (Flecklakalla), kteří tropili v průvodu neustálé taškařice a šprýmy. V místním spolkovém domě se pak konala taneční zábava.

S koncem polních prací původně souviselo i **posvěcení** (Kirchweih, též Kirmes, např. v nářečí Dolní Lipové Kärmiss). V křesťanské tradici bylo spojeno se svátkem

Ovesná nevěsta (Hoaberbraut), Česká ves, 1926, ze sbírek Stadtarchiv in Kirchheim unter Teck.

patrona místního kostela. V sobotu před svátkem patrona či po něm se ve větších obcích a městech konal výroční trh, v neděli pak samotné posvícení. K posvícenské neděli v Domašově patřilo *poslední vyhánění dobytka na pastvu*. Zvířata měla na krku zvonce, takže zdejší posvícení doprovázelo zvonění dobytčích zvonců a práskání bičů – oznamovalo okolí, že končí doba pastvy. K posvícenským zábavám patřilo mimo jiné *mlácení kohouta*, *házení na nože* (Messerwerfen) či jakási lidová rytířská klání (Ritterstechen), všechny tři zmíněné hry jsou doloženy na Javornicku koncem 20. let 20. století.

Zvyk pečení martinské husy o neděli před svátkem **sv. Martina** (Martinstag, 11. listopadu), nebo po něm, byl na Jesenicku stejný jako v českém zvykosloví. Zcela specifické zvyky svázané s tímto svátkem zde najdeme také. Souvisejí s tradovaným činem sv. Martina, který se ještě jako mladý důstojník podělil o svůj plášť se žebrákem. Jeho svátek byl příležitostí k obdarování; pekaři v ten den doručovali svým zákazníkům tzv. *Martinův rohlík* (Martini-kipfel). Byl upečen z jemné pšeničné mouky s rozinkami

a měl tvar velké podkovy. Na Javornicku zase dostávaly děti od svých komtrů při pravidelném pohoštění velký rohlík zvaný *Martinův roh* (Martinshorn).

Dospěli jsme ke konci církevního roku. Nelze přehlédnout, že ve výčtu zvyklostí byla řeč především o zvykosloví zemědělců. Mnoho zvyků provázelo určitě také práci řemeslníků, jejich společenstev či cechů. Bohužel, zprávy o nich jsou jak v literatuře, tak v archívních pramenech velmi kusé – až na malé výjimky o nich nic nevíme. Jako příklad uveďme alespoň specifický svátek soukeníků – **svátek sv. Severina, patrona soukeníků** slavený 23. října a zaznamenaný na Javornicku. Dá se předpokládat, že podobně tomu bylo u dalších řemeslných společenstev, neboť každé z nich mělo svého patrona. K nejlépe popsaným zvykům tohoto druhu patří *taškařice* z období masopustu ve Zlatých Horách, *jízda na prašivém koni*. Hlavním aktérem-jezdcem byl volen vždy někdo ze členů tkalcovského cechu, důvod je již ale dávno zapomenut. Do této skupiny spadají i zvyky řezníků či pekařů obdarovávat své zákazníky v určený den tradiční pochoutkou – projevem díky za přízeň po celý rok (viz Velikonoce a svátek sv. Martina).

Ještě je třeba doplnit, že v průběhu církevního roku se konala na vesnicích i ve městech celá řada místních slavností na počest různých svatých a patronů kostelíků, kapliček v jejich okolí nebo poutních míst. Oslava těchto svátků měla většinou podobu poutí či procesí. Nejčastějším cílem v Jeseníkách byla Vřesová studánka s jejím dřevěným kostelíkem, kde se konaly slavné poutě na sv. Annu nebo Magdalénu. Na sv. Annu chodili poutníci na Křížový vrch u Jeseniku, kde dodnes stojí kaple této světičky. Pověstnými poutními místy byly též „Maria Hilf“ – Panna Marie Pomocná u Zlatých Hor, Travná či Bílá Voda. Zvláště mariánská poutní místa se těšila velké úctě. V Jeseniku je doložena poněkud jiná forma uctění svátku patronky, tzv. *slezská svačina* (Schlesische Vesper) konaná na počest sv. Hedviky (15. října), jež byla patronkou Slezska. Měšťané se na této slavnosti scházeli v krojích, podávala se káva s koláči, tančily se lidové tance.

Lidové zvykosloví bylo a stále je spolu s písněmi a tanci, nářečím a pověstmi (tj. s tzv. lidovou slovesností) podstatou duše každého národa. Věděli to i staří Slezané odsunutí v poválečných letech ze své domoviny do nového a pro ně neznámého kraje. Tento poklad jim umožnil začít nový život. Místo zlata si odvezli kroje, rodinné fotografie, pořízené při nejrůznějších příležitostech, a sbírky pověstí či písní z rodného kraje. Nedivme se, že se na Jesenicko vrací a hledají své staleté původní kořeny, vždyť i pro ně je v Jeseníkách stále to pravé „doma“. My, noví obyvatelé kraje, bychom jim měli být vděční za to dobré, co zde zanechali. Vždyť ze stejné země vyrůstají naše kořeny, bez nichž tu nikdy nebudeme doma.

Príspevek je zkrácenou a upravenou verzí článku publikovaného ve sborníku *XII. Svatováclavské mezinárodní setkání v Jeseníku. Slezská lidová kultura a kultura lidu na Jesenicku. Vlastivědné muzeum Jesenicka, Jeseník 2012.*

Bohumila Tinzová od r. 1996 pracuje ve Státním okresním archivu Jeseník jako ředitelka. K lidové kultuře ji přivedl zájem o regionální dějiny Jesenicka. Narážela při nejrůznějších rešerších z literatury i z pramenů na řadu lidových zvyků, které z českého, respektive moravského prostředí neznala (pochází z obce Jedlí na Zábřežsku). Pustila se do systematického bádání a zjistila, že v české etnografii prakticky k této problematice neexistuje literatura. To byl první krok k tomu, aby se to pokusila alespoň částečně napravit. Je profesí archivářka a nikoliv etnografka, takže nejde o odbornou studii, spíše o vzhled do života zdejších obyvatel – slezských Němců – do r. 1945.

b.tinzova@je.archives.cz

Posvícení, Malá Kraš, část Habina, 1923. Zdroj: Státní okresní archiv Jeseník, Sběrka Heimatbund Weidenau-Gross Krosse Neuburg an der Donau.

Jízda na prašivém koni, Zlaté Hory, 1936. Reprofoto je z německé Vlastivědy (Heimatbuch): Zuckmantel mit den Dörfern Hermannstadt, Endersdorf, Obergrund, Niedergund und Reihwiesen. Ein Heimatbuch. Bietigheim-Bissingen 1995, s. 438–496.

Anežka Šulová – kronikářka života na vesnici severozápadní Moravy v druhé polovině 19. století

Miloš Melzer

Žila v kraji, kterým protéká Morava a vesnická obydlí se soustředila kolem řeky nebo na stráních, které se zvedají z údolí. Severozápadní Morava byla v této oblasti nejsevernějším výběžkem českého osídlení a setkávání se s německým obyvatelstvem bylo každodenní skutečností. Tyto kontakty společně s přírodními a hospodářskými podmínkami ovlivňovaly život obyvatel českých vesnic. Anežka Šulová zde prožila celý svůj život. Po narození v Olšanech se záhy s rodiči odstěhovala do Hostic a druhou polovinu svého života strávila v Rudě nad Moravou.

Region nepatřil z hlediska dokumentace lidové kultury k těm lákavým a nejrůznější projevy zajímali a zaznamenávali většinou příslušníci místní vesnické inteligence, nebo jiní zájemci. A. Šulová mezi nimi svou prací zaujala dominantní postavení. Jako pilná sběratelka zapisovala folklor rodného kraje, všímala si však také hmotné kultury.

Záznamy zpracovávala v prvních třech desetiletích 20. století. Protože zapisovala své vzpomínky z dětství i od pamětníků, vytvořila obraz lidové kultury na vesnicích druhé poloviny 19. století. Hodnota zápisů spočívá v dokumentární komplexnosti s důrazem na přesnost a detaily. Varianty neuváděla, ale s odstupem času zaznamenávala v textu souhrn proměn, které slyšela u různých interpretů. Bohatstvím můžeme její sběratelskou práci směle porovnávat s výsledky nejvýznamnějších českých a moravských sběratelů. Z pozůstalosti A. Šulové byla doposud uveřejněna nepatrná část záznamů.

Narodila se 19. prosince 1877 manželům Vénosovým. Měli malé hospodářství s 2,5 ha pole. Ve dvou letech ztratila otce, kterého nešťastně zastřelil hajný. Matka se již

nevдалa a v domácnosti žily s mladší sestrou. Dětství se příliš nelišilo od života jiných dětí na vesnici.

V rukopise *Můj život* vzpomínala na školu s obdivem k učiteli, který v jednotřídce musel zaměstnat 120 až 130 žáků. Vzpomínala rovněž na podzimní pastvy s kozami, kdy děti hrály různé hry a za chladnějšího počasí při ohni si vyprávěly příběhy. V zimě bylo nejčastější zábavou sánkování.

Po ukončení školní docházky nastoupila ve 14 letech do papírny v Alojzově. Záznam pod titulem *Do fabriky* představuje svědectví pamětnice o pracovním prostředí i o sociálních podmínkách v továrně. Po osmi měsících ztratila chuť k jídlu, byla malátná a zůstala doma. Na jiném místě uvedla jako důvod propuštění účast na schůzích sociálně demokratické strany. Potom nastoupila do textilní továrny v Šumperku a posléze začala pracovat v přádelně v Hanušovicích. Nedostatek pracovních příležitostí v kraji nutil k cestování za prací do Německa. Matka s dcerami také na čas vyjely pracovat do jutové továrny v Braunschweigu.

23. října 1900 se provdala za Dominika Šulu a její život se od základů změnil. Vedla domácnost, ale intenzivně se věnovala podomácké výrobě nitěných knoflíků, se kterými její manžel obchodoval. D. Šula se postupně stal jedním z největších faktorů v produkci nitěných knoflíků v oblasti. Dařilo se jim. Jak uvádí ve svých vzpomínkách v roce 1913, měli v záložně 40 000 a ve zboží 60 000 zlatých.

D. Šula narukoval do první světové války a manželka se sama starala o rodinu, dceru a syna. Obchod s nitěnými knoflíky ustal, ale měli zásobu materiálu, především nitě,

o které byl velký zájem. Mohla opatrně vyměňovat zboží za zemědělské produkty. Postrachem byly rekvizice, které často chodily po dědině. Vojáci prohledávali chalupy a hledali utajené potraviny.

Válka skončila, manžel se vrátil domů. V průběhu následujících měsíců učinili manželé Šulovi rozhodnutí, které výrazně ovlivnilo dosavadní život rodiny. K následujícím krokům je motivovala snaha nashromážděný kapitál solidně investovat, zvýšit reprezentaci firmy a z praktických důvodů se přesunout do bezprostřední blízkosti železnice. Výsledkem úvah byla stavba vily a dílny v Rudě nad Moravou. Na konci roku 1922 se stěhovali a v roce 1924 postavili kancelář a dílnu, do které koupili stroje za 100 000 Kč.

V období existence Reichsgau Sudetland (Říšská župa Sudety; 1938–1945, vznikla zábořem pohraničí českých zemí po mnichovské konferenci – *pozn. aut.*) museli firmu pronajmout do německých rukou. Jednalo se o formální opatření, rozhodující vliv na hospodaření podniku si zachovali. Po květnu 1945 nastaly v životě A. Šulové ještě těžší chvíle, když se kvůli majetku dostali do sporu s komunistickými funkcionáři obce. Hledala zastání u účastníka odboje B. Indry, se kterým již ve třicátých letech spolupracovala na prezentaci folklorních zápisů. Obec jí odmítala vydat osvědčení o národní spolehlivosti. Byla asi hodně ponížená. Zapisovala písničky, pověsti, dokumentovala zvyky a tradice českého obyvatelstva z národnostního pomezí a najednou z ní měla být Němka.

Osud jedné podnikatelské rodiny, která se vypracovala ze skromných začátků, šel k neblahému konci. V roce 1948 byla znárodněna dílna, v roce 1952 stihl stejný osud vilu, kde chtěli představitelé obce zřídit zdravotnické středisko, a zahradní domek, ve kterém A. Šulová s manželem dožívali.

V posledních letech života donutila sociální situace A. Šulovou jednat s brněnským Ústavem etnografie a folkloristiky ČSAV o prodeji sběratelských záznamů. Uprostřed jednání o rukopisech a finančních úhradách se naplnil čas A. Šulové a 4. prosince 1954 umírá. Její tělo bylo zpopelněno v olomouckém krematoriu.

Výroční obyčej a hospodářský rok

V dochované pozůstalosti A. Šulové jsou popisovány kalendářní zvyky, které se provozovaly v Hosticích i okolních vesnicích. Nejedná se o záznamy vyčerpávající strukturu obyčejů.

Jak nastal advent, začaly koledy, na které děti chodily zvečera. K prvnímu adventnímu dni se vázaly pověry o poznání čarodějnice mezi ženami. Měla se uříznout větvička z třešně, která se dala do vody. Jakmile kolem Vánoc rozkvetla, měla se vzít na jitřní do kostela. Na kůru dotčným udělal z větvičky smýčku, přes kterou se podíval na ženy u oltáře. Žena-čarodějnice stála zády k oltáři.

Za dlouhých zimních večerů se chodilo na přástky. Jak se poklidil dobytek, ženy a děvčata vzaly kolovrátky, kužely se lnem a šly příst. Už od podzimu se domlouvaly, ve kterém statku budou celou zimu držet přástku. Při předení se vyprávělo a vzpomínalo. K dalším zimním pracím patřilo ruční mláčení obilí a draní peří.

V záznamech vzpomíná na Vánoce svého dětství. Svátky si spojovala se dny školního volna naplněnými zimní dětskou zábavou. Ze Štědrého dne připomíná pověry, kdy večer, jakmile se rozžehlo světlo, se všichni rychle dívali, zda jejich stín na stěně zobrazil hlavu. Pokud nebyla, dotčným měl do roku zemřít. Před půlnocí chodili klepat na kurník; pokud se ozvaly slepice, svatba nebyla. Zbytky od večere se nosily slepicím, dobytku, psu i kočce. Děvčata, když šla na jitřní bohoslužbu, dívala se do studny u kovárny, aby viděla obličej svého nastávajícího. K období od 25. prosince do 6. ledna se v lidové tradici vázalo mnoho zvyků i pranostik. A. Šulová zapsala svá pozorování do rukopisu *Dvanáct svatých nocí*. Od Tří králů do Popeleční středy byl masopust. V kraji se jeho poslední dny nazývaly *ostatky*, kdy dům od domu chodil průvod masek. Popeleční středou začínal čtyřicetidenní půst. I pro hostické byla předposlední neděle postního období spojena s vynášením smrti a přinášením nového léta. Na Květnou neděli se svěřily kočičky, kterým se potom přisuzovala ochranná i blahosná funkce. Začátek velikonočního týdne probíhal ve znamení velkého úklidu v domácnosti i v hospodářství. Na Zelený

Anežka Šulová s pracovnící Ústavu etnografie a folkloristiky Zdenkou Jelinkovou, které demonstrovala regionální lidové tance, červenec 1954, archiv Ústavu evropské etnologie AV ČR v Brně.

čtvrtek se sbíraly byliny, měly mít větší účinnost. Na Velký pátek se respektovala řada zákazů. Do doby před východem slunce se soustředily magické a obřadní praktiky s využitím tekoucí vody. Bílá sobota byla posledním postním dnem a při kostele se konalo svěcení *nového ohně*. Součástí se stal lidový obyčej, kdy si lidé přinášeli ke svěcení dřívka, ze kterých potom skládali křížky. Umístěné na poli, v zahradě či někde v domě měly chránit před neštěstím. Svěcené pokrmy při dopolední bohoslužbě na Boží hod velikonoční se do lidových zvyků zapojily jako prostředky na ochranu rodin a k prosperitě hospodářství. V pondělí se konala velikonoční obchůzka s obdarováváním koledníků. Potom, jak uvedla A. Šulová na závěr zápisu, nastal čas polních prací.

Z hlediska lidové tradice byla významná noc před svátkem Filipa a Jakuba z 30. dubna na 1. květen. Lidé věřili,

že se čarodějnice slétají na sabat. I v Hosticích se proti nim různě zabezpečovali. Ke dveřím se stavěla pometla či hrábě, kozám a kůzlatům se vázaly červené stužky kolem krku. V předvečer 1. května se také stavěl máj a při jeho kácení koncem měsíce se prováděly různé scénky ze života obyvatel vesnice. Ve druhé polovině června se slavil slunovrat, v křesťanském kalendáři byl spojován se svátkem Jana Křtitele. K večeru se pálily ohně. Všichni čekali na přítmi a sledovali zapalování ohňů v okolních vesnicích.

Dny letních měsíců byly v očekávání a následném naplnění žňovými pracemi. Seli především žito a oves. Neúrodná půda vyžadovala velkou péči. Říkali, že u nich prší kamení. Rok co rok jich sesbírali na polích velké množství. Skládali je do hrází, aby voda neodnášela zem z polí ve stráních. Většina se však nedokázala z pole uživit, a tak hlavně v zimním období pracovali v lesích nebo provozovali podomáckou výrobu, jako bylo tkaní plátna, šití nitěných knoflíků a zhotovování kartáčů. V listopadu přicházel podzim v plné síle. Z lesa přinášeli chvoji, kterým zateplovali stavení i chlévy.

Nejvýznamnější události rodinného a společenského života

Byly sledovány především tři nejvýznamnější okamžiky v životě člověka – narození, svatba a smrt. I v podhorské vesnici měly patřičnou míru slavnostní okázalosti. Pochopitelně podle společenského a majetkového postavení aktérů.

Na zdárný porod dítěte mělo působit množství tradičních nařízení a obyčejů. Například nejdůležitější byla první koupel. Na ochranu dítěte se do vaničky vkládaly různé předměty. Církevní obřad křtu proběhl záhy po porodu a kladl se důraz na volbu kmotrů. V následujícím období šestinedělí byla žena ohrožena nejen zdravotně, ale podle tradice i zlými silami, stejně jako dítě v prvních týdnech života. Proto existovala řada pokynů i magických praktik s ochrannou funkcí. Lůžko bylo odděleno od ostatní světnice koutní plachtou, novorozené leželo vedle matky. Úkony na ochranu spočívaly například ve vykropení koutu

svěcenou vodou; v lůžku měla rodička růženec, modlitebni knížku, nůž pod polštářem apod. Tak se mělo zabránit, aby *mura* nepřišla šestinedělce či novorozenci sát krev. Církevní obřad zvaný úvod ukončil šestinedělí a izolaci matky s dítětem.

Druhým přelomovým okamžikem v životě člověka byla svatba. O významu svatby na severomoravské vesnici svědčí rozsáhlý dvaadvacetistránkový zápis z pera A. Šulové. Průběh svatby je podrobně popsán od příprav a zvaní na svatbu. Svatební dary pro nevěstu měly krajový ráz. Od matky dostávala kolovrat na jemnou přízi, kmotra dala přeslici i s kuzelem, tety a strýcové přinesli různé vochle (ruční nástroje na zpracování lnu – pozn. aut.). Na cestě do kostela dělaly maskary svatbě *šrank*. Přes cestu natáhly provaz, ženichovi a nevěstě popřály všechno nejlepší a od svatebčanů dostávaly peníze. Po svatebním obřadu a hostině u novomanželky se svatebčané odebrali do hostince na taneční zábavu. V jedenáct hodin večer se čepila nevěsta, které se sundal z hlavy věneček a nasadil čepec.

Podle křesťanských pravidel se vyžadovalo pohřbení do posvěcené půdy hřbitova s církevním obřadem. V Hosticích chodila zvat na pohřby *polhrobnice*. Jakmile všechny pozvané obešla, přinesla pozůstalým zprávu, kolik podle jejího odhadu bude na pohřbu lidí. V domě smutku se s nebožtíkem přicházeli rozloučit kromě rodiny také sousedé a známí. Do kostela a na hřbitov nesli zemřelého v rakvi za doprovodu hudby. Pohřební hostina se považovala za součást pohřbu. Na stůl se daly pecny chleba, v miskách byly tvarůžky a máslo. Pivo se čepovalo doma a nosilo na stůl v kameninových hrnkách. Před odchodem všichni hosté na počest nebožtíka obrátili hrnky dnem vzhůru.

Na podzim přišlo společenské vyvrcholení celého roku. Začaly přípravy na hody. V Hosticích se slavily tzv. císařské, vždy v neděli po sv. Havlu (16. 10.) Nejvýznamnější součástí oslav byla hodová zábava. V neděli se pořádala pro mladé a v pondělí přišli všichni ženatí i staří.

K obrazu vesnice druhé poloviny 19. století náležely různé obchodní a pracovní přespolní návštěvy. Domácím většinou nabízely výjimečné zboží nebo ojedinelé pracovní

úkony. Každoročně přiháněli *honáci* stádo bagounů (vepři), posléze se ve vesnici objevil *miškář* (zvěrokleštěč). Na podzim a v zimě chodila po dědině *kořenářka*. Před Velikonocemi se objevil *semenář*, býval až od Uherského Brodu. Od Prostějova vozili *kloboučníci* ze slámy pletené klobouky, které vydržely jen jedno léto. Před žněmi přišli *řičičáři* z Lipinky a Troubelic. Přivezli plné trakaře sit a sítek. V místě žili již několik let *drátáři* Jura a Adam. Téměř celý rok obcházeli vesnice a drátovali rozbité misy, hrnce, cedníky a prodávali pastičky na myši.

Velkou událostí roku nejen v Hosticích, ale v celé rudské farnosti bylo pořádání několikadenního procesí do Vamberk. A. Šulová zaznamenala rozsáhlou informaci, která ilustruje jednu ze součástí duchovního života vesnického obyvatelstva. Podrobně popsala organizaci cesty, úlohu zpěváků, místa, kde se přenocovalo, i konečný cíl cesty s kostelem, křížovou cestu i s dalšími pozoruhodnými objekty poutního místa. V některých letech pokračovali poutníci do dalšího mariánského poutního místa ve Vartě (původní německý název města, dnes Bardo v Polsku – pozn. aut.), kde navštívili chrám i čtrnáct kaplí zasvěcených Panně Marii. Odtud putovali na Horu Matky Boží u Králík na požehnání. Jednodenní procesí se konalo do Klášterce na Navštívení Panny Marie, do Horních Studýnek ke sv. Leonardovi. Regionálně nejoblíbenější byla pouť ke kostelíčku Božího Těla u Hrabenova.

Sběratelská práce

Zájem A. Šulové o lidovou kulturu obyvatel vesnice severozápadní Moravy měl poměrně široký záběr, i když postrádal systematické členění a komplexnost záznamů. Nebylo to však dáno výběrem atraktivních témat, ale prostě osobním přístupem k jednotlivým jevům rodinného a společenského života.

Výsledky sběru a částečné úpravy souboru lidové slovesnosti náleží k nejobsáhlejším konvolutům v její pozůstalosti. Věnovala pozornost všem dostupným druhům lidové prózy od pohádek přes pověrečné povídky až

k pověstem. Zaznamenávala také vyprávění, kde nejčastějším tématem byly příběhy ze života. Zápisy obsahují i malé folklorní formy, jako jsou přísloví, rčení, hádanky apod. Druhou část tvoří záznamy a doklady hudebních folklorních projevů. Zapisovala texty písní, ale pokud se týká notového záznamu, přiznávala, že *neumí notit*, a tak podle jejího zpěvu zapisovali jiní.

V oblasti náležející do materiální kultury popsala některé činnosti obyvatel; největší díl záznamů věnovala zaměstnání, stravě a podomácké výrobě. Zanechala také kusé informace o oděvu a obydlí.

Pokud bychom měli v závěru uvést ukázky charakteristické pro kraj a výjimečné ve spektru sběratelské práce v širších souvislostech, měl by to být jeden ze záznamů legendárních pohádek:

Plot z kopřiv

Za dávných starých časů věděli lidé, kdy zemřou na den a na hodinu. Nebylo to však ani jim, ani druhým ku prospěchu, protože se starali, aby měli všeho dostatek jen pro tu dobu, co byli na světě. Nedbali o to, aby po nich něco zůstalo. Jednou, když chodil Kristus Pán se svatým Petrem po světě, přišli do jedné dědiny. Tam pletl jeden starý člověk plot ze samých starých kopřiv. Suché stonky proplétal mezi sebou a svazoval starým špagátem. Svatý Petr se ptal: „Co to pleteš?“ „Stavím plot,“ pravil člověk. „To ale nebude pevný plot, ten vydrží jenom jeden rok“ řekl Petr. „Však já budu akorát ještě jeden rok živ, tak ho pevnější nepotřebuji“ člověk na to. Kristus Pán, když uviděl to zlo, když lidé vědí, kdy umřou a nic se nestarají o své potomky, vzal lidem vědomí o tom, jak dlouho budou živi.

Dalším příkladem jsou novelistické povídky s humorným a satirickým obsahem tematizující hloupé nebo neuvěřitelné činy, jakými jsou příběhy o *Šimperácích*. Byli to měšťané Šilperka (dnes Štítý), kteří se svým jednáním stali kocourkovskými z Moravy. A. Šulová podala vysvětlení: *Měli na rynku kašnu a každý kdo se z ní napil, zhloupl.*

Nepříznivý

Jednou chytli u nás v Šimperku zločince, který byl odsouzený k smrti, ale podařilo se mu utéct. Šimperáci se dověděli, že je ve městě. Šest chlapů na něj číhalo, až ho chytli. Měli zrovna postavenou novou šibenici, tak ho k ní přitáhli a chystali se ho oběsit. V tom se rozšířilo jejich purkmistrovi v hlavě. Běžel k nim, co mohl a křičel z daleka „Ale chaso, jenom se nepřeháňte. Vždyť přece víte, že město postavilo novou šibenici pro naše děti a měl by nám ji takový cizí zběhlík znešvařit? To nedělejte. Dejte mu dvacetník, ať si koupí provaz a ať se jde pověsit tam, kde sám chce.“ Pustili ho teda.

Ve sběratelské činnosti Anežky Šulové se odráží vřelý vztah k rodnému kraji. Bez odborného školení, zato s vrozeným citem pro dokumentaci projevů pokud možno všech stránek života obyvatel vesnice zaznamenala téměř kompletní strukturu lidové kultury ve slovesnosti a stranou nezůstaly postřehy z oblasti materiální. Záznamy jsou o to cennější, že byly prováděny v době postupného zániku tradiční vesnické kultury.

Miloš Melzer (*1941 v Olomouci) pracoval jako etnograf v muzeích v Šumperku, Olomouci a Opavě. V r. 1990 se vrátil do Šumperka na místo ředitele muzea. Externě přednáší na Ústavu evropské etnologie Masarykovy univerzity v Brně. Pro nakladatelství Veduta – Štítý dokončil v tomto roce monografii o Anežce Šulové.

Milos.Melzer@seznam.cz

Jesenický lidový kroj

Michaela Neubauerová

Podobu kroje původních obyvatel jesenického okresu, převážně německé národnosti, známe z fragmentů textilních sbírek uložených v místních muzeích a z obrazového materiálu z konce 19. století a doby pozdější. Ještě starší vzhled jesenického kroje lze rekonstruovat na základě publikovaných kvašů z roku 1814, kde je vyobrazen i městský a vesnický kroj rakouské části nízkého knížectví (tedy Jesenicka) na počátku 19. století. Podle autorky publikace Moravské a slezské kroje Miroslavy Ludvikové byl zdejší kroj ovlivněn pruským slezským typem oděvů a měl výrazně měšťanský charakter. Ženy oblékaly široké sukně se zástěrou, košilky s dlouhými rukávy, barevný živůtek nebo šněrovačku a krátký upnutý kabátek s měkkými šosy. Kolem krku nosily šátek a vdané ženy si na hlavu uvazovaly zdobený čepec. Muži ještě na počátku 19. století nosili krátké kalhoty s punčochami přes kolena, košili s barevnou vestou a dlouhý nebo polodlouhý svrchní kabát zdobený knoflíky a manžetami. Na hlavě pak třírohý nebo kulatý klobouk.

Tradiční jesenický kroj, tak jak jej známe z dobových fotografií, který je německými badateli detailně popsán a často dnes i nově rekonstruován, byl ovlivněn módou období *biedermeieru*, jehož měšťanský, resp. maloměstský charakter si podržel až do 20. století. Původně „panský“ oděv šlechty a zámožného měšťanstva s nadšením přebíral vzrůstající se selský stav, až se rozdíl mezi vesnicí a městem ve stylu oblékání postupně setřely. Místní majetní sedláci „panský“, nyní „selský“ oděv přizpůsobovali svým potřebám i dobovému vkusu a zcela jistě měl na zdejší módu vliv rozkvět místních lázní, kam dojížděli pacienti, často vysoce postavení a urození, z celé Evropy. Kroj se nosil v neděli do kostela a při slavnostních příležitostech během svátků a významných událostí v rodině nebo obci. Ve všední dny byl oděv mnohem prostší, z nebarvených lněných a soukenných látek, přizpůsobený celodenní práci nositele.

Ve 20. století, až do odsunu německého obyvatelstva, byly kroje ve městech již záležitostí ryze folklorní, nositelkou tradic tak zůstala zejména starší generace na vesnici.

Ženský oděv

Základem slavnostního ženského kroje v jesenické oblasti byla barevná (hnědá, jedlově zelená či tmavěmodrá) široká sukně z hedvábného taftu nebo kartounu s podšívkou a spodničkami, bílé nebo tmavé punčochy s černými nízkými střevíci na nohou a bohatě zdobený čepec. U dívek sukně, která měla různá pojmenování – „Futterrock“, „Stepprock“ nebo „Stopper“ – sahala do půli lýtek, u vdaných žen až ke kotníkům. Na sukni se nosila zelená, černá, hnědá nebo jen bílá zástěra z hedvábí nebo kartounu, na Javornicku nazývaná „Fleck“, „Vorsteck“ nebo „Vorhang“, která byla stejně dlouhá jako samotná sukně, s níž barevně ladila. Horní část těla halila košilka s límečkem, která měla nabírané kratší rukávy, někdy stažené v lokti stužkou. Zápěstí zdobil náramek. Na košili ženy nosily damaškový, taftový nebo kartounový živůtek s plátěnou podšívkou. Živůtky mívaly pestré barvy a byly zdobené potisky, sponami a knoflíky. Při slavnostních příležitostech ženy také užívaly jednoduché vysoko zapnuté hedvábné nebo vlněné šaty s krátkým nebo dlouhým rukávem. Ramena zakrýval bílý, černý nebo hnědý tylový šátek, bohatě vyšíváný a často opatřený krajkami. Do chladnějšího počasí vdané ženy oblékaly špencer (krátký kabátek s dlouhými, v ramenou nabíranými rukávy) z barevných lesklých látek, doplněný šátkem zastrčeným do výstřihu. Kabátky byly na zadní straně zdobené porcelánovými, perleťovými či kovovými knoflíky. Starší ženy rovněž nosily kolový plášť bez rukávů, který vpředu uzavírala kovová spona. V zimě sloužily dlouhé pláště ze silných vlněných látek. Ženy se zdobily náhrdelníky z perel, korálků nebo granátů a řetízky s křížkem nebo památeční mincí. Na hlavě se nosil bohatě

vyšívány a různě tvarovaný zlatý čepce z barevného taftu, rypsu, mušelínu nebo atlasu, podle dochovaných krojových artefaktů převážně dýnkového typu, tedy sešitý ze dvou částí: tuhého dýnka zakrývajícího tyl a širokého pruhu látky na temeni, jenž byl hlavní dominantou svátečního ženského oděvu. Čepce, které byly výrazně inspirovány městskou módou 1. poloviny 19. století, byly pevné a zhotovené velmi precizně, protože byly určeny pro dlouhodobé nošení a zároveň vypovídaly o společenském postavení nositelky. Na spodním okraji tylu čepce byly uchyceny dvě velké

Jesenická rodina v krojích před odchodem do kostela u příležitosti městských lidových slavností, patrně 1936, ze sbírek SOKA Jeseník.

hedvábné, brokátové nebo damaškové stuhy s květinovými motivy nebo dekorativním brošováním, dlouhé až ke kolenům. Čepce byl na hlavě upevňován pod bradou dvěma menšími saténovými stuhami. Zimní verze čepců byly zhotoveny většinou z modrého, zeleného nebo černého sametu, atlasu nebo taftu, byly podšité flanelem nebo barchetem a mohly být zateplené vatelinem a zdobené krajkami. Lemy byly obtaženy jemnou světlou kůží nebo kožešinkou. K nejokázalejším a nejdražším čepcům patřily ty s tzv. korunou – zlatou, stříbrnou nebo černou krajkou na drátěné kostře, usazené na vrchní části čepce a tvořící široký vějíř. Čepce byly většinou krásně zdobené: zlatými nebo stříbrnými nitěmi – dracouny, také flitry, korálky, umělými květinami, mušličkami a barevnými skličky. Okraje obličejové strany čepce byly lemovány hedvábnými stuhami nebo krajkou z kovových a polokovových nití. Ve všední dny si ženy vázaly na hlavu vlněný jednobarevný nebo květovaný šátek.

Mužský oděv

Mužský oděv byl oproti ženskému prostší a málo barevný. V pracovní dny muži nosili nebělené plátěné, cajkové (z pevné bavlněné tkaniny) i soukenné kalhoty a kazajky, lněné košile a na nohou vysoké holinky nebo nízké střevíce. Přes košili, někdy s velkými odstávajícími špičkami límce zvanými „Vatermörder“, si muži až ke krku zapínali soukenné vesty s jednou nebo dvěma řadami kovových knoflíků. Ve sváteční dny muži nosili vesty zhotovené z manšestru, hedvábného damašku, saténu nebo rypsu, s podšívkou z plátna nebo flanelu. Podle obrazového materiálu i dochovaných krojových součástí v jeseníckém muzeu byly barevné a různě zdobené, převládala smetanově bílá, béžová, odstíny hnědé, modré a červené. Pod krk si muži uvazovali barevné hedvábné šátky. Zprvu kratší kalhoty nošené na počátku 19. století, které sahaly těsně pod kolena a byly doplněné bílými punčochami, nahradily kalhoty dlouhé a úzké, zastrkávané do holinek. Kalhoty byly zhotovovány z tmavého sukna nebo manšestru a někdy byly doplněny lacem. Ke svátečnímu oblečení patřily boty (holinky nebo nízké střevíce s přezkou), šosatý soukenný

Pohlednice se skupinou žen v lidových krojích z Jesenicka, kolem roku 1925, ze sbírek Stadtarchiv Kirchheim unter Teck.

kabát sahající ke kolenům a podobný fraku a černý cylindr, případně slamák nebo tvrdák, které v zimě nahrazovala kožešinová čepice zvaná „Kremmermütze“. Typický šosatý kabát, který byl nazýván „Patenrock“, protože se často nosival ke křtinám, byl zdoben řadou knoflíků, případně hodinkami na řetízku nebo barevným kapesníkem zastrčeným do zadní kapsy. V chladnějším období muži oblékali kolový vlněný kabát na způsob peleríny nebo častěji kabátek z barchetu nebo vlny, případně dlouhý kožich.

Dětský oděv

Oblečení dětí se lišilo podle bohatství a sociálního postavení rodiny. Kojenci se pevně zavinovali do zavinovačky obtočené dlouhými, vyšívanými povijany. Zvláště zdobné bylo kojenecké oblečení určené ke křtu, novorozenci byli oblékáni do bílých krajkových nebo vyšívaných šatiček, čepiček a deček. Batolata nosila šatičky s dlouhými rukávy ze lnu nebo kartounu, v movitějších rodinách se šatičky dávaly šít ze sukna nebo kvalitnějšího plátna. Ve čtyřech letech dostával chlapec poprvé kalhoty a dívka šátek překřížený přes prsa a uzavřený na zádech do uzlu. Od osmi let se dívčí i chlapecké odívání již podobalo dospělému: chlapeci nosili dlouhé kožené kalhoty z kozloviny, vpředu s laclíkem, košilku a krátkou vestu s knoflíky ze sukna nebo lnu, zapnutou až ke krku. V chladnějších dnech oblékali podobně

Děti z Jeseniku ve slavnostních krojích, 20. léta 20. století, ze sbírek Stadtarchiv Kirchheim unter Teck.

jako dospělí muži soukenné kabátky s plátěnou podšívkou, zdobené výšivkami. Boty nosili jen v neděli nebo v zimě, v létě běhali bosí. Na hlavě měli čepice se štrápcem („Zipfelmütze“), v zimě ji nahradila „Pudelmütze“ – huňatá čepice podšívaná kožešinou. Oblečení dívek se rovněž podobalo oblékání dospělých žen: bílá košilka s barevným zdobeným živůtkem nebo šněrovačkou, sukne do poloviny lýtek s hedvábnou nebo kartounovou zástěrou, bílé punčochy a nízké černé střevíce. Svobodné dívky si uzavazovaly přes živůtek velký barevný šátek v létě zdobený voničkou; místo čepce určeného pro vdané ženy si dívky zaplétaly vlasy do drdolu, který zpevňovaly textilními ozdobami.

Michaela Neubauerová (*1976) je absolventkou jesenického gymnázia a Slezské univerzity v Opavě, obor historie-muzeologie. V letech 1999–2012 historička a kurátorka historických sbírek Vlastivědného muzea Jesenicka, od roku 2012 pracuje jako archivářka ve Státním okresním archivu v Jeseniku. Dlouhodobě se zajímá o vlastivědu jesenického okresu, především o historii čarodějnických procesů, působení ženských řádů a kongregací a lidovou kulturu. Je autorkou nebo spoluautorkou řady regionálních výstav a expozic, odborných přednášek a exkurzí.

m.neubauerova@je.archives.cz

Rukodělná domácí výroba v oblasti Jeseníků

Miloslava Hošková, Mária Kudelová

Základním zdrojem obživy pro vesnické obyvatelstvo bylo v minulosti zemědělství. Horské a podhorské zemědělství v oblasti Jeseníků však neposkytovalo dostatek prostředků k celoroční obživě, a tak se hledaly další možnosti výdělků. Většina řemesel a podomácké výroby na vesnicích měla jen lokální význam, některá si však ve své době získala větší věhlas.

V jesenické oblasti se hrálo rozhodující úlohu pěstování a zpracování lnu.

Přádláctví a pletářství

Od 17. století se v horských domácnostech předlo. Domácké předení bylo důležitým doplňkem zemědělství a velmi často se stalo hlavním pramenem obživy bezzemků. Jako hlavní surovina se používal len pěstovaný na horských políčkách, který se nejdříve musel doma upravit máčením rosou a deštěm, později byl kladen do vody, sušen na pecích nebo tzv. pazdernách, kde se po usušení dále zpracovával. Stonky lnu byly lámány lamkou, nazývanou rovněž trdlíce, a zbavovány nečistot protahováním přes vochle a vochličky tak dlouho, až zůstalo čisté lněné vlákno. Vlákno se pak nasadilo na přeslici a na kolovratu se z něj stáčela tenčí nit. Tyto nitě pak sloužily k dalšímu zpracování na tkalcovských stavech. Této práci se nejčastěji věnovaly ženy. Zejména od druhé poloviny 18. století vzrostl význam venkovských tkalců a přádláků v podhůří Jeseníků. Domácké předení lnu se stalo výhodným zdrojem příjmů chudého venkovského obyvatelstva. Spředený len a podomácky utkané plátno se prodávalo obchodníkům, kteří jej dále prodávali do menších dílen. Textilní podomácká výroba orientovaná na trh byla spíše záležitostí mužů. Muži se věnovali i pálení milířů (dřevěné hranice tvaru komolého kužele – *pozn. aut.*)

pro získání dřevěného uhlí, soustružením vyráběli ze dřeva různé potřeby pro domácnost jako např. vařečky, lžičky, talíře, mísy, dýmky a různé nářadí potřebné v hospodářství – hrábě, vidle, topírka k sekýrkám a jiné. Výrobu dřevěných předmětů pro domácnost i pro potřeby v hospodářství ovládal téměř každý. Rozšířená byla i znalost pletářských technik. V každé obci žil alespoň jeden člověk, který pletl koše pro své okolí. Z vrbového proutí se pletly koše různých typů a velikostí, např. trháček, půlvětelák, větelák, ohrabečný koš, různé typy nůsí a košin. V Komňátce, kde se pletly koše pro široké okolí, vyráběli i koše z drátů, které byly určeny na nošení uhlí. Z březového proutí se vázala pometla.

Výroba dřevěného uhlí

Více znalostí však vyžadovalo pálení dřevěného uhlí, které bylo v této lesnaté oblasti značně rozšířeno a jímž se živila řada chudých lidí. Základní surovinou pro výrobu dřevěného uhlí bylo dřevo. Ke stavbě milíře potřeboval uhlíř nejméně jednoho pomocníka. Na vhodném místě se povrch terénu zarovnal do roviny a do jejího středu se zarazil kůl vysoký až 3 metry. Kolem kůlu se nakladla drobná polínka a pak se již započalo s kladením asi metrových polen těsně vedle sebe v kruhu kolem kůlu. Na tuto základní řadu se stejným způsobem narovnávala další řada polen, až se milíř začal podobat tvaru komolého kužele s plochým vrcholkem. Tato vrchní plocha se zaplnila drobnými polínkami skládanými do kupole. Hrubá stavba milíře se tak začala podobat kupce sena. Celý povrch milíře pak byl překryt chvojím a zasypan vrstvou zvlhčené přepálené hlíny, jen na vrcholku zůstalo volné nezakryté místo. Středový kůl, kolem kterého byla polena narovnána, se

Milíř Antonína Knápka v Cotkytli, fotoarchiv Vlastivědného muzea v Šumperku, 1925. Foto: V. Rýznar.

opatrně vytáhl a na vrcholku milíře se zapálil oheň. Jakmile se oheň rozhořel, zasypal uhlíř horní otvor chvojmí a hlínou, aby dřevo uvnitř jen doutnalo a pozvolným prohoříváním se měnilo na potřebné dřevěné uhlí. Milíř se musel neustále hlídat a kontrolovat, aby dřevo uvnitř neshořelo. Proto se hlína na povrchu milíře polévala vodou, aby byla uchráněna před velkým žárem a pro potřebný přívod vzduchu nutného k doutnání se do hlíny propichovaly otvory zvané dýmniky. Zkušený uhlíř pak podle kouře stoupajícího z milíře poznal, jak pálení pokračuje. Šedivý kouř byl znamením, že je vše v pořádku a milíř prohořívá, modravý kouř pak signalizoval, že dřevo je už vypálené. Celý proces pálení dřevěného uhlí trval podle velikosti milíře 8–14 dní. Potom už jen zbývalo uhlí z milíře vyhrabat. Všechny tahy, tj. otvory v povrchu, se ucpaly a milíř se nechal den vychladnout. Další den se pak otvor na vrcholku otevřel a uhlí se vyťahovalo železnými háky. Protože bylo ještě žhavé, rozhrabávalo se železnými hráběmi po zemi a polévalo vodou. Teprve až po důkladném vychladnutí se pytlovalo a rozvázelo odběratelům. Posledními výrobci dřevěného uhlí na severní Moravě byli bratři Hegerovi, kteří stavěli své milíře v okolí obce Janoušova a Drozdovské pily až do roku 1957.

Hubky a čepice

Charakteristická pro tuto oblast byla také výroba hubek pro křesadla a výroba čepic z choroše. Hubka neboli troude se vyráběla z houby rostoucí jako parazit na bucích – z troudatce kopytovitého (troudového) – tedy z houby, která je známa pod lidovým názvem choroš nebo ohňová houba. Tato houba vytváří tuhé dřevité plodnice, které mohou dosahovat velikosti až 40 centimetrů. Výrobce choroš po odloupení z kmene stromu zbavil povrchové kůrky a bělavých výtrusných rourek. Následně jej vařil a máčel v louhu z popela z dřevěného uhlí a po změknutí opatrně rozklepával a mnul, až získal větší či menší plát měkké hmoty, která lehkostí i barvou připomínala jelenici. Rozklepaný plát se ještě mokrý narazil na dřevěnou formu, na níž získal základní tvar čepice. Po usušení se roztrhané okraje ořezaly a po opětovném máčení, kdy znovu změkly a nabobtnaly, se použily na výrobu hubek pro křesadla. Tyto čepice byly velmi pevné, přitom lehké i teplé a zřejmě dobře sály pot, což zvláště dobře vyhovovalo právě v této horské oblasti Jesenicka i Bruntálska.

Hrnčířství

Na mnoha místech této oblasti se nacházela vhodná surovina, která byla potřebná pro hrnčířskou výrobu. Kvalitní hrnčířské hlíny byly zárukou, že výrobky, které se v hrnčířských dílnách vyráběly, měly mezi venkovskými i městskými obyvateli odbyt. Výrobky z hrnčířské hlíny řadíme do jesenického výrobního okruhu, který zabíral oblast Jeseníků s hlavním střediskem výroby v Bruntále. Další hrnčířské dílny se nacházely ve Zlatých Horách, v Jindřichově, Osoblaze i jižní části Šumperska. Hrnčíři vyráběli ponejvíce nádobí užitkové, pro domácí potřebu, jako např. mísy, džbány, hrnce, rendlíky, pekáče, různé typy forem na pečivo, ale i výrobky technické jako např. vykurovadla na včely, různé komínové nástavce, kachle apod. V domácnostech se běžně používala rezná nebo jednoduše glazovaná – polévaná – hrncina v tmavých barvách, hnědé, zelené, a pro slavnostnější příležitosti se stále více využívaly výrobky různě tvarované a zdobené nástřepím

Jan Ondříček z Radmilova při pletení koše, 2006. Foto: Mária Kudelová.

a barevným dekorem. V 19. století se v Bruntále výrazně projevila výroba hliněného zboží napodobujícího boleslavskou kameninu.

Knoflíkáři a kartáčníci

Od konce 19. století si v chudých podhorských českých obcích na Jesenicku, zejména na Štítecku a v okolí Rudy nad Moravou, lidé přivydělávali knoflíkářstvím – obšíváním nitěných knoflíčků. Tento druh podomácké výroby se rozšířil z dnešního Podlesí (kdysi Krumperky). Do výroby byla zapojena celá rodina včetně nejmladších dětí od 5–6 let. Domácí výrobci si zpočátku chodili pro materiál k podnikatelům do Podlesí, později byl přisun materiál i prodej hotových výrobků organizován faktorsky. V každé vesnici byl tzv. domácí faktor, který za úplatu přinášel suroviny od hlavního faktora nebo přímo odběratele a odvážel hotové zboží. Při výrobě byla v domácnosti zavedena dělba práce a pracovní postup zahrnoval tři úkony: natáčení nití na kroužky, prošívání neboli loukotování a obšívání kroužků. Hotové knoflíky se počítaly na tzv. brifý, které obsahovaly 72 knoflíků. 20 „brifů“ tvořilo „paklu“, kterou jedna rodina vyrobila přibližně za jeden týden. Výdělek knoflíkářů závisel na velikosti

knoflíků a na jejich druhu. Před první světovou válkou se za jeden pakl platilo 80 krejcarů až 2 zlaté, po vzniku Československa 12–20 korun. Práce na knoflicích měla sezónní charakter, vyplňovala zejména období od podzimu do jara, ale i období zemědělských prací, např. když počasi znemožňovalo práci na poli. Knoflíkářství mělo pro tuto oblast velký ekonomický význam zejména do poloviny 30. let; po roce 1945 zaniklo.

Od 80. let 19. století se z Moravského Karlova rozšířila podomácká výroba kořínkových kartáčů a ujala se ve vesnicích Písařov, Jakubovice a Bílá Voda, z nichž výrobou proslul zejména Písařov. Kartáčové destičky se vyráběly hlavně ve mlýně v Bušině, v Písařově si je vyráběli i kartáčníci sami. Do otvorů v dřevěné destičce se pomocí drátů protahovaly „špetky“ – hromádky kořínků. Výroba byla organizována rovněž faktorsky. Po květnu 1945 i domácká výroba a podomní obchod s kartáči zanikl, kartáčnictví bylo soustředěno do jediného závodu a ten byl po mnoha změnách začleněn do družstva Dřevotvar.

Žádná z rukodělných domáckých výrob se v „naší“ oblasti nezachovala, vyjma košíkářství a pometlářství. V horských oblastech se pořád najdou zruční potomci starých pletařů. Málokdo již však dnes pozná smysl dávných škádlení mezi vesnicemi. Obyvatele Komňátky škádlili okolní vesničané povídáním, že si v Komňátce upletli z proutí zvon, ale nemohou přijít na to, jak by do něho upletli z proutí srdce, aby zvonilo. Pro obyvatele Štědrákovy Lhoty zas vznikla příhoda, že ve Lhotě jsou samé „trdlíce“, a to podle nářadí, které se používalo při práci se lmem, který se zde hojně pěstoval a zpracovával.

Miloslava Hošková (*1946) jako etnografka pracovala v muzeu v Šumperku (tehdejší Okresní vlastivědné muzeum) a poté ve VM v Olomouci, kde až do důchodu působila jako ředitelka. V obou institucích spravovala etnografické sbírky a ve své vědeckovýzkumné činnosti se věnovala především oblastem severní Moravy a Hané.

Mária Kudelová (*1975) pracuje jako kurátorka sbírkového fondu a etnografka ve Vlastivědném muzeu v Šumperku.

Řecký soubor Evros z Javorníku rozezněl Česko rytmem thráckých tanců a gajd

Ivan Hlavatý

Řekové na Javorníku v kostce do dnešní doby

Javorník ve Slezsku, malé městečko ležící na úpatí Rychlebských hor, má v současnosti necelé tři tisíce obyvatel. Po roce 1945 zde stejně jako jinde v českém sudetském pohraničí došlo k výměně obyvatel po nuceném odsunu větší části německé populace. Poválečné osídlení totálně změnilo národnostní charakter městečka. Kromě nových obyvatel z nejrůznějších oblastí Moravy, Čech, Slovenska, Rumunska a Volyně jako jedni z posledních účastníků poválečné kolonizace jesenického pohraničí přišli na Javorníko političtí emigranti z Řecka – oběti občanské války v Řecku, která zde proběhla v letech 1946–1949. První transport – přivezl 570 řeckých uprchlíků – přijel do Javorníku 18. 10. 1949. Na Javorníku byla usazena asi tisícovka řeckých uprchlíků rozptýlených v horských vsích a osadách Petrovice, Nové Vilémovice, Červený Důl, Hraničky, Travná a Zálesí. V Javorníku samém byla zprvu pouze řecká ošetrovna s kapacitou 35 lůžek s řeckým zdravotnickým personálem a jedním řeckým lékařem Stefanosem Kolovosem. Od počátku 50. let minulého století však Řekové postupně opouštěli přidělené a izolované horské vesnice a přesídlovali do městských sídel včetně nejbližšího Javorníku. Jejich počet pak narůstal až do velkého návratu do vlasti („stin patrida“) v 80. letech 20. století. Přesto se přibližně stovka zbylých Řeků a Slavomakedonců stále výrazně podepisuje na tváři města a jeho kulturním životě. Tato malá, nenápadná a opomenutá výspa řecké menšiny žijící v kraji, „kde lišky dávají dobrou noc“, založila v roce 2008 vlastní Řeckou obec, jejíž první aktivity jsou spojeny rovněž se vznikem tanečního souboru Evros.

Zrození Evrosu

Za obojím počinem stojí osoba charismatického a agilního místního řeckého rodáka a nadšeného patriota Alexandra Papageorgiose, přezdívaného „Saša“, jehož rodiče pocházejí z řecké Thrákie – konkrétně z oblasti Evros, která nese název podle stejnojmenné hraniční řeky s Tureckem. Svým entuziasmem sjednotil část místních Řeků a Slavomakedonců (kteří se převážně cítí etnicky být Řeky a hlásí se k řečtvi) do oficiálního občanského sdružení Řecká obec Javorník a jeho tanečního souboru, kterému dal název podle své prapůvodem rodné končiny.

Založení vlastního řeckého folklorního souboru bylo dle jeho slov podníceno připravovaným prvomájovým odpolednem v Javorníku v roce 2009, které organizovala

Mužské sólo. Všechna foto doprovázející příspěvek pocházejí ze soukromého archivu autora článku.

místní nově utvořená Řecká obec. Historicky prvního javornického Folkmáje se měl zúčastnit řecko-pontijský folklorní soubor z Řecka díky zprostředkování bývalého javornického rodáka Statise Sopranidise, který nyní žije na venkově nedaleko města Killis ve střední Makedonii. Ten na svou českou vlast nikdy nezapomněl, a protože srdcem a duší je především Pontios, tj. pontijský Řek, velmi agilně a nadšeně se zapojuje do aktivit, kterými může v Česku prezentovat pontijský folklor.

Aby si místní Řekové nezahlavili hlavně před ním a také před krajany z řeckého souboru, který byl v Javorníku vůbec poprvé v historii města, rozhodli se z iniciativy Alexandrose Papageorgiose nacvičit některé tradiční řecké tance, založit vlastní soubor a vystoupit na veřejnosti. S choreografií a s prvními tanečními krůčky při nácvičku pomohla vedoucí řeckého folklorního souboru Kalliópi ze Šumperku paní Theodora Vintrová. Už několik měsíců předtím někteří členové a členky javornické Řecké obce tančili v tomto šumperském souboru, který byl rovněž účinkujícím hostem tohoto prvního Folkmáje. Členky rodičího se javornického řeckého souboru si pro první vystoupení ušily jako dočasné řešení taneční kostýmy imitující řecké lidové kroje z Makedonie. Soubor Kalliópi zapůjčil čtyřem javornickým tanečnickům mužský kroj „tsoliades“, jakýsi

Památné první vystoupení Evrosu 1. května 2009 v Javorníku v podomáčku vyrobených krojích a tmavých šatech mužů.

všeřecký kroj, původem z Rumelie. Evros při svém historicky prvním vystoupení na veřejnosti sólově zatančil nejen některé makedonské tance, ale také první thrácký tanec – populární „baindusku“ – z iniciativy Saši Papageorgiose, který často slyšával v dětství zpívat maminku stejnojmennou píseň k tomuto tanci. Už v listopadu téhož roku za finančního přispění Olomouckého kraje, Asociace řeckých obcí v České republice a města Javorník získal soubor Evros opravdové lidové kroje, které zakoupil přímo v Řecku. Pořídil si vzhledem ke svému tanečnímu zaměření kroje thrácké – muži tančí v krojích z oblasti Marides, ženy mají známé a barevné kroje z oblasti Metaxadon. Saša s manželkou Danou navíc ještě kroje z oblasti Anatoliki Romilia neboli Východní Rumélie – konkrétně z Kavaklí, dnešního Topolovgradu v Bulharsku, odkud při tzv. výměně obyvatel po balkánských válkách a první světové válce odešla větší část původní řecké populace.

Thrácké tance Evrosu jsou českou raritou

Soubor začínal v počtu osmi dospělých, dvě ženy časem odešly, až se nakonec počet členů souboru ustálil na současných sedmi ženách, pěti mužích a čtyřech dětech. Pozoruhodná je také věková skladba souboru, která je v rozpětí od šesti do sedmdesáti let. Členy, kromě již uvedených příslušníků rodiny Papageorgiů jsou dále manželé Bulgurisovi a jejich už více než sedmdesátiletá babička Irini Bulguri; tančí zde také dvašedesátiletá Niki Mandzusová, manželé Grigoriadisovi, Diamandula Šoltésová a konečně Lada Domanská. Posledně jmenovaná je původem rumunská Slovenka, ale má výrazný „ellinikó prósofo“, tedy řecký vzhled, díky kterému bez potíží zapadá do souboru.

Nácviček řeckých tanců nebyl pro členy souboru ničím zcela novým nebo neznámým, poněvadž každý Řek ve vlasti i diaspoře zná alespoň základní všeřecké a také lidové písně a tance regionu svého původu. Pontijské, makedonské, ipirotské a jiné řecké tance tančí jiné řecké soubory v Česku, javorníciť však našli nový, originální taneční prostor v tancích thráckých, čímž jedinečně zpestřili a obohatili repertoár řeckých folklorních souborů v Česku.

Datum první akce Řecké obce v Javorníku je tak dnem prvního vystoupení Evrosu a současně oficiálním datem vzniku souboru; stal se také tradičním termínem pro konání Folkmáje. Na této akci pravidelně vystupuje kromě domácího Evrosu také řada souborů z Česka i ze zahraničí. Tančí zde obvykle jeden řecký soubor z vlasti, dále některý další řecký folklorní soubor z Česka, opakovaně např. Antigoni z Krnova, ale také taneční soubory jiných menšin Česka jako např. slovenský Púčik nebo bulharský Pirin z Brna, a k tomu ještě vždy jeden folklorní jihomoravský soubor.

Malý, ale akční soubor

Soubor Evros vystupuje pravidelně nejen na domácím Folkmáji a u příležitosti Javornického dne v měsíci červnu, ale také na řeckých zábavách, při oslavách řeckých státních svátků, na festivalech v Česku i v zahraničí. Tak vystoupil např. v roce 2013 na řeckém festivalu v Ostravě, ve stejném roce sklídl úspěch na Mezinárodním folklorním festivalu ve Strážnici. V roce 2013 byl celý soubor pozván na „festival gajdas“ neboli dudácký festival v Trikala Imathias, vystupoval také ve Skotini u Leptokarie. V letech 2012 a 2013 se část souboru účastnila thráckých folklorních slavností v Orestiadě, kde při druhé účasti převzal Saša za soubor pohár jako ocenění za udržování tradic Thrákie v cizině.

Soubor se učí tancovat podle videokazet a DVD, které získává vedoucí souboru přímo z Řecka a je rovněž v kontaktu s řadou vedoucích a tanečnicků thráckých řeckých souborů. Saša sám navštěvuje a učí se přímo od „didaskala“ (lektora lidových tanců) v Alexandrupoli a konzultuje vše také přes Skype a Facebook.

Vystupují dosud převážně na hudbu reprodukovatelnou, ale některé tance jsou doprovázeny hrou na tradiční thrácké gajdy neboli dudy. Před rokem a půl se totiž Saša Papageorgios, zapálený dudák, dočkal vlastních originálních thráckých gajd, čímž si splnil dlouholetý sen a přání. Hraní na gajdy je jeho vášní a učil se mu nejen jako samouk, ale také s přispěním přátel „gaidarides“ (tj. hráčů na dudy) přímo v Řecku.

Alexandros Papageorgios (druhý zleva) a členové souboru Evros v živém hovoru se Statisem Sopranidisem (druhý zprava).

Soubor Evros prezentuje charakteristické tance Thrákie jako např. svatební tanec „stis tris“ z Orestiad, společný mužský a ženský tanec „zonarádiko“ známý nejen v Thrákii, ale i jinde v Řecku, párový tanec „mandílatos“ (šátkový), oblíbený už zmíněný kruhový tanec „bainduska“ a mnohé další tance. Během několika let se tanečníci vypracovali ke gracióznímu a tradičnímu pohybu a gestům včetně věrné artikulace tanečních výkřiků a pobídek. Evros tak svým originálním repertoárem a snahou po maximální autentičnosti při svých vystoupeních více než věrně vytváří atmosféru pravého Řecka.

Ivan Hlavatý je profesí etnograf. Delší čas žil na Krétě a na severu Řecka, které často navštěvuje a badá zde v oblasti etnogeneze řeckého národa, národopisu a folkloristiky. Realizoval řadu výstav s řeckou tematikou, podílel se na organizaci účinkování řeckých folklorních souborů na festivalech v Česku a také naopak. Publikuje odborné i populární příspěvky z dějin a národopisu Řecka a řecké menšiny v ČR. Je mj. členem řeckých Sdružení Pontiů v Polykastru a Kilkisu.

athapaska@seznam.cz

Hanácká ambasáda v Litovli

Robert Najman

Začátek

Město Litovel leží na severní Hané a hanáčtina zde byla po mnoho pokolení přirozenou mluvou. Najít hanácky hovořícího občana města však začíná být v posledních letech čím dál větší „umění“. Hanácké nářečí je dnes vlastní především starší generaci a mohlo by se stát, že jeho znalost u dnešních dětí zcela vymizí. Tuto skutečnost si uvědomila skupinka místních nadšenců už kolem roku 2000. S cílem přiblížit a zpopularizovat hanácké nářečí a písničky se setkáváme při pořadech *Po hanácké sobě dopnem*. Ty se konaly v rámci Litovelského kulturního léta 10. a 12. července 2002 ve dvoře tehdy nově postaveného Domu s pečovatelskou službou na náměstí Svobody. Ve spolupráci ochotníků divadelního odboru litovelského Sokola a Městského klubu Litovel tak vznikl první „produkt“ pro veřejnost.

Pod Městským klubem

Sdružení občanů se společným zájmem dostalo zastřešení Městským klubem v září 2003. Mělo vyčleněno i jednu místnost ke schůzkám, na jejichž dveřích bylo napsáno Hanácká ambasáda. Byly také vypsány otevírací hodiny a po celou sezónu od září do června 2004 mohl kdokoli 1x za 14 dnů přijít a nabídnout hanácké příběhy, vzpomínky či zajímavé předměty ze života na Hané. Zajímavé dokumenty poskytl, vedle litovelských příznivců a starousedlíků, také např. absolventi zdejšího gymnázia, kteří do Litovle jezdí jen jednou ročně na abiturientská setkání. Myšlenka založit v Litovli Hanáckou ambasádu se zrodila v hlavě Zdenka Braného, který navázal na obdobnou činnost svého otce. Trochu provokující spojení ambasády se zemí krále Ječmínka mohlo v počátcích činnosti vyvolávat

i úsměv. Čas však prověřil životaschopnost a potřebnost tohoto spolku a našel si okruh stálých příznivců.

Vytvořit a udržet skupinku zapálených lidí, kteří chtějí prezentovat projevy hanácké mluvy před publikem, nebyl jednoduchý úkol. Ataše Zdenek Braný ale nelehkou úlohu zvládl a celou činnost organizuje doposud.

První rok činnosti

První vystoupení Hanácké ambasády na domácí půdě v Litovli se konalo před 10 lety – 18. února 2004. S pořadem *Přendite si splknót* vystoupila šestičlenná skupinka nadšenců v koncertním sále Městského klubu. Již tehdy se pro podvečer dohodlo konkrétní téma. A jak jinak se mohlo začít než o budoucnosti Hané – první pořad byl věnován dětem a jmenoval se „O děckách“. Pořad připravili: Zdenek Braný (ataše), Miluše Calábková, Jaromír Hlavinka, Petr Linduška, Mirko Spurník st. a Věra Voříšková.

Mezera v kulturní nabídce regionu se projevila velkým zájmem v širším okolí. V prvním roce činnosti Hanácká ambasáda vystupovala na základě pozvání v Července, Drahanovicích, Haňovicích, Cholině, Rozstání či v Senici na Hané. Všechna vystoupení střídavě doprovázel Smíšený pěvecký sbor Kantika, krojované děti, hanácká muzika či zpívající harmonikář pan Antonín Řmot.

Současnost

Dnes po více než 10 letech fungování můžeme konstatovat, že veřejnost snahu Hanácké ambasády přijala a podporuje ji stabilní návštěvností na dnes již pravidelném pořadu *Přendite si splknót*. V koncertním sále Městského klubu se uskutečnilo více než 20 těchto pořadů. Jistou pravidelnost můžeme vysledovat od roku 2009, kdy se

dohodla Hanácká ambasáda, Hanácká mozeke a Městský klub na třech termínech. O středách kolem 20. března, 20. června a 20. září program začínal vždy v 18 hodin. Délka jednotlivých pořadů je různá – od 60 do 120 minut. V letech 2013 a 2014 se termíny nezměnily, jen místo střed byl na žádost muzikantů zvolen čtvrtek. Hanácká ambasáda s Hanáckó mozekó opět v roce 2013 vyrazily na cesty a vystoupily pro seniory z Bouzovska přímo v Bouzově. Současná sestava Hanácké ambasády Zdenek Braný, Miloslava Flášarová, Jaromír Hlavinka a Petr Linduška je podporována pravidelnými hosty. Mezi nimi má zvláštní postavení pan Karel Vinkler, který dojíždí až z Kostelce na Hané.

Navázání spolupráce a adventní vystoupení

Zkušenosti s vystupováním sbírala v roce 2003 i nově vzniklá hanácká muzika. Na podzim roku 2000 se sešlo prvních pár hudebníků s cílem doprovázet Hanácký folklorní soubor písní a tanců Hanačka, který v Litovli působí od roku 1981. Ten v té době neměl vlastní muziku. Postupem času si muzika značně rozšířila repertoár o mnoho hanáckých písní a mohla začít dodnes trvající spolupráce nejen s Hanáckou ambasádou.

Hanácká mozeke dne 7. prosince 2008 pozvala poprvé hosty z Hanácké ambasády na svůj adventní koncert do Husova sboru v Litovli. Zde zaznívají každoročně nejen hanácké koledy, ale právě také příspěvky a vzpomínky členů Hanácké ambasády a příznivců. Sobotní společné adventní vystoupení v kostele se už v Litovli také stalo tradicí, v prosinci 2013 to bylo již pošesté. Průvodní slovo má vždy členka Hanácké ambasády Miloslava Flášarová.

O členech

O kom se nemluví a nepíše, ten jako by nebyl. Tomu chtějí předejít všichni současní členové Hanácké ambasády. Atašé Zdenek Braný má v Litovelských novinách vyhrazen sloupek, ve kterém nejen zve na pořady Přendíte si splknót, ale také reaguje na aktuální situace. Vždyť i jen občasné humorné střípky z Hanácké ambasády dokážou čtenářům navodit dobrou náladu. Stejně

tak i Petr Linduška píše hanácké příspěvky do místního tisku. Oba tak udržují nejen mluvenou, ale také psanou hanáčtinu. Petr Linduška se dokonce v posledních letech vydal na dráhu spisovatele. A tak můžete v knihovnách objevit publikace *Tož tak, Tož bať, No deť*, nebo na pultech knihkupectví narazíte na jeho poslední dílko *Hanácká konverzace pro Pražáke, okolični a iny cezence anebo Vitéte na Hané!* Jaromír Hlavinka jako lidový vypravěč zase často doprovází Folklorní soubor Hanačka z Litovle při mnohých vystoupeních. Miloslava Flášarová díky své profesi může hanácky promlouvat ve škole k dětem.

Dokumentace vlastní činnosti

Nesestríhané pořady Přendíte si splknót i adventní koncerty v Husově sboru jsou uchovávány v archivu Hanácké ambasády a Hanácké mozeke Litovel. Po celou dobu pořizuje kompletní videozáznamy Jaromír Hlavinka, syn vypravěče Jaromíra Hlavinky. Ukázka je k dispozici na webových stránkách města Litovle – vysílání litovelského INFOkanálu: <http://www.litovel.eu/redakce/index.php?clanek=73520&lanG=cs&slozka=47787&xsekce=47811&xuser=&videofile=115865&viddir=73799#video4u>

Jazykově originální pozvánka na pořad Hanácké ambasády Přendíte si splknót.

Členové Hanácké ambasády Litovel také promlouvali v pořadu České televize Folklorika, který připravila Lenka Dušková z brněnské redakce, na téma „Jak se mluví na Haně“. Odvysílán byl 2. března 2013 v 10.00 na ČT2. Stále je v TV archivu na adrese: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1102732990-folklorika/313295350020005/>

Můžu již teď prozradit, že připravujeme samostatnou publikaci o Hanácké ambasádě v Litovli, ve které budou hlavní náplň tvořit příspěvky, které za uplynulých více než 10 let mohli slyšet jen přímí účastníci zábavných večerů.

Robert Najman (*1980) vystudoval obor historie – muzeologie na Slezské univerzitě v Opavě, od listopadu 2005 je pracovníkem Muzea Litovel, kde se profesně zabývá regionálními dějinami. Je zakládajícím členem občanského sdružení Muzejní společnost Litovelska, od roku 2008 dosud je předsedou. Je také členem Hanácké mozeke Litovel, kde zpívá a hraje na klarinet.

robert.najman@email.cz

Hanácká mozeke, advent 2011. Foto: archiv autora příspěvku.

Zamyšlení nad drobnými sochařskými díly na Maletínsku

Mirek Kobza

Drobné památky jsou nedílnou součástí malebné moravské krajiny. Desetitisíce křížků, křížů, Božích muk, kapliček či třeba jen svatých obrázků doplňují malebnost kraje, který po staletí přetvářely generace neznámých lidových stavitelů a umělců. Nedílnou součástí těchto památek jsou také funérální plastiky, náhrobní kameny a kříže, které vznikly jako pocta zemřelým. Dnes všechny tyto artefakty dokazují uměleckou vyspělost svých, z velké části již neznámých, tvůrců.

Také oblast okolo Maletína na Šumpersku patří, co do množství těchto drobných památek, k bohatým lokalitám. Vytvářely je generace stavebníků, ale i kameníků a sochařů a jejich díla přežila své autory mnohdy o stovky let.

Pískovec spojuje dávné sochaře

K nejstarším dílům dochovaným do dnešních dnů patří zejména kamenné plastiky. Zajímavé je, že ty jsou zde vytvořeny téměř výhradně z materiálu, který se nedaleko těžil, pravděpodobně již od 13. století. Jedná se o proslulý Maletínský pískovec a až do přelomu 18. a 19. století tvořil téměř výhradní materiál sochařských děl v širokém okolí. Tato jedinečná hornina pochází z velkého sladkovodního jezera, které se zde rozkládalo cca před 100 milióny lety. Usazeniny na dně vytvořily jemnozrnný křemenný pískovec, který vynikal tím, že se odlučoval v pravidelných kvádrech. Maletínský pískovec má typickou nažloutlou barvu s občasným přechodem do červené. Velmi charakteristický pro zdejší kámen je výskyt tzv. „železitých broků“, což jsou limonitové konkrce, které však byly kameníky považovány za vadu materiálu.

Maletínský pískovec byl využíván nejprve jako stavební kámen a také na výrobu hospodářských pomůcek – brusů, koryt, ostění a dalších prvků. Vůbec nejstarší

historicky doložené použití pískovce pochází z roku 1570, kdy je popsán při stavbě jezuitského konviktu v Olomouci. Při občasném využití pro stavby si místní všimli, že pískovec je relativně snadno opracovatelný a začali jej využívat pro umělecké účely. A tak začala zlatá éra zdejšího kamene a jeho zpracování.

Pískovec se nachází nejen na území Maletína, ale také nedaleko Studené Loučky a sousedních obcí Svojanov a Prklišov. Zatímco Maletín a Studená Loučka byly součástí držav olomouckých biskupů, Svojanov a Prklišov přináležely po konfiskaci trebovského panství Lichtenštejnům. První lomy patrně patřily vrchnosti a těžba v nich probíhala od 14. století. Největšího rozmachu pak dosáhla v období baroka a následně v 19. století. V jeho druhé polovině, vlivem importu ušlechtlejších materiálů, těžba opadá a zcela zaniká po II. světové válce, kdy byl v padesátých letech občas vytěžen ojedinělý blok. Poté byly lomy opuštěny. V roce 1993 byla těžba nakrátko obnovena, ale pro neshody podílníků byla opět zastavena a od té doby je Maletínský pískovec nedostatkovým zbožím.

Náhrobní kámen nese český nápis

Vraťme se však do Maletína a okolních obcí. Do dnešních dnů se nám zachovalo hned několik památek, jejichž stáří je úctyhodné. Nelze přesně zjistit, zda tato díla byla místní provenience, nebo zda sem byla importována ze vzdálenějších center – například z Olomouce, kde v té době kamenické hutě prokazatelně pracovaly. Těto teorii by napovídalo, že zdejší oblast byla součástí biskupské provincie. Také je jisté, že olomoucké kamenické hutě Maletínský pískovec využívaly. Připomeňme, že i Sloup Nejsvětější Trojice na Horním náměstí je ze zdejšího kamene.

Jeden z maletínských lomů. Fotografie pocházejí z archivu autora příspěvku.

Nejstarší sochařský artefakt samotného Maletína najdeme na místním hřbitově. Jak už to bývá, k nejjachovalejším památkám patří často ty funerální. Zde se jedná o velmi dobře uchovaný náhrobek Žofie Borynské z Roztropic a na Nechvalíně, která zemřela v červnu r. 1589. Šlo o svobodnou dceru tehdejšího majitele maletínské tvrze „Templ“ Filipa st. Borynského, hejtmána na Kroměříži. Renesanční plastika z pískovce nese čtyři erbovní pole. V centru díla je stylizovaná podoba dívky modlící se ke kříži. Kámen zaujme pozoruhodným smyslem pro detail. Ještě pozoruhodnější je český nápis na kameni, který potvrzuje, že i tyto, později zcela německy mluvící, oblasti, mívaly české kořeny.

Jedna huť, nebo vzájemné opisování?

K dalším poměrně četným památkám patří sloupková Boží muka. Mají symbolizovat sloup, u nějž byl přivázán Kristus při bičování nařízeném Pilátem Pontským. V samotném Maletíně je nenajdeme, naopak v okolních obcích je jich hned několik. Mají až překvapivě podobný tvar.

Na podstavci stojí dřík, ať již kulatý nebo hranolový (výjimečně má i podobu víceúhelníku), a na něm je umístěna kaplice. Ta připomíná výzdobou utrpení Ježíše Krista. Dále jsou v kaplici nápisy donátorů a další atributy.

Podoba některých sochařských památek je opravdu zarážející. Vyráběla je snad jedna sochařská huť? Nebo od sebe dávní kameníci opisovali navzájem? To už se dnes pravděpodobně nedozvíme. Nejstarší z těchto Božích muk jsou k vidění na Mírově – v místní části Míroveček. Jsou datována rokem 1584. Rustikální ztvárnění Krista, Panny Marie a sv. Jana Evangelisty (Malá Kalvárie) by odpovídalo spíše místní provenienci. Podle dochovaných dokumentů byla tato drobná stavba vybudována na náklady Martina Majenina již roku 1564.

Zcela jiné pojetí má sloup stojící na půl cesty mezi poněkud vzdálenějším Květínem a Slavoňovem. Je datován rokem 1602. Renesanční architektura, kterou nechal vystavět Valentin Kluk a jeho hospodyně Anežka, je vyzdobena reliéfem Malé Kalvárie. Strana obrácená ke Květínu nese reliéf s vyobrazením mučících nástrojů, pod kterými Kristus trpěl. Zbývající strany obsahují nápisy. Tato Boží muka jakoby byla předobrazem dalších děl totožného původu v okolí. Období velmi raného baroka připomínají další Boží muka, tentokrát v Pobučí. Stojí nedaleko cesty do Jestřebí a jsou datována rokem 1672. Velmi podobnou stavbu, datovanou rokem 1703, totiž najdeme v Hančině. O něco mladší jsou Boží muka z roku 1708 stojící naproti hřbitovu v Mírově. Autor těchto pozoruhodných děl je opět neznámý. I když se od sebe jednotlivé památky liší, přece jen je zde jistá míra inspirace velmi dobře znatelná.

Jistá známka „opisování“ je ovšem k vidění i na dalších památkách. V 18. století bylo trendem vztyčovat sloupy zasvěcené nejsvětější trojici. Snad v tom byla snaha vyrovnat se právě olomouckému Trojičnímu sloupu Václava Rendra. Podoba zdejších „sloupů“ je však odlišná. V okolí Maletína máme hned dvě podobné skulptury, postavené ve druhé polovině 18. století, které byly následně přebudovány. Jeden, poněkud vyšší, najdeme mezi Mírovem a vsí Krchleby, druhý pak v poli, kousek od okraje Krchleb.

Jejich základ je však stejný. Vrchol dřívku sloupu zdobí sousoší Nejsvětější Trojice vytvořené na konci 18. století. Bůh Otec s tíarou drží mezi koleny kříž s tělem Syna, před kterým rozevívá svá křídla holubice, symbol Ducha svatého. Toto ztvárnění je typické pro oblast východních Čech, ale setkal jsem se s ním i v poměrně vzdálené Libině, kde stojí podobný sloup, ovšem již z roku 1696.

První známí autoři zdejších památek

Teprve 18. století nám prozrazuje první tvůrce sochařských děl v Maletíně a okolí. Jedním z nich je socha sv. Jana Nepomuckého, která stojí uprostřed vsi. Ta byla

Sousoší Kalvárie v Maletíně.

vytvořena ve druhé čtvrtině 18. století a jejím autorem by měl podle odborníků být svitavský rodák, sochař Jiří Antonín Heinz. Ten se vyučil u olomouckého sochaře Jana Sturmera a poté absolvoval tovaryšskou cestu, při níž získával zkušenosti u Matyáše Bernarda Brauna či drážďanského sochaře Balthasara Permosera. Je autorem mnoha vrcholných děl baroka na celém Olomoucku, ale i ve Velkých Losinách, v Uničově, Krnově, Moravské Třebové nebo ve Znojmě.

Vrátíme-li se k sousoší v Maletíně, je-li skutečně autorem (signatura zde bohužel chybí), potvrzuje to skutečnost, že alespoň část zdejších plastik byla zadávána

Náhrobní deska Žofie Borynské z Roztropic.

zkušeným mistrům. Už se ale rodila i místní generace nadaných kameníků. Právě andílky na bocích podstavce této sochy vytvořil místní kameník Franz Wanke.

Asi nejlepším dokladem umění zdejších mistrů kamene je pak unikátní sousoší Kalvárie, které najdeme opět na maletinském hřbitově. A souvisí také s kameníkem Wankem z Maletína. Vzniklo v přelomovém roce 1848 a jeho autorem je místní kameník L. Ch. Wanke, jehož rodině tato skulptura slouží jako místo posledního odpočinku. Monumentální dílo je tvořeno kamenným pahorkem, na němž je vztyčen kříž s postavou Ježíše Krista. Svislé břevno kříže pak objímá sepjatýma rukama socha Marie Magdalény a vše je doplněno ještě sochami Bolestné Panny Marie a sv. Jana Evangelisty. Zajímavé je, že kamenný kříž, mimochodem velmi realisticky

Sloupková Boží muka v Hynčíně.

zpracovaný, je doslova navlečen do sepjatých rukou ženy na pahorku. Při představě dobových technických možností bylo vytvoření takového díla opravdovým mistrovským kouskem.

A jak je v kraji zvykem, i zde příklady táhnou. Sousoší v empírovém slohu je skutečně monumentální a není se co divit, že ještě více než padesát let po svém vzniku inspirovalo dva mladé sochaře – Františka Zajíce a Ferdinanda Dvořáka – k vytvoření kopie tohoto díla v nedaleké Studené Loučce. Pozoruhodné je, že zde na místním hřbitově slouží jako místo posledního odpočinku Ignáce Haberlanda. Jaký lepší náhrobek vybrat pro tohoto místního ctitele věd a umění, ale také kamenického mistra a nájemce lichtenštejnských kamenolomů.

Památky bez příběhů

O kamenných památkách v okolí Maletína by se dalo napsat ještě mnohé. S odsunem původních německých obyvatel z této oblasti se nám však bohužel ztratila povědomost nejen o autorech některých místních děl, ale také o pohnutkách, které jejich donátory vedly k mnohdy nákladným objednávkám. A tak nám zůstávají v krajině jako upomínka něčeho, čemu se teprve snažíme porozumět a ne vždy se nám to podaří. Připomínají události, které se zde tradovaly po staletí a dnes se vyprávějí jako rodinné ságy, ovšem bez hmatatelných důkazů. Paradoxně, my důkazy máme, jen ty ságy nám chybí. O to zajímavější tato díla jsou, neboť tajemství je to, co jim dodává nádech výjimečnosti.

Mírek Kobza je redaktorem publicistiky v Českém rozhlasu Olomouc, kde připravuje pořady Od Pradědu na Hanou či Toulky krajem. Má rád dobré lidi, krásnou krajinu (hlavně tu horskou), historii, svůj rodný Zábřeh, cestování na kole i pěšky, muziku od folku přes jazz až po bigbít, dobré jídlo, hrochy všech velikostí a posezení s kytarou u šeráku ve venkovské hospodě.

Miroslav.Kobza@rozhlas.cz

Kdo byl „strýček Pokorný“

Karel Faltýnek

Přibližně jeden a půl kilometru vzdušnou čarou jihozápadním směrem od centra města Loštice se v půvabném, poněkud sevřeném údolí řeky Třebůvky nalézá někdejší dělnická kolonie zvaná Vlčice. Dnes, stejně jako tehdy, je to vlastně jen trošku větší shluk domků. Vznik této osady v průběhu prvé čtvrtiny 19. století je úzce spjat se zdejší papírnou, která na místě někdejší soukenické valchy loštického spojeného cechu tkalců a soukeníků fungovala (ovšem po různých přestavbách) od roku 1819 až do počátku roku 2006. Určitou zajímavostí, coby drobná technická památka, je i zdejší malá vodní elektrárna, která vznikla na místě tzv. Dolského mlýna na počátku 20. století. Tento bývalý mlýn zde stával již od 60. let 16. století a byl připomínkou panování někdejšího bouzovského pána, pana Jindřicha Podstatského z Prusinovic, jenž ve své době vynikal svojí pýchou a poněkud prchlivou povahou. Ale tomu je už hodně dávno, tehdejší příběhy již upadly v zapomenutí. V současné době je toto tiché místo cílem romantických toulek krásnou přírodou, které vévodí nedaleký pohádkový hrad Bouzov.

Z výše řečeného vyplývá, že i v této specifické sídelní enklávě, která nikdy neoplývala přílišným hmotným bohatstvím, žili lidé své běžné životy. Pracovní rytmus byl střídán chvílemi odpočinku, a, jak už to bývá, také zábavou, jež nespočívala pouze v oslavách svátečních dnů.

Dnes ve Vlčicích najdeme už jen několik starších lidí, kteří pamatují někdejší tradiční život. Žádný z nich však, jak jsem často slyšel, do nejdělnější smrti nezapomene na „strýčka Pokorného“. Kdo byl tento člověk, který je téměř padesát roků po své smrti tak pevně usídlen v srdcích pamětníků?

Pan Antonín Pokorný, jak se skutečně tento muž jmenoval, se narodil 11. 9. 1884 v obci Vysoká (dnešní Svitavsko, Malá Haná). Vyučil se krejčím v Brně, a jelikož jeho rodný kraj byl chudobný, usadil se v Lošticích, kde jako tovaryš

pracoval v malé dílně pana Antonína Kleina. Jeho nejmilejší zábavou byla četba, velmi rád chodil cvičit do Sokola, kde našel spoustu přátel. V roce 1914, v době, kdy pomýšlel na svatbu, však do jeho života zasáhla 1. světová válka. Dnes již není známo, jakých bojů se pan Pokorný zúčastnil. Ví se jen tolik, že na ruské frontě. Upadl do zajetí, byl prohlášen za nezvěstného, a jelikož o sobě nemohl dlouhá léta podat zprávu příbuzným, všichni se proto domnívali, že Antonín ve válce padl. Z Ruska se vrátil až někdy během roku 1920, zamířil rovnou do Loštic ke své někdejší milé, avšak ta byla v tu dobu již vdaná a v náručí svírala malé dítě... Jak málo byly platné hořké slzy. Ani na Vysoké již jej nikdo nečekal. Když pozdě večer zaklepal na okénko rodného stavení a volal na svoji sestru „To jsem já, Toník...“, tak vylekaná žena si myslela, že ji přišel postrašit přízrak dávno zemřelého bratra. Pan Pokorný se opět vrátil do Loštic, kde dále pracoval u Kleinů. Jeho další pokus o běžný rodinný život se však opět nezdařil. Sice se oženil, ale u rodičů své paní narážel na časté výtky, že jako chudý krejčí do manželství vlastně ničím nepřispěl. A tak po přátelské dohodě s novomanželkou se raději brzy nechali rozvést. Uvážíme-li, že to bylo ve 20. letech 20. století, kdy obdobné události nebyly veřejností všeobecně přijímány – a navíc se jednalo o jeden z prvních rozvodů široko daleko vůbec – je nutno ocenit odvahu, kterou takový krok vyžadoval.

Antonín byl tichý a mírný člověk, měl však, a to navzdory prožitým utrpením a životním nezdarům, zajímavou schopnost. Uměl totiž vyprávět pohádky. Pamětníci se shodují, že i k těm běžně známým vždy dokázal přidat něco „svého“. Mnohé syžety obohacoval buď o konkrétní události, anebo do veskrze pohádkového děje vkládal skutečně žijící postavy. Tím jeho vyprávění, jež se jinak zakládalo na četbě Erbena, Němcové, bratří Grimmů a jiných pohádkových sbírek, získávalo na atraktivnosti zvláště u dětského

obecenstva. Byla to doba, kdy rozhlas byl ještě v plenkách a o nějaké televizi neměl nikdo ani ponětí. A tak u Kleinů se vždy po práci sešla spousta malých posluchačů, kteří loudili o pohádky a mnohdy se ani nemohli shodnout, kterou by chtěli slyšet vyprávět nejraději. Tehdy se mu také začalo všeobecně říkat „strýček Pokorný“, na což byl Antonín hrdý a vždy měl radost, když jej tak děti oslovovaly.

Jak plynul čas, pan Pokorný se v roce 1931 oženil znovu, a to s Antonií Ženožickovou. Tenkrát však byla nouze o bydlení, a tak se novomanželé ve Vlčicích nastěhovali do malého vagónku, který si zařídili jednoduše, ale účelně. Původně se jednalo o krytý nákladní vůz bývalých c. k. rakouských státních drah, jenž byl s největší pravděpodobností vyroben mezi léty 1860–1875. Kdy byl ze železničního provozu vyřazen, se již s největší pravděpodobností nepodaří zjistit. Známo je pouze tolik, že přibližně do roku 1921 sloužil, a to ještě s dalším nedaleko stojícím vagónkem, jako zázemí dělníků někdejšího kamenolomu na tzv. Hůrce ve Vlčicích. Kamenolom do výše zmíněného roku „fungoval“ v těsné blízkosti vagónku, ve kterém Pokorný později bydlel; pak byl kamenolom z technických a bezpečnostních důvodů přesunut na nedaleký Kozí vrch. Zde se po určitých přestávkách láme kámen i v současnosti. Uvážíme-li, že vnitřní rozměry vagónku činily pouhých $5,8 \times 2,45$ m, pak je jisté s podivem, jak se do tak malého prostoru, mimo dvou jeho stálých obyvatel, dokázala vejít mnohdy téměř veškerá vlčická drobotina. Tě se tam přesto vystřídalý doslova celé generace. Antonín totiž vyprávěl svoje pohádky a příhody ze života při každé vhodné příležitosti. Tenkrát děti nevynechaly žádnou možnost ke svým hrám pod širým nebem, a tak „strýček s tetinkou“ bývali mnohdy doslova „strážnými anděly“ tehdejší omladiny. Pokud si totiž některý z kluků roztrhal svoje gařata, za což mu po zásluze hrozil doma náležitý výprask, běželo se hned ke „strýčkovi“, který vždy ochotně nejen že díru zalátal, avšak nádvakem přidal i ne jeden svůj příběh. Nejinak tomu bylo i v zimě, kdy nebyla nouze o nějaké to „skoupání“ v ledové vodě Třebůvky, případně, přehnal-li se to se sánkováním a muselo-li by se domů v promočených šatech. U „strýčka a tetinky“ bylo teplo

Antonín Pokorný v době po 1. světové válce. Archiv autora příspěvku.

a útulno, uvařil se šípkový čaj, a zatímco Antonín vyprávěl, šatstvo proschlo a nejedna rýma tak byla zažehnána.

Ze „strýčkova“ vyprávění se do dnešních časů zachovala bohužel jen nepatrná torza. Tenkrát nikoho nenapadlo činit si nějaké poznámky, o jakýchkoli nahrávkách ani nemluvě. Pokud je známo, pan Pokorný s oblibou vyprávěl pohádku s pověstovými motivy, která se jmenovala „O neposlušné Pepině“. Toto děvče ve Vlčicích kdysi skutečně žilo a „vyznamenalo“ se tím, že když jednou její maminka musela na celý den odejít za prací, tak Pepina, namísto, aby náležitě poklidila domácí zvířectvo, jej vypustila na zeleninovou zahrádku, aby se napáslo samo. Lze si tudíž snadno domyslet, jakou tam slepice, králíci a kozy napáchali spoušť. Maminka, když toto po svém návratu uviděla, spráskla ruce a zoufale zvolala: „Pepino, aby tě teda za toto čert sebral!“ I stalo se. Čert Pepinu skutečně vzápětí odnesl, ale ta nejen že se v pekle polepsila, čerta navíc přelstila, a tak pekelníkovi nezbylo nic jiného než děvče zase

vrátit mamince. Při svém letu však ztroskotal, a tak musel zůstat dodnes na světě. Vždy jednou za rok v den svatého Mikuláše proto chodí společně s ním a andělem, přičemž laskavým domlouváním činí děti hodnějšími.

Časté bývalo také vyprávění o vlčických zvířátkách. Například rozmarňý kozel toho či onoho hospodáře provedl nějakou neplechou a aby se vyhnul trestu, raději utekl ze svého chlívků. Přidávala se k němu postupně další a další obdobně provinilá domácí zvířátka, která pak v lese vyzrála na bandu zlých loupežníků. Nešťastní hospodáři však své zatoulané zvířectvo mezitím hledali a všichni se pak šťastně navrátili domů.

Antonín při svých vyprávěních dbal také na to, aby jeho posluchači nebyli v životě nějakými ustrašenými strašpytly. Proto mnohou pověst, kterou znal ze své domoviny, vyprávěl často takovým způsobem, aby se nakonec ukázalo, že žádná strašidla ve skutečnosti neexistují a že to jsou jen vybájené bytosti, kterých není třeba se obávat. Vycházel tak ze své osobní zkušenosti. Jednou totiž, ještě jako chlapec, vezl nějaký těžký náklad na tragači. Unaven odpočíval na jednom místě poblíž svého rodiště, o němž se mezi lidmi povídalo, že tam straší. „Strýček“ si tedy řekl, že na strašlivého démona počká, aby mu pomohl tragač odvézt. Avšak ať čekal, jak čekal, strašidlo stále nepřicházelo. Toník proto nakonec usoudil, že žádná strašidla prostě nejsou.

Antonín Pokorný celý život toužil mít alespoň maličký domek. Děti s „tetinkou“ žádné neměli, i když je oba měli tolik rádi. Když ve Vlčicích těsně po 2. světové válce vyhořela tamější hospoda, spoluobčané mu ji pomohli rozebrat a z tohoto materiálu a vůbec všeho, co se kde dalo sehnat, nakonec malý domek postavili. Byla to jen kuchyňka a ložnice. Novostavba byla dokončena někdy po roce 1951, avšak Antonie ji mnoho neužila. Brzy totiž svého Toníčka navždy opustila. Koncem roku 1954, protože „strýčkovi“ bylo v novém domku smutno, se k němu nastěhovali jeho příbuzní z Vysoké, kteří malé děti měli. Domek tedy ožíval nejen jimi, neboť i sem docházela „na pohádky“ vlčická drobotina. Dne 5. 9. 1966 Antonín Pokorný ve svém

domečku zemřel. Do konce jeho dní na něm bylo patrné, že jako někdejší sokol měl pevný krok a postavu „rovnou jako svíci“. Tak si jej dodnes pamatují. Přál si být pohřben žehem a posléze rozptýlen: „Abych ani po smrti nebyl nikomu na obtíž...“

Jak příznačné pro tichého a skromného člověka.

Příspěvek byl vytvořen na základě vyprávění pamětníků.

Karel Faltýnek (*1964) je rodákem ze Zábřeha na Moravě. Od r. 1994 je zaměstnancem stávajícího Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Olomouci, útvaru archeologických výzkumů. Zabývá se, mimo svoji profesi, národopisem, a to s důrazem na okolí Loštic (Bouzovsko, Lošticko, Litovelsko, Mohelnicko, Malá Haná). O „strýčkovi Pokorném“ slyšával vyprávět, „narazil“ na něj v souvislosti se sběrem lidových pověstí „v terénu“. Podle jeho vlastních slov se kdysi odvážil napsat dvě tenoučké sbírky pověstí, *Pověsti z Bouzovska a Lošticka* a *Vyprávěnky starého hrncíře: Pověsti z Litovle*.

Karel.Faltynek@seznam.cz

Vagón Antonína Pokorného ve Vlčicích, pohled od JZ, 2001, foto autor.

Největší Hanák – obr Josef Drásal

Veronika Hrbáčková

Josef Drásal se narodil v roce 1841 manželům Johannovi a Magdaléně Drásalovým v obci Chromeč, která leží na pomezí horní Hané a podhůří Jeseníků. Josef měl pět sourozenců: Johanna (nar. 1835), Magdalénu (nar. 1839), Karla (nar. 1845), Mariannu (nar. 1846) a Františka (nar. 1849). Všichni bratři i sestry byli normálního vzrůstu, jen Josef už od nemluvněte rostl více, než bylo běžné. Ve dvanácti letech vychodil školu a začal pomáhat jako pacholek či nádeník v Chromči a v nedalekém Bludově. Od roku 1860 se usadil v Holešově, kde se seznámil s podnikavým hostinským Janochem, který se stal jeho manažerem a podnikal s ním cesty po Evropě, kde Drásal za peníze vystupoval. Bezpečně víme, že například v Paříži byl Drásal v roce 1867, kdy se konala světová pařížská výstava, kde se setkal s císařem Napoleonem III., jeho chotí či Pavlínou Metternichovou, manželskou rakouského velvyslance v Paříži. V roce 1882, dle dobového poutače v tisku, vystupoval v Londýně. Kromě toho měl svou výškou budit pozornost také při produkcích v Německu, Skandinávii, Rusku nebo Turecku. Za takto vydělané peníze si koupil dům na Plačkově v Holešově, kde bylo všechno uzpůsobeno jeho výšce. Žil zde se svou matkou, která se o něj starala. Drásal neměl žádné potomky, oženit se údajně nestihl. Zemřel s velkou pravděpodobností na turberkulózu 16. 12. 1886, několik měsíců po smrti své matky. Dosud žijící praprasynovec Josefa Drásala z větve jeho nejmladšího bratra Františka, Jaroslav (nar. 1940), dále jeho syn Jaroslav, vnuk Michal a pravnuk Matěj (nar. 2012), který je z rodiny Drásalů nejmladší, žijí v Bludově.

K velikosti a váze Josefa Drásala

Ve starších novinových článcích se objevují různé míry obra Drásala, přičemž jejich rozpětí kolísá mezi 232 a 248 centimetry. V roce 1967 prováděl exhumaci Drásalových

kosterních pozůstatků docent MUDr. M. Dokládál z Anatomického ústavu Lékařské fakulty tehdejší Univerzity Jana Evangelisty Purkyně. Docent Dokládál, později profesor, se na základě délkových rozměrů dlouhých kostí snažil o výpočet výšky těla Josefa Drásala. To se však spolehlivě nepodařilo, neboť se ukázalo, že tabulky různých autorů neřeší výšku těla nad dva metry a převodové koeficienty se u těchto výšek ukazují jako nespolehlivé. Zjištěné hodnoty takto vypočtené byly velmi rozdílné. Podle jednotlivých kostí se výška těla lišila až o 20 cm, takže se od podobných pokusů upustilo. V záznamech anatomického muzea je u obra Drásala proto uveden průměr 240 cm. Paní doktorka Lenka Vargová z Anatomického ústavu v Brně nám v letošním roce k tématu určování výšky napsala toto: „...s tělesnou výškou je to i u živého člověka problematické. Všeobecně platí zásada, že u živého se má měřit tělesná výška standardně ráno, protože během dne se u mladého člověka mění asi o 2–3 cm, záleží to na pružnosti meziobratlových destiček. Čím je člověk starší a meziobratlové destičky opotřebovanější, tím je rozdíl mezi tělesnou výškou měřenou ráno a večer menší. Pokud určujeme tělesnou výšku ze skeletu, tak tam se držíme délek dlouhých kostí končetin a existují na to tabulky od různých autorů, které se mohou klidně o 2–4 cm lišit (proto vždy musí být uvedeno, podle koho jsme tělesnou výšku stanovili). A i tak je odlišné, jestli stanovují výšku třeba z pažní kosti nebo z kosti stehenní. Takže vždy počítáme průměr...“ Svou výškou těla se Josef Drásal zařadil ve své době mezi 14 nejvyšších osob na světě. Příčinou nadměrného růstu Josefa Drásala byla porucha podvěsku mozkového – tedy přílišná produkce růstového hormonu. Co se týká váhy, i ta je poněkud relativní, neboť je potřeba vycházet z prostého úsudku, že během života, v souvislosti s různými vlivy, kolísá. V různých záznamech bývá nejčastěji uváděna váha

186 kg. Kopie Drásalovy kostry je vystavena v muzeu Anatomického ústavu Lékařské fakulty Masarykovy Univerzity v Brně. Kostry obrů podobného vzrůstu jsou dodnes ve světových muzeích velkou zvláštností.

K příčinám úmrtí hanáckého obra

Jako příčina úmrtí bývá u Drásala uváděno „chrlení krve“ – tedy tuberkulóza nebo podvýživa. V úmrtní matrice je napsáno, že Drásal zemřel na bližší nespecifikovaný „neduh ledvin“. Při posledním zkoumání Drásalových kosterních pozůstatků v roce 1967 profesor Dokládál uvádí, že „tuberkulózní onemocnění nemohlo být na základě vyšetření kosterního materiálu ani potvrzeno ani vyloučeno“. Tuberkulóza patřila v minulosti k velmi častým onemocněním a kulminovala právě v 19. a počátkem 20. století. Většinou se lidé v této době nakazili již v dětství, kdy v plicích či jiných orgánech mohlo vzniknout ložisko, které bylo často i několik let v klidu a nemoc vypukla až při snížené obranyschopnosti organismu. Nedostatek vydatné potravy pak mohl být stimulem k rozvoji nemoci. Pro tuberkulózní nemocné bylo typické, že ubývali na váze (odtud jeden z lidových názvů pro tuberkulózu – úbytě), takže se pak mohlo zdát, že dotyčný zemřel hladu či na podvýživu. Paní doktorka Vargová k tomuto tématu opět poznamenává: „Přesná příčina smrti se dnes již nedá jednoznačně určit, stejně tak, jak dlouho onemocnění tehdy trvalo. Záleželo na celé řadě okolností, jako byla tělesná konstituce, výživa, životní podmínky (nedostatek slunečního záření), ale i doba, kdy se jedinec infikoval. Někdy na nemoc umíraly již děti, ale většinou mělo onemocnění chronický průběh a trvalo desetiletí. Výjimkou nebylo ani to, že zůstalo pouze zapouzdřené nebo kalcifikované ložisko v plicích a nemoc se dál neprojevovala. Podle písemných zdrojů je ale zjevné, že Drásal tuberkulózu trpěl a pokud měl chrlení krve, tak to bylo již pokročilé stadium nemoci... Drásal ale mohl mít více zdravotních problémů, v různých zprávách je uváděno, že požíval rád alkohol. Pak by nebylo divu, kdyby měl otoky, což je známkou selhání ledvin nebo jater. U alkoholiků to není nic nenormálního...“

Drásal „v mladých letech“, asi kolem roku 1861, skleněný negativ, fotoarchiv VMO, č. neg. 9908 A.

Co se dochovalo z pozůstalosti obra Drásala díky muzeím

Osud Drásalovy pozůstalosti se ubíral dvoji cestou. Opravdu vzácné a hodnotné předměty, o kterých víme, že existovaly, jako byly zlaté prsteny, zlatý řetěz k hodinkám nebo předměty, které si Drásal vozil z cest, zdědila pravděpodobně rodina nebo lidé v jeho blízkém okolí. Předměty se darovaly či prodávaly dál, postupem času, jak už to bývá, bez udání a znalosti faktu, komu patřily. Bohužel tyto předměty tak zůstávají buď neznámé, anebo je

také možné, že už ani neexistují. Prsten o údajném průměru 3,3 cm či prsten z malíčku o průměru 2,8 cm je pro člověka běžného vzrůstu nenositelný a jako „památká“ nemá pro soukromou, navíc třeba cizí osobu žádný význam, a tak se mohlo klidně stát, že z jednoho prstenu

Nejznámější Drásalův snímek v klobouku a s plnovousem, asi kolem roku 1880, Dráždany (cabinet photographie von Carl Dittrich, JNH. M. Quint); skleněný negativ, fotoarchiv VMO, č. neg. 7369 C.

vznikly dva... Tady se ukazuje význam muzeí jako institucí, které mohou jako jediné zhodnotit různé bizarní věci a „památky“. Realitou je, že „méně hodnotná“ část předmětů, o které nikdo nestál, respektive neměly jiného využití, se po Drásalově smrti dostaly do muzeí a nachází se buď ve Vlastivědném muzeu v Olomouci nebo v Městském muzeu a galerii v Holešově. Ve VMO je Drásalův kroj označován jako „hanácký“, který se skládá z košile, vesty, gati, klobouku, opasku a vysokých bot. Vedle těchto oděvních součástí jsou ve fondu Etnografie dále dlabané dřeváky z dubového dřeva a hůl. Voskový odlitek ruky s naznačeným zlatým prstenem v životní velikosti je uchovávan v původní dřevěné skříňce s prosklenou vrchní stěnou. Kdy a kým byl zhotoven ani jak se dostal do olomouckého muzea, nevíme. Ve fotoarchivu VMO jsou uloženy čtyři skleněné negativy s podobenkou Josefa Drásala, přičemž tři ze čtyř jsou totožné. Na prvním negativu, který je označován jako „Drásal v mladých letech“, je obr asi tak dvacetiletý, bez vousů, bez pokrývky hlavy, ale v kroji a ve společnosti staršího muže. Druhý snímek, pořízený v ateliéru Carla Dittricha, zachycuje Drásala již staršího s plnovousem, v klobouku a opět v kroji. Po Drásalově pravici pak stojí tentýž starší muž. K předmětům, které nepocházejí z Drásalova majetku, ale mají na jeho osobu vazbu, patří obraz Drásala v životní velikosti, který namaloval – pravděpodobně podle dobové fotografie – holešovský rodák a malíř Karel Žůrek v roce 1913, a sice na podnět a náklad dalšího holešovského občana, místního řezníka a uzenáře Edvarda Lorence. Díky tomuto obrazu vznikly na půdě olomouckého muzea černobílé pohlednice, které se posílaly na přelomu 30. a 40. let 20. století s předtištěným děkovným razítkem lidem, kteří muzeum finančně podpořili. Bývalý kolega PhDr. Pavel Pospěch, který v olomouckém muzeu působil v letech 1979–1989, mně letos vyprávěl vzpomínku, jak byl po roce 1985 kontaktován jistou starou dámou, dcerou sládka pivovaru v Holešově, která muzeu nabízela Drásalův prsten za cenu zlata plus sto procent. Dr. Pospěch vzpomíná, jak mu pod tíhou prstenu, když

jej vzal do ruky, klesla ruka. Tehdejší vedení muzea ovšem kvůli pochybnosti o důvěryhodnosti zdroje tento nákup zamítlo... V Městském muzeu v Holešově mají „soubor památek na Drásala“, který se skládá z obuvnického kopyta, části kopyta, jednoho napínáku, páru vysokých bot a páru rukavic. Poměrně vzácná je xerokopie rukou psaného lístku holešovského obuvníka Františka Horáka z roku 1874, na který zaznamenal, jak o Velikonocích tohoto roku ušil Drásalovi za den a noc boty se zdvojenou podešví, které stály 17 zlatých, a jak v nich Drásal hned odjel do světa. Tyto vysoké boty měly uvnitř na vnitřní i vnější straně tzv. štruple – poutko nebo také ouško, díky kterému se lépe obouvaly. Obuvník si zbytek štruple uschoval a teprve po letech k ní na vysvětlenou napsal výše uvedený lístek, kde v závěru také uvádí, že boty se po Drásalově smrti dostaly do olomouckého muzea. Originál tohoto lístku a ani tzv. štruple nebyly zatím nalezeny. V holešovském muzeu je uloženo ještě parte Josefa Drásala. Obraz Františka Růžičky „Obr holešovský“ z roku 1941 je další zhmotnělou inspirací dávné fotografie.

Drásal jako expoziční atrakce

Rodná obec Chromeč ani město Holešov, kde Josef Drásal zemřel, neleží přímo v oblasti Hané; obě místa jsou spíše jakýmsi hraničními body tohoto národopisného regionu. Než Drásal vycestoval za hranice monarchie, vystupoval ovšem nebo navštěvoval místa v tomto kraji jako Šumperk, Olomouc, Přerov, Kroměříž. Sám si musel uvědomovat význam, hodnotu a rázovitost lidového umění Hané, protože si nechal ušít kroj právě pro příležitosti vystupování. Kolik takových krojových kompletů měl, ani kdo mu je šil, bohužel nevíme, zachoval se však z jeho pozůstalosti jeden, který se prostřednictvím sběrů Vlasteneckého spolku musejního dostal z Kroměříže do stejnojmenného muzea v Olomouci (spolkové muzeum založeno v roce 1883). Již devět let po Drásalově smrti byla na Národopisnou výstavu československou v Praze v roce 1895, spolu s mnoha cennými sbírkovými předměty reprezentujícími národopisnou oblast Hané, zaslána také ze dřeva, hader

a papíru vyrobená figurína obra Josefa Drásala, která byla oblečena do jeho kroje. Prezentační Drásalovy figuríny v antropologickém oddělení výstavy máme doloženou také díky fotografiím Moritze Adlera nebo Otty Večerníka. Mimo tuto neobyčejnou a dosud nepřekonanou národopisnou výstavu v Praze však byla figurína Josefa Drásala v kroji k vidění od konce 19. století až do konce 50. let 20. století prostřednictvím tzv. výstavních depozi-tářů, které se v průběhu této doby stěhovaly, a to postupně na Křížkovského ulici, dále do budovy na rohu Horního náměstí a ulice 28. října, na Wurmovu a poté na Purkrabskou ulici č. 2–4. O tom, jak byl obr Drásal už v minulosti pro náš region zajímavou atrakcí, svědčí i to, že vzpomínka na „hanáckého obra“ nesměla chybět při příležitosti Hanácko-valašské výstavy v Holešově v roce 1914, neboť právě pro tuto příležitost nechal výše zmíněný Edvard Lorenc namalovat Drásala v životní velikosti. Protože však obraz Drásala nakonec skončil v olomouckém muzeu, situace se opakovala o pár desetiletí později, kdy k příležitosti otevření holešovského muzea 1. 1. 1941 a zároveň 100. výročí narození obra Drásala byl obraz znovu namalován, tentokrát holešovským gymnaziálním profesorem Františkem Růžičkou. V roce 1973 se pro špatný stav původní Drásalovy figuríny přistoupilo v tehdejší Vlastivědném ústavu v Olomouci k výrobě nové kostry figuríny, kterou ze dřeva a z polystyrénu zhotovil akademický sochař Zdeněk Příkryl. Poškozené vlasy a vousy se nechaly udělat nově v oddělení vlásenkářství v Moravském divadle v Olomouci. Při oslavách 100. výročí Národopisné výstavy československé v Praze byla figurína obra Drásala zapůjčena do Moravského zemského muzea v Brně. O rok později, v roce 1996, byla vystavena ve Velkém sále VMO (v bývalém kostele sv. Kláry) na oslavách muzeales. Obecní úřad Chromeč si svého „výjimečného“ rodáka pravidelně připomíná oslavami zvanými „Obroviny“. K příležitosti 650 let existence obce v červnu roku 2003 pořádala Chromeč velké slavnosti spojené s prezentační některých muzejních sbírkových předmětů. Figurína však pro opětovně špatný stav a z důvodu obtížného transportu

zapůjčena nebyla. Naposledy mohla veřejnost figurínu obdivovat v Olomouci koncem roku 2003 na muzejní výstavě Tajemství depozitářů, kde byly prezentovány ty nejzajímavější předměty Historického a Přírodovědného ústavu.

Veřejná sbírka

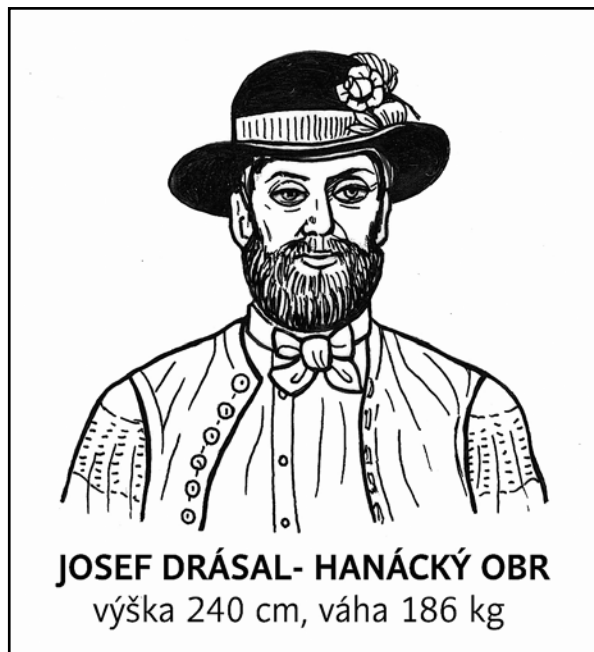
V letošním roce organizuje Vlastivědné muzeum v Olomouci ve spolupráci se senátorem za Olomoucký kraj Ing. Martinem Tesaříkem v termínu od 25. března – 31. srpna veřejnou sbírku na projekt s názvem Oblečme obra Drásala, díky které hodlá prostřednictvím sponzorů, ale i drobných přispěvatelů a návštěvníků vybrat potřebnou částku 78 600,- Kč, jež by měla pokrýt náklady na restaurování Drásalova kroje a na výrobu kopií košile, vesty a kalhot, které jsou ve velmi špatném stavu. Sběrka se provádí:

- shromažďováním příspěvků na zvláštním bankovním účtu č. 107-6945330217/0100 zřízeném pro tento účel u Komerční banky
- pokladničkou umístěnou na recepci VMO
- prodejem dvojpohlednice na recepci VMO v hodnotě 20,- Kč, přičemž 16,- Kč je částka, která jde ve prospěch projektu
- složením hotovosti do pokladny VMO

Stávající figurína Drásala bude opravena a zpevněna v konzervátorské dílně VMO a v kroji ji chce Vlastivědné muzeum v Olomouci vystavit v roce 2015 jako raritu, která nemá v naší zemi obdoby a kterou se jiná muzea nemohou pochlubit. Návštěvníci tak budou mít možnost se s obrem „změřit“ a vyfotografovat. Na recepci je po celou dobu sbírky vystavena kopie obrazu Karla Žúrka s představením projektu a vitrína, ve které jsou prezentovány Drásalovy dřeváky, opasek a voskový odlitek ruky s prstenem. Návštěvníkům je k dispozici také pro tento účel navržené turistické razítko s bustou obra včetně uvedení jeho míry a váhy.

Veronika Hrbáčková je absolventkou oboru historie – etnografie na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně. V letech 1993–1998 působila jako specialista na lidovou architekturu v Památkovém ústavu v Olomouci a pod vedením PhDr. P. Pospěcha se podílela na různých akcích konaných ve skanzenu v Příkazích. Dlouhodobě (1998–2006) spolupracovala na výzkumném úkolu Státního památkového ústavu v Praze „Vesnická památkově hodnotná sídla v ČR“. Od roku 2003 působí ve Vlastivědném muzeu v Olomouci jako kurátorka fondu Etnografie. Ve VMO uspořádala mimo jiné několik vánočních výstav a národopisnou expozici.

hrbackova@vmo.cz

V letošním roce navržené a zhotovené turistické razítko s bustou obra Drásala. Foto: Pavel Rozsival, VMO.

Jindřich Štreit: Matičkový průvod z Dolan do Bohuňovic (1996)

Slavnost Matiček

...je znovuoživená lidová náboženská slavnost Ježíšových Matiček v období Velikonoc. Zvyk byl dodržován nepřetržitě až do počátku 50. let 20. století, kdy byl direktivně zakázán. Po krátké revitalizaci koncem 60. let pak byl plně obnoven v roce 1989. V současnosti se slaví ve dvou farnostech – dolanské a bohuňovické. Hod Boží velikonoční v Dolanech slaví průvodem matičky z Bělkovic v dobových lidových krojích, zatímco do Bohuňovic míří průvody tři – z Laštan, Moravské Loděnice a Bohuňovic s Trusovicemi. Tento zvyk byl v minulosti rozšířený také pod různě pozměněnými názvy, např. „Matičky“, „Ježíšovy Matičky“, „Pámbičkova Matičky“, „Vynášení Pámbička“ atp.

Jaký je scénář slavnosti? Na Bílou sobotu jdou matičky s mládenci v průvodu bez hudby do farního kostela, kde jsou před kostelem přivítáni farářem; po slavnostní bohoslužbě přebírají krucifix a korouhve. Po návratu do obce v určeném místě (většinou ve škole) zdobí tyto předměty na další den. Odění mají matičky obdobné – na znamení smutku kráčeji

v černých šatech a v bílých šátcích uvázaných na babku (dolanské ve starohanáckém slavnostním kroji pro oba dny jiným, pro neděli honosnějším). Na Hod Boží velikonoční v neděli jdou laštánské matičky v hanáckém kroji, což je novinka datovaná rokem 1968, do té doby – jako ostatní matičky z bohuňovické farnosti – nosily bílé šaty s černým šátkem. Jdou opět s mládenci s průvodem, ale slavnostněji a s hudbou, od svého domova, kde účastníkům připnuly voničky z myrty, krušpánku nebo rozmarýnu. Průvod se zastaví u kaple, společně nahlas pronese modlitby, v Bohuňovicích je opět přivítán farářem, tentokrát před budovou Obecního úřadu. Po slavnostní bohoslužbě, při níž odevzdají všechny matičky kříže a mládenci korouhve, se účastníci vracejí opět s průvodem s muzikou do obcí, kde doprovodí nejprve mládence a posléze matičky domů. Na obou místech se účastníkům dostane pohoštění, které se v domové jedné z matiček promění v oslavu.

(doprovodný komentář připravil Ivan Hlavatý)

Bohuslav Smejkal: Okouzlen knihami a barokní krásou svatokopeckého chrámu

Dlouholetý knihovník, regionální historik, bibliofil a milovník výtvarného umění a poezie pan Bohuslav Smejkal žije již přes osmdesát let v malé obci Samotišky pod chrámem Navštívení Panny Marie na Svatém Kopečku u Olomouce. Sedíme v jeho bytě, povídáme si a zvony zdejší baziliky nám připomínají toto požehnané poutní místo, které si zamiloval a v jehož blízkosti stále bydlí a věnuje se publikační činnosti.

Pane Smejkal, sice jste větší část života strávil v Samotiškách, ale jak jsem se dočetl, tak to není vaše rodiště. Odkud tedy pocházíte? Mohl byste prosím zavzpomínat na své dětství? Měl jste v tomto období nějaké vzory?

Narodil jsem se v Holici u Olomouce, která byla tehdy ještě samostatnou obcí a měla něco přes tři tisíce obyvatel. Na svět jsem přišel v domě na hlavní třídě – tzv. Selském náměstí, ve kterém byl velmi oblíbený obchod mého strýce Bartošky. V této obci jsem začal chodit do mateřské školy, kde jsem měl oblíbenou paní učitelku řídící Lósertovou, a potom jsem nastoupil do zdejší školy, kde mi byli vzorem pan učitel Uhlíř a ředitel Horský.

Jak jste se dostal do Samotišek a jak se vám zde bydlí?

Z Holice se rodiče odstěhovali, když mi bylo devět let. Nebyl jsem příliš nadšený, že odtud musíme odejít, neboť jsem zde již téměř „zakoreněn“. Ovšem rodiče pocházeli ze Samotišek a nějak je to sem stále táhlo. V Holici nám alespoň zůstala zahrada, na kterou jsme se občas o sobotách vraceli. Tatínek na ní pracoval a já jsem tam většinou jen nečinně seděl a pozoroval okolní přírodu. V Samotiškách se už narodila má nejmladší sestra Božena, ale celkem jsem ze čtyř sourozenců. No, a i když jsem měl zpočátku

Oslavenec Bohuslav Smejkal, květen 2014. Foto: Martin Kučera.

k novému bydlišti jakýsi řekněme „nelaskavý“ vztah, tak jsem si toto místo nakonec zalíbil. Byl jsem totiž okouzlen barokní krásou svatokopeckého chrámu a školou, kde jsem dokončil základní školní docházku.

Poté jste nastoupil na střední školu. Vzpomněl byste na toto období, své spolužáky a profesory?

Jelikož jsem dobře prospíval, tak jsem se rozhodl přihlásit na Státní reálné gymnázium v Olomouci. Tato škola měla velmi dobrou pověst. Vzpomínám si, že ředitelem byl tehdy František Haderka, který byl značně erudovaným profesorem a zároveň jejím ředitelem. Zde jsem tedy studoval od roku 1935 až do roku 1943. Tady mě také zastihla

okupace v roce 1939. Pro celý ústav to tenkrát byla dost nepřijemná situace, zatčení byli dva profesori, ostatní se tzv. přizpůsobili, respektive museli se „na oko“ přizpůsobit a plnit to, co přikazovala doba. Vybavuji si, že v učebnicích jsme museli začernit místa, která měla spojitost s první republikou a hlavně osobnostmi jako byli Masaryk, Beneš nebo Štefánik. Před maturitou se pak objevil pověřenec pracovního úřadu, který třídě oznámil, že závěrečné zkoušky skládat nebudeme a naopak, že budeme totálně nasazeni do Říše. Velmi nás to tehdy překvapilo. Vysvědčení jsme měli dostat až po roce 1943, až údajně zanedlouho vítězně skončí válka.

Kam jste byl nakonec na nucené práce přidělen?

Jelikož jsem byl slabší fyzické konstituce, tak jsem se nejdříve dostal do Senice a následně na letiště v Neředíně, kde se nacházela velká německá dílna na opravu letadel. Tam jsem se začal učit stolařině. Později jsem se ještě ocitl (a to už jsem si myslel, že budu muset odcestovat do Německa) v jednom německém podniku na Novém Světě. A ke konci války, když už jsem tušil, že fronta postupuje v neprospěch německé armády, jsem se nechal pracovně zneschopnit. V této době byl celý podnik přestěhován do Německa a údajně mě nahlásili gestapu, které mě mělo najít a potrestat.

Stal jste se knihovníkem, dokonce zástupcem ředitele Vědecké knihovny v Olomouci. Pod kterými řediteli jste pracoval?

Nejdříve jsem se stal vedoucím výpůjční služby, v tomto kolektivu nás bylo celkem dvanáct, ale pravidelně vždy dva zaměstnanci onemocněli, takže jsem často své kolegy zastupoval. Knihovně jsem zůstal věrný plných pětatřicet let a když o tom nyní přemýšlím, tak jsem vlastně zažil všechny ředitele, počínaje prvním dr. Vybíralem, který nastupoval v roce 1918 po zřízení republiky. Pod ním jsem pracoval dva roky. Následuje řada ředitelů, mezi nimiž byli Stanislav Krupka, po něm pak na krátký čas nastoupil básník Drahoslav Gavrecký, poté přišli Miroslav

Nádvorník a Antonín Přichystal. Za ředitelky Marie Nádvorníkové jsem v roce 1984 odešel do penze. Znal jsem se ovšem i s paní Hanou Šudentovou, která zemřela v poměrně mladém věku. Dobré vztahy udržuji i se současnou paní ředitelkou Jitkou Holáskovou. V knihovně ke mně mají pěkný vztah a stále se mi snaží v mých rozličných žádostech vyhovět. Nemohu si tedy stěžovat, i když mi dnes požadavky kvůli mému zdravotnímu omezení v chůzi vyřizují vnuci.

Po odchodu do penze jste nezůstal „nečinným“ seniorem, ale vložil jste velké úsilí do uspořádání fondu Arcibiskupské knihovny v Olomouci. Jak hodnotíte s odstupem času tuto dobu?

Po odchodu z knihovny jsem ještě dva roky odolával prosbě dómského faráře dr. Leopolda Dýmala, který ale nakonec docílil svého a já jsem se uvolil nastoupit do dnešní Arcibiskupské knihovny v Olomouci. Knihovnu jsem přebíral po zemřelém prof. Vladimíru Kryštovském. Původně mi říkali, že je to jen „dočasně“, než se místo mě podaří sehnat řádného knihovníka, ale z této „dočasnosti“ se nakonec stalo plných jedenáct let služby. Na arcibiskupství jsem byl velmi spokojený, staral jsem se nejen o knihovnu, ale i o exkurze v Arcibiskupském paláci. Zde jsem začal realizovat i drobné výstavní projekty.

Ví se o vás, že se celý život věnujete regionálním dějinám, píšete články, knihy... Mohl byste nám svou publikační činnost představit? A plánujete nějaký nový projekt?

S publikační činností jsem začínal v roce 1940. První články byly především vyčteny – jednalo se tedy o články kompilačního charakteru. Před deseti lety vydala Vědecká knihovna soupis všech mých článků, který obsáhl 370 položek. Z toho byla dvacítkou publikací a ostatní více či méně závažnější články publikované v různých regionálních a celostátních periodikách. Nyní se dodělává dodatek, takže k původnímu soupisu přibude ještě dalších 107 čísel a celkový počet se tedy vyšplhá na téměř 500 článků.

V poslední době hodně přispívám do časopisu Matice svatokopecké, dále do Oldínu nebo např. pražského časopisu Spolku českých bibliofilů. Před třemi lety jsem vydal dějiny poutního kostela v Cholině, nedávno vyšly třetí dějiny svatokopeckého chrámu Navštívení Panny Marie a je třeba říci, že v tomto případě se vždy jednalo o nové texty. První jsem publikoval již v roce 1946, další vydání se podařilo zrealizovat před dvaceti lety a letos jsem tedy připravil třetí vydání. A pokud mi ještě Pán Bůh dopřeje zdraví a síly, tak bych rád vydal soupis veškeré literatury o tomto poutním místě. Je to ovšem rozsáhlá práce, pro kterou jsem se inspiroval soupisem kláštera Hradisko, který zpracoval Václav Burian.

Jste velkým znalcem dějin Olomouce a života farnosti na Svatém Kopečku u Olomouce. Byl jste v podstatě u toho, když se psaly zdejší novodobé dějiny (např. návštěvy Jana Pavla II.) Podělil byste se o nějaké zajímavosti, perličky z dějin zdejšího poutního místa, o kterých se příliš neví?

Dějiny Svatého Kopečka jsem nejobsáhleji zpracoval v *Pohledech do historie Svatého Kopečka*. Zajímám se především o období činnosti probošta P. Julia Půdy, kterého jsem osobně znal. Za něj se na Kopečku konaly tzv. pašijové hry. Vzpomínám si, že jsem tehdy dostal volnou vstupenku a zhlédl hned několik představení. Probošt Půda se ale hlavně zasloužil o obnovu celého poutního místa. Jeho úsilí však bylo zmařeno bombardováním a požárem v noci 6. května 1945. Průčelí kostela dostalo plných šedesát dělových zásahů a poté se jedna věž zřítila a druhá byla těžce narušena.

Rád bych připomněl i činnost pátera Gustava Riedla, který přišel na Svatý Kopeček v době, kdy byli odtud bratři premonstráti odvezeni do internace. Podařilo se mu zachovat poutní místo ve velmi dobrém lesku. Na jiných poutních místech byl vidět určitý úpadek, protože tam působili kněží povolní režimu. Zde tomu bylo naopak. P. Riedl investoval velké částky do údržby chrámu, aniž by o tom věděl stavební úřad.

V jednom z vašich článků jsem se dočetl, že sv. Jan Pavel II. navštívil svatokopecký chrám již v roce 1974. Víte něco bližší ze zákulisí této první „předpapežské“ návštěvy?

On i další dva kardinálové přijeli tehdy neohlášeně z pohřbu litoměřického biskupa Štěpána kardinála Trochty. A jelikož byl kostel otevřený, tak vešli dovnitř, kde se pomodlili a obdivovali kostel. Proto si také Jan Pavel II. v roce 1995, když v Olomouci svatořečil Zdislavu z Lemberka a Jana Sarkandra, vyžádal toto poutní místo opět navštívit. Před svým příjezdem dokonce povýšil chrám na baziliku minor. Byl jsem mile překvapen, že si u příležitosti nedávného svatořečení Jana XXIII. a Jana Pavla II. mnoho návštěvníků Svatého Kopečka fotografovalo pamětní desku na průčelí kostela. Zde je totiž uvedeno, že Jan Pavel II. navštívil svatokopecký chrám 21. května 1995.

V Samotiškách žil také spisovatel a především překladatel poezie Otto F. Babler. Znali jste se osobně? Jak na vás působil?

Byl to muž všeobecně vzdělaný a nadaný jazyky. Ovládal téměř všechny slovanské jazyky a potom hlavně ty románské, především italinu a francouzštinu a částečně i angličtinu. Pasivně si osvojil i některé severské jazyky. Díky tomuto nadání se zaměřil hlavně na překladatelskou činnost. Myslím, že by si dnes ale zasloužil větší pozornost pro své všestranné překladatelské záměry. Já jsem ve spolupráci s dalšími kolegy dokonce sesbírával pozdravné příspěvky jeho přátel, které jsme mu potom ručně svázané předávali, a on z nich měl vždy velkou radost. Pokud se nepletu, tak jich bylo celkem pět a nedávno jsme se pokusili ty nejzajímavější vydat knižně.

Vzpomenete na další osobnosti doby, které jste potkal a které na vás zapůsobily?

Já jsem měl velkou příležitost se s lidmi seznamovat. Ať to byli profesori na zdejší univerzitě; poté jsem pochopitelně přicházel do styku s lidmi, kteří navštěvovali Olomouc a jejichž jména jsou zapsána v pamětní knize

vědecké knihovny. Rád na ně vzpomínám, byla to pro mne vždy zajímavá setkání.

Je až humorné, že ve vědecké knihovně začínalo mnoho pozdějších docentů Univerzity Palackého, z mých kolegů jmenuji např. prof. Eduarda Petrů, germanistku doc. Lucy Matlochovou, bohemistu doc. Jiřího Stýskala nebo dr. Libora Štukavce, který přešel do Brna, kde učil severské jazyky a byl správcem univerzitní knihovny.

A co např. výtvarníci?

Jelikož jsem nemohl studovat dějiny umění, tak jsem se s výtvarníky alespoň setkával. Znal jsem regionálního malíře Františka Šnajdra z Toveře, svatokopecké malíře Bohumila Dvorského a Stanislava Menšíka a z Olomouce mého soupeřníka, který se dokonce narodil ve stejný den, měsíc a rok a slaví tedy taktéž devadesátiny. Jde o vynikajícího grafika Františka Bělohávků. V poslední době jsem v kontaktu s pražskou grafickou Marketou Královou, která pro mě vytvořila několik drobných grafických listů. Její tvorbě jsem věnoval také výstavu v Olomouci a mnoho jiných jsem zahajoval. Poznal jsem ještě malíře Antonína Machourka, rodáka od Kroměříže, který se usadil v Paříži a tam v roce 1991 i zemřel. Později jsem se setkal s jeho manželkou, která mi svěřila kolekci padesáti obrazů, které jsem prezentoval na výstavách po celé Moravě. Před dvěma lety ale jeho paní zemřela, a tak jsem celou sbírku předal jako dar Muzeu Kroměřížska. Největší pozůstalost je ovšem ve španělském klášteře v Poyo, kde působil a kde je dokonce zřízena stálá expozice jeho obrazů.

Pokračuje někdo z rodiny ve vašich šlépějích?

Vnuci znají mé sbírky, ale nejlépe do nich pronikl můj zeť Ing. Černohorský, který je mi svým způsobem poslem a zprostředkovatelem při získávání grafických listů pražských výtvarníků. Osobně se tak setkal s pražskými umělci a takto i získal určitý vztah k mým sbírkám. Některé jsou již hodně rozsáhlé jako např. sbírka grafik Karla Beneše, která čítá skoro devadesát listů.

V Samotiskách byly v den vašich devadesátin hody. Jak jste, pane Smejkal, oslavil své narozeniny?

Měl jsem je slavit 14. května v Muzeu umění, ovšem na ten den tam byla zrovna naplánována nějaká zahraniční delegace, takže se večer uspišil a oslava se konala již 16. dubna. Sešlo se na sto dvacet lidí, bylo to hezké, dodal jsem tam řadu textů, které jsem považoval, že by bylo vhodné je přečíst.

Rád bych se vás ještě zeptal jako knihovníka na oblíbenou knihu či autora?

Osobně preferuji poezii, protože se mi zdá, že velmi pregnantně a ve zhuštěné formě dokáže říci mnohem více než jiné žánry. Cením si poezie Jaroslava Seiferta, kterého mám v kompletním vydání, dokonce jsem se s ním osobně setkal v roce 1955 a od té doby jsme si korespondovali. Jeho knihy mám téměř všechny podepsané. Pak jsem si oblíbil poezii brněnského autora Josefa Suchého a nyní se věnuji poezii mladých, která je psána volným veršem, často ovšem pod tlakem této neklidné doby, a proto přemyslím, zda projde budoucím sítím a zda tedy vůbec bude zařazena do dějin české literatury.

Na co ve svém životě nerad vzpomínáte?

Myslím, že dost nešťastná byla doba těch čtyřiceti let, když jsem musel vyslechnout různé nepříjemné politické řeči a byla to doba, kdy jsem byl stále sledován. Ředitel mi často říkával: „Zase se na vás byli ptát, jestli sekáte dobrotu.“ To bylo vždy takové jeho upozornění, abych si dával pozor.

Chtěl byste na závěr něco vzkázat čtenářům?

Byl bych potěšen, kdyby se na stránkách Kroku objevila problematika novostavby Vědecké knihovny v Olomouci. Když už Hradec Králové, Liberec, Brno a Státní technická knihovna Praha mají své novostavby vynikajících kvalit, tak si myslím, že i naše město by o novou knihovnu mělo usilovat. Stavbu by měli podpořit jak domácí poslanci, tak i europoslanci. Myslím si, že jejich tlak je velmi důležitý.

A v roce 2016, kdy budeme slavit 450 let od první zmínky o knihovně, by měl být již k dispozici pozemek a mělo by se začít projektovat. Jako projektanty bych doporučil především architektky, kteří připravili knihovny v Liberci a Praze.

Za rozhovor vám velmi děkuji a k vaší devadesátce přeji hojnost Božího požehnání, vše dobré a mnoho rodinné a pracovní spokojenosti!

Za věnovaný čas a odpovědi děkuje *Martin Kučera*.

Bohuslav Smejkal – osobnost olomoucké kultury

Bohumír Kolář

V dokonalém obraze člověka by mělo být minulé i současné, špetka jeho sebezpytnosti i našeho přátelského obdivu. Snad nebylo z toho nic opomenuto...

I. Bohuslav Smejkal o sobě

Půl století svého života jsem prožil ve třech knihovnách jako prostředník mezi knihami a čtenáři. Plných mých třicet pět let patřilo druhé nejstarší knihovně v naší vlasti – olomoucké Státní vědecké knihovně, jejíž vznik se datuje k roku 1566. Tam jsem poznal a směl se dotýkat prvních „bibliofilii“ – pergamenových rukopisů z 11. až 15. století, oslňujících kaligrafií a iluminacemi. Tehdy jsem pochopil snahy zakladatelů evropských bibliofilských spolků i Spolku českých bibliofilů – vrátit knihám, vydávaným v 19. a 20. století, mnohé z dokonalostí a krás středověkých rukopisů.

Obdivoval jsem organizátory bibliofilských sjezdů Skupiny moravských knihomilů i vydavatele bibliofilii, především mně blízkého O. F. Bablera, kroměřížského Zdeňka Řezníčka nebo přerovského Bohuslava Durcha, ale také knihaře Krylovi, kteří podle Bablerových slov svým tiskařským uměním „dobásnili a zhmotnili cizí sen“. Mé přijetí do Spolku českých bibliofilů před čtyřmi desítkami let bylo spojeno s pocitem vděčnosti, ale též úcty k jeho dosavadní činnosti. Každá výroční schůze SČB byla

pro mne obnovou a utužením přátelských styků s předsednictvem a s přítomnými členy. Prémiové tisky, všechny ročníky Zpráv a Marginálií byly a jsou pro mne trvalou četbou a potěšením. Zjišťuji, že tiskoviny SČB se staly svým obsahem literárně-historickými hodnotami.

Nechtěl jsem být jen pasivním členem, a tak jsem postupně přispíval k propagaci spolkových snah jako prostředník při tisku Zpráv a jako jejich krátkodobý spoluredaktor, hlavně však svým podílem na přednáškové činnosti při besedách olomoucké členské základny SČB, vedené agilním Adolfem Vodáčkem.

Dvě data zůstanou trvale živá v mé paměti: jmenování

Z děkovného listu, 1994. Archiv B. S.

čestným členem spolku v roce 1989 a sté výročí založení SČB, kterého mi bylo dopřáno se dožít.

Nechť Spolek českých bibliofilů zůstane pro veřejnost i nadále ukazatelem nejvyšších met, kterých by měly dosahovat české knihy svou úrovní, a tak být dokonalým souladem svou obsahovou i vnější kvalitou.

Samotišky pod Svatým Kopečkem 10. dubna 2009

Bohuslav Smejkal

(Z pamětní knihy čestných členů SČB)

II. O Bohuslavu Smejkalovi

Po absolutoriu Slovanského gymnázia v roce 1943 za okupace byl Bohuslav Smejkal totálně nasazen, po skončení války studoval na MU v Brně práva, ale prověřková komise totalitní moci mu po Únoru 1948 studium znemožnila. Pracoval jako knihovnik olomoucké Obchodní a živnostenské knihovny a po jejím zrušení přešel do Státní vědecké knihovny. Vysokoškolského vzdělání dosáhl dálkovým studiem knihovnictví a informatiky na FF Univerzity Karlovy v Praze. Vypracoval se na vedoucího oddělení knihovnických služeb a v osmdesátých letech byl zástupcem ředitele VKOL. V letech 1987–1998 zpracovával knihovní fond Olomouckého arcibiskupství. Po desítky

Z vánočního a novoročního pozdravu, 1984. Archiv B. S.

let vedl olomouckou pobočku Spolku českých bibliofilů (v roce 1989 byl poctěn čestným členstvím ve Spolku českých bibliofilů Praze).

Své bohaté znalosti využil k rozsáhlé publikační činnosti, kterou zahájil již za studentských let. Publikoval v řadě periodik. Patřil k nim *Našinec*, *Lidová demokracie*, *Katolický týdeník*, *Hanácké noviny*, *Olomoucké listy*, *Numismatické listy*, *Zprávy Spolku českých bibliofilů*, *Zpravodaj Vlastivědné společnosti muzejní*, *Naše knihovna* a mnoho dalších. Knižně vydal mnoho titulů a na mnoha se autorsky i editorsky výrazně podílel. V roce 2004 vydala Vědecká knihovna Olomouc Smejkalovu bibliografii, v níž je chronologický výčet více než 400 publikací a článků, které napsal v letech 1940 – 2004.

Za své společenské, kulturní a pracovní aktivity se dostalo panu Bohuslavu Smejkalovi řady ocenění. Připomínám zejména:

Čestná uznání Odboru kultury SM KNV Ostrava v roce 1974 a 1984,

Pamětní medaili Vlastivědné společnosti muzejní v Olomouci, 1983 (100. výročí založení),

Cenu města Olomouce za rok 1998,

Čestné členství Spolku českých bibliofilů v Olomouci, 1983 (100. výročí založení),

Medaili svatého Vojtěcha, Mons. Jan Graubner, arcibiskup, 1998,

Pamětní medaili Univerzity Palackého 2004 (prof. Jana Mačáková, rektor UP),

Pamětní medaili Zdeňka Václava Tobolky za celoživotní práci v knihovnictví (Sdružení knihoven ČR a Nadace knihoven 2007),

Čestné členství Klubu přátel výtvarného umění 2011.

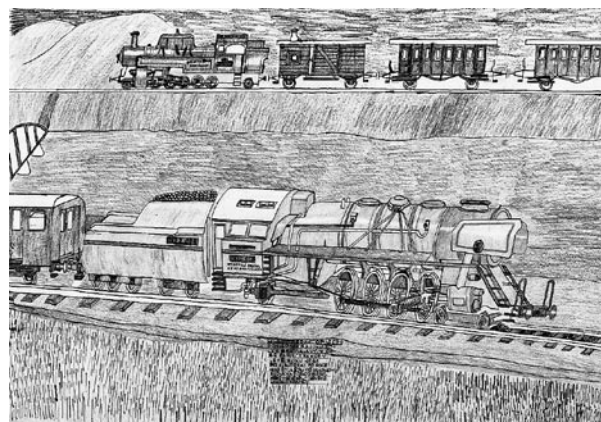

Vlaštovka, 1976, tuš, akvarel, papír, 155 x 110 mm

pořadů. Je zastoupena v Severočeské galerii výtvarného umění v Litoměřicích, v Slovenské národní galerii v Bratislavě, v Collection de la Ville de Paris (Musée d'art naif Max Fournay). Rýmařovské občanské sdružení Svět Marie Kodovské se snaží o záchranu jejího domku, v němž plánuje otevření muzea, které bude veřejnosti prezentovat malířský odkaz této ojedinělé spontánní umělkyně.

Leoš Wertheimer se narodil 14. 2. 1956 v Přerově, kde doposud žije. Po ukončení základní školy

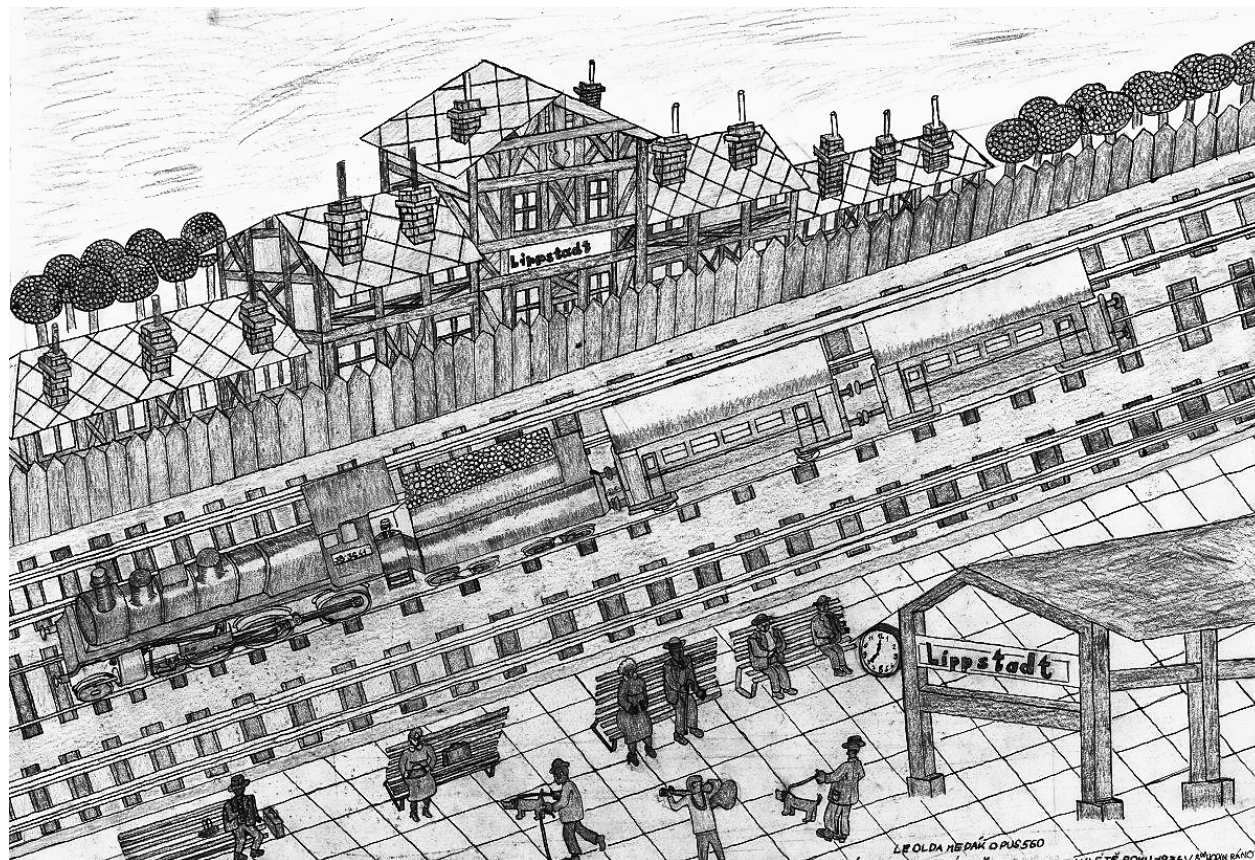
a automobilové průmyslovky pracoval u Českých drah, nejdéle jako hasič. Vzhledem ke svému onemocnění je již mnoho let v invalidním důchodu. Výtvarným školením nikdy neprošel a o umění se nezajímal. Když byl ve svých jednačtyřiceti letech v roce 1997 po dlouhotrvající léčbě vyzván svou terapeutkou, aby začal kreslit, netušil, co tento víceméně náhodný podnět s jeho psychickým ustrojením učiní a jak veliký a podstatný význam bude pro jeho další život mít dosud nepoznaná kreativní činnost. Rozhodně nebyl ničím svazován, usměrňován či snad ovlivňován ve výběru výtvarné techniky. Spouštěcí mechanismus (výzva terapeutky) tu jen způsobil nečekané uvolnění bohatého latentního tvůrčího potenciálu. Zcela spontánně se tematicky zaměřil na oblast, která mu od útlého dětství byla neobyčejně blízká a vzrušovala jeho fantazii – na svět železniční dopravy, především historických parních lokomotiv. Ten o několik let později rozšířil o veduty nádraží a pohledy do krajiny akcentující civilizační stopu, kterou v ní tento převratný dopravní prostředek 19. a 20. století zanechal. Začátkem roku 2013 můžeme říci, že doposud vytvořil 670 takovýchto monotematických děl. Jedná se výhradně

Opus 586, Pohled na krajinu kolem Bratislavy, nedatováno, tužka, tuš, pastelky, papír, 60 x 84 cm

o kresby různých formátů (převážně však pásy o rozměrech 45 x 135 cm), provedené zprvu černobílými a později také barevnými tužkami na hrubém balicím papíře a na bílých kartonech. Veškerou invenci vkládá do procesu tvorby, který je pro něj bezesporu nejdůležitější. Druhotná a víceméně bezvýznamná se mu potom jeví kvalita či barevnost papíru nebo adjustace dohotoveného díla, což opravdu silně kontrastuje s úsilím, které vkládá do přesnosti, věrohodnosti a působivosti vlastního námětu. Kreslí tak povětšinou

na lehce dostupný, podřadný světlehnědý balicí papír, jenž na úplný závěr vždy poskládá do čtvercového tvaru a označí pořadovým číslem, aniž by se pozastavoval nad skutečností, že tím dlouhé hodiny pečlivě a trpělivě vznikající dílo vlastně nevratně poškozuje. Další osudy permanentně vznikajících děl jsou mu lhostejné a o prezentaci díla na veřejnosti sám aktivně neusiluje. Jednotlivé pečlivě číslované „opusy“, jak výsledky svého úsilí nazývá, doplňují zpravidla podrobné technické údaje o zobrazených strojích

Opus 560, Pohled na staniční budovu bavorského města Lippstadt, nedatováno, tužka, tuš, pastelky, 60 x 84 cm

i záznam o časové náročnosti vzniku díla, zakomponované ve formě tabulky do plochy obrazu, signovaného někdy pseudonymem Leolda Medák. Z „vize vědomí“ probuzeného tvůrce tak postupně vzniká jakási rozsáhlá „encyklopedie lokomotiv“ udivující technickými i historickými znalostmi autora, ale rovněž spontánními výtvarnými kvalitami, spočívajícími ve sváru mezi snahou o co nejpřesnější deskriptivní zpodobnění vybraného zajímavého typu stroje a neschopností tento úkol s omezenými výrazovými prostředky a dovednostmi autodidakta přivést k dokonalosti. Leoše Wertheimera uvedla před lety výzva jeho psycholožky do permanentní tvůrčí činnosti, posedlosti, která mu dává zapomenout na nepřízeň osudu a stává se naopak zdrojem povzbudivé radosti, trvalého uspokojení, které dříve jako životní outsider poznával jen zřídka. Své práce vystavoval v Olomouci (Muzeum umění, 2001), v Pezinku (SNG Bratislava, 2003), v Paříži (sbírka ABCD, 2004), New Yorku (2005, 2006), Bratislavě (2007), Münsteru (2008), Praze (2012).

Oldřich Vrána se narodil v roce 1948 v Olomouci, mládí prožil v nedalekých Hlubočkách u Olomouce, kam se rodina přestěhovala. Otec instalatér-topenář a matka zahradnice se kromě něj starali ještě o jeho sestru. V rodině tradice řezbářství nikdy nebyla, ani jej nikdo nevedl k zájmu o uměleckou tvorbu. Vztah k rukodělné práci však získával od svého dědy – zámečnicka – i od otce. V Hlubočkách navštěvoval základní školu, ale největší vliv na jeho pozdější zálibu v řezbářině a tesání do kamene rozhodně měla především půvabná i drsná okolní příroda, zejména pak velké břidlicové lomy a říčka Bystřička, v níž si s oblibou hrával s kameny a stavěl s kamarády hráze. Vzpomíná také rád na vytloukání píšťalek z vrby nebo vyřezávání ozdobných hůlek. V Přerově se vyučil zedníkem a v roce 1967 po svatbě přesídlil do Šternberka, kde pokračoval v zednickém povolání, které mu přineslo mnoho pozitivních podnětů při opravách památek

včetně církevních staveb, kde rád pozoroval bohatou sochařskou výzdobu sakrálních interiérů. V zaměstnání se v roce 1985 odehrál neblahý traumatizující zážitek, když mu po velké pracovní zátěži praskla cévka v pravém oku a on na něj náhle přestal vidět. Slepota pravého oka již bohužel nešla vyléčit, takže lze říci, že celé tvůrčí období jej provází zrakový handicap, s nímž se však dokázal postupně psychicky vyrovnat. Za první vážnější práci ve dřevě považuje reliéf s názvem „Lesní motiv“ z roku 1985. Od té doby vytvořil

Sova, pískovec, výška 54 cm, nedatováno

přibližně na 180 drobnějších i rozměrných řezbářských děl a více než 40 kamenosochařských prací. Tvorbou se zabýval zejména na chatách, které sám vybudoval v Dalové a později v Jívové. Kromě práce zedníka se věnoval i svým třem dětem a také oblíbenému sportování, zejména vytrvaleckému běhání v rámci závodů Ligy 100, cyklistice a v zimě pak lyžování. Zedničinu asi na tři roky přerušilo zaměstnání ve funkci správce šternberského stadiónu v letech 1987 až 1990.

V roce 1995 odchází Oldřich Vrána do důchodu, takže mu zůstává více času na tvorbu, které se intenzivně věnuje především přes léto na své zahradě s chatou v Jívové, kde ze svých prací vytvořil malou venkovní galerii. Kupodivu si jeho rozsáhlé řezbářské činnosti doposud nevšimla ani regionální média, takže je pro veřejnost téměř neznámý. Svá díla souborně nikdy nevystavoval, nepočítáme-li občasné instalace menšího výběru prací v hospodách v Jívové a v Lipině u Šternberka a jeho výstavu v galerii skanzenu v Příkazích v roce 2013 (informoval o ní KROK 3/2013). V jeho práci se odráží silný zájem o sakrální umění, které svébytným způsobem reflektuje zejména ve dřevě. Do pískovcového kamene pak vysekává především podoby zvířat a ptáků, mezi nimiž převažují lvi, koně, kočky, ryby, želvy, sovy, orlí aj. Podivuhodný je způsob získávání sochařského materiálu – kamene, který byl při opravách okolních tunelů železniční trati vyhozen do říčky Bystřice, aby jej odtud náš sochař-samouk obtížně vyzvedl a na své zahradě zpracoval svou originální imaginací do výsledné formy. Na Vránově tvorbě je zvláštní energie až posedlost, s níž se věnuje kreativní činnosti, aniž by usiloval o uznání či dokonce o materiální zisk. Hlavní odměnou je mu radost, kterou mu sochařina a řezbářství přináší, což jej určitě radí, vedle nepochybných výtvarných kvalit vzniklých děl, mezi ty spontánní tvůrce, které nazýváme umělci čistého srdce. Filmový medailonek o jeho tvorbě, nazvaný Druhý šance Oldřicha Vrány, natočil režisér Antonín Jiráček pro Poetickou galerii v Praze v roce 2013.

(třetí část bude otištěna v KROKu 3/2014)

Kočka s rybou, pískovec, výška 68 cm, nedatováno

Pavel Konečný (*1949 v Olomouci) působí celý život v rodném městě, kde vystudoval FF UP a poté pracoval jako vedoucí a dramaturg v Divadle hudby, později také jako ředitel územního odborného pracoviště Národního památkového ústavu. Od studentských let se zajímá o díla spontánních výtvarných umělců a vytvořil sbírku, která patří k nejkvalitnějším u nás. Tento seriál je jakýmsi ohlednutím za autory, s nimiž se setkal a které považuje za skutečné představitele tzv. "marginální" tvorby v Olomouckém kraji.

konecny.p@raz-dva.cz

Jak se mnou nakládá čas

Rozhovor s řezbářem a sochařem Richardem Spurným

Doba, kdy se člověk nesetkává s jubileem, bývá skoupá na nabídky k interview. Ale tvořiví lidé mají co říci kdykoliv. Začněme tedy jednoduše. Jak žijete?

Dbám, abych ani chvilku nepromarnil a nelitoval, jak jsem ji prožil. To u mne nevede jen ke spokojenosti, ale i k radosti a optimismu. Ty jsou předpokladem k tomu, aby se člověk s časem, který je mu dán, vyrovnal...

To je moudré. Byl vám tento životní postoj dán do vínku, nebo vám byl vštípen?

Nežil jsem mezi filozofy a moudrost byla u nás vnímána jako samozřejmost v tom smyslu, že každý žil ve shodě s ostatními. Mým prvním nástrojem, s nímž se moje ruce dobře srovnávaly, byla malá kudla. Taková nenápadná, ale užitečná. S její pomocí jsem si uvědomil, že svět i lidé jsou inspirativní. Už jako chlapce mne maminka seznámila s panem Františkem Košíkem z Dolan. Asi proto, abych moc netápal, když jsem se nespokojil s vyřezáváním lodíček a zkoušel modelovat věci, které jiné nenapadly.

Cítil jste, že jste povolán být umělcem?

To mne naštěstí nikdy nenapadlo. Neměl jsem ctizálost něčím vynikat, nějak se od ostatních odlišovat. Nepatřil jsem k premiantům a netoužil po tom. Podvědomě jsem cítil, že se všechny oblasti lidského vědění a umu odvíjejí od vztahu. Lhostejnost nám nedovolí nic docenit. Prošel jsme gymnáziem, navštěvoval zájmové aktivity podle tehdejších zvyklostí a volil jsem obor, kde bych se setkával s lidmi. Stal jsem se studentem Pedagogické fakulty UP a vystudoval obor „učitelství na speciálních školách“. Co se týká náplně studia, získal jsem mnoho informací z různých oborů a všechny mi byly ku prospěchu. Rád vzpomínám na sochaře Zdeňka Příkryla, výtvarnici Taťanu Bábkovou, teoretika Zdeňka Kučeru... Bylo jich více a byli vstřícní.

Kdo pracuje s mladými lidmi v roli pedagoga, poměrně rychle pochopí, že nemůže být uzavřen do sebe nebo jediného zájmu.

Prosívá vám ona četnost i v tvorbě?

Určitě ano. Dokonce mi nestačí a stále ji rozšiřuji. Tvorba musí být otevřena impulsům. Nežiji tak, že bych naplňoval nějaký plán nebo realizoval záměry v minulosti předsevzaté.

Umělci většinou tíhnou k životu na volné noze. Platí to i o vás?

Zkusil jsem žít na volné noze v 90. letech. Vydržel jsem to dva-tři roky. Měl jsem sice čas na tvorbu, ale musel jsem se uživit a uživit i své blízké... Nemohl jsme na zájemce o mé řezbářské objekty čekat moc dlouho. Do popředí mé práce by se stále naléhavěji pletl požadavek obecné libivosti a s tím související tematická chudoba... To nebylo v souladu s mým naturelem. V zajištěné pozici se tvoří svobodněji.

Jste řezbářem a sochařem. Čím se cítíte být více?

Nejfrekventovanější technikou se mi stala řezba, dosti často sáhnu i po hlíně a odlévám z cínu. Mnohdy tyto sféry kombinuji. Nejlépe se vcítuji do dřeva. Je jich více druhů než kamenů. Ořech a lípa jsou úplně protipóly, setkávám se i s dřevinami exotickými. Základem jsou objemy, hmotnost, tvar, povrch a jejich vzájemné působení, propojení, harmonie...

Jak dřevo získáváte?

Mnohdy jsem i s velkou časovou rezervou informován přáteli, kde, kdy a co se bude kácet, obdivuji i nezištnost, s níž jsou tyto dobré skutky vůči mně prováděny. Mnohé

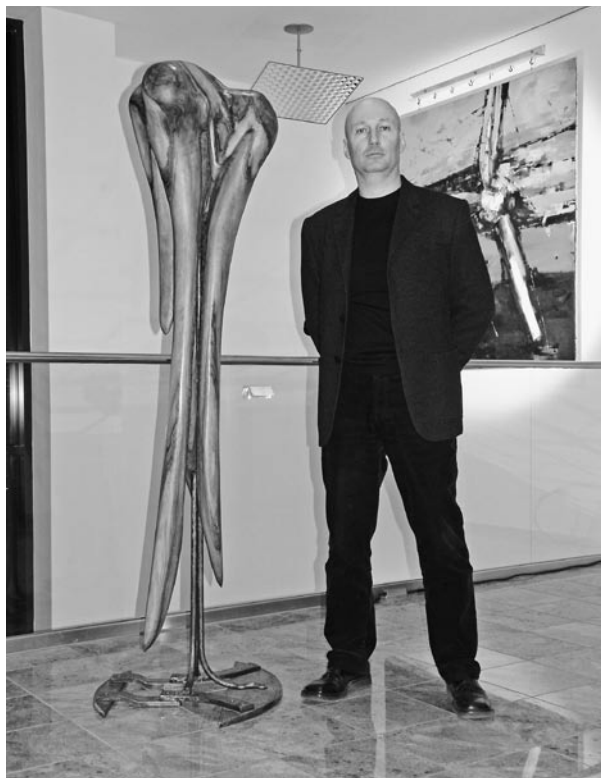
potřebné objemy si musím vytvořit i z několika dílů... Prodej dřeva se soustřeďuje spíše na standardní prkna, trámy, krovy – ty jsou ale spíš vhodné pro průmyslové zpracování.

Využíváte při tvorbě techniku?

V řezbě spíše výjimečně, a to jen v okamžicích, kdy potřebuji bezpečně odstranit „hluchou“ hmotu a dostat se k místu, kde tvorba „startuje“. Mnohé sochy a objekty v posledních letech sice naznačují, kam až lze s technikou „vstoupit“, ale vesměs dochází při použití techniky ke zpochybnění díla nebo k otázkám nad jeho kvalitou.

Jaký je časový horizont, v němž realizujete konkrétní dílo? Členíte ho na případné fáze nebo necháváte všemu volný průběh?

Většinou se podaří dospět k finální podobě v průběhu čtvrt roku. Mnohé kroky, vlastně většina, jsou nevratné. Zásada dvakrát měř... je v podstatě absolutní. V tvorbě

se téměř nikdy nic neopakuje, sbírají se jen zrníčka zkušeností. Na počátku je nutné mít představu o výsledném díle, ale nenutím ji, aby zkostratěla, ani nebráním žádné modifikaci. Zejména když se děje ve světě naplněném fantasii...

Jste členem Unie výtvarných umělců Olomoucka. Můžete nám prozradit, jak se se svou výjimečností mezi umělci cítíte?

Dobře. Členství mi bylo nabídnuto předsedou Zdeňkem Vackem a rád jsem je přijal. Nejčastěji se zúčastňuji kolektivních výstav a každou expozici obesílám vždy dvěma až třemi objekty. Za vhodné pokládám i výstavy, kde jsou vystavena díla dvou osobností s odlišným zaměřením...

Dokázal se někdo z publicistů či teoretiků k vaší umělecké práci vyjádřit?

Ano, subjektivní rysy musí mít dílo, subjektivní bývá i stanovisko k němu. Dovolím si vám podstrčit slova z výstavních projevů Zdeňka Pospíšila a Jeronýma Janíčka.

Zdeněk Pospíšil: Základním rysem spontánního postmodernismu Richarda Spurného je rezignace na moderní pojetí vkusu a snaha po obnově dialogu s uměleckou minulostí, která představovala svět jako labyrint významů, hodnot a kontextů... Jeho cesta do minulosti je však provázena humorem, ironií i bizarností, kteréžto kategorie sice nastolil romantismus, ale které jsou současně typickým rysem postmodernismu.

Jeroným Janíček: Řezby Richarda Spurného jsou dětskou hrou i tvrdou fyzickou a profesně naprosto dokonalou prací. Jsou dobromyslně něžné i dobromyslně ošklivé. Vypráví s humorem i s groteskní grimasou, přesto je jejich vnitřní podstatou lyrika a radost, dobrodružství i touha, sen i stesk...

Trojská Helena a Richard Spurný, dřevěná plastika, 2002, archiv umělce.

Můžete nám tedy upřesnit stanovisko k tomu, jak s vámi nakládá čas?

Vzájemně se vnímáme a zatím se respektujeme. Bud všemu chvála!

Za rozhovor poděkoval Bohumír Kolář

Post skriptum: Rozhovor s Richardem Spurným byl realizován a zpracován v čase mimojubilijním, k jeho publikování však dochází až v roce, kdy se tázaný dožívá kulaté padesátky. V textu nebylo nutno změnit ani jediné slovo. V publicistice jde o jev poměrně vzácný. Jde vlastně o doklad umělcovy stálosti, v dnešní době poměrně vzácné lidské kvality.

-bk-

Proměna III. – dřevěná plastika, podle F. Kafky, k 80. výročí českého vydání. Foto: Richard Spurný, 2009.

Richard Spurný

* 1964 Olomouc

Sochař, keramik, řezbář, restaurátor fasádních soch, designér, tvůrce konceptuálních interiérů.

Od mládí velmi zručný tvůrce hraček, objektů a plastik. Vystudoval gymnázium v Olomouci-Hejčíně a poté na Pedagogické fakultě UP v Olomouci graduoval v oboru speciální pedagogika s orientací na výchovu a vzdělání mládeže vyžadující zvláštní péči. Jeho tvorba je motivována evropským uměním i projekty čerpajícími inspiraci ve sféře exotických kultur. Spurného tvorba analyzuje život jako lidský osud a vyvolává pozornost i obdiv. Samostatně vystavuje od roku 1993, na kolektivních výstavách se podílí od roku 1995. Oceňuje výstavní expozice, které mu umožňují s výtvarným partnerem komponovat sugestivní prostor. Vystavoval v ČSR, ČR, D, Ch, Polsku, Itálii, Rakousku, zastoupen je v soukromých sbírkách ve většině evropských zemích, ale i v zámorí.

Zúčastňuje se většiny výstavních aktivit Unie výtvarných umělců Olomoucka. Spurného tvorba je hodnocena jednak v unijních publikacích, výstavních katalozích a jubilejních almanaších, ale také ve výtvarných slovnících moderní doby.

Pozornost mu věnovala řada teoretiků a publicistů, mimo jiné Zdeněk Pospíšil, Jeroným Janíček, Jiří Hastik, Marek Trizuljak a Bohumír Kolář.

Literatura:

Slovník českých a slovenských výtvarných umělců 1950-2005

Sborníky:

Q/arto (UVUO, 2007),

Decenium (UVUO, 2013).

Kontakt: richardspurný@email.cz

Próza:

Dokonale nehybný

Martin Lukáš

Malířovo umění dává všem věcem lidskou hodnotu. Vytváří je znovu tak, jak je lidské oko vidí. Jak proměnlivá a dojímavá je však tato vize. *Pierre Bonnard*

I
Stává se mi často, že se mě lidé ptají na mého otce. Většinou jen krčím ramena a předstírám, že jsem otázku neslyšel. Jindy je odbudu tím, že otce prohlásím za mrtvého, nebo mu rovnou přisoudím exotický původ. Vylíčím jeho vzhled i povahu v takovém světle, že každého brzy přejde chuť se na cokoli ptát. Mlčím, mlčí i oni a jejich neodbytné oči se spouštějí po mé tváři, jako by číhaly, kdy opět zalžu. Dělam to naprosto bezostyšně, asi jako malé dítě, které bez mrknutí oka loupí sušenky přímo z nárůče svých rodičů.

Odvází-li se někdo položit další otázku, začnu si beze všeho vymýšlet. Záhy nemluví o svém otci, ale o postavě titánského dobrodruha, který měl dost kuráže na to, aby před lety uprchl do Číny nebo na Aljašku a odtamtud posílal mé matce dopisy plné něhy, zklamání, stesku i bolestných výčitek. Všechny do jednoho byly psány v úředním jazyce jeho nového domova, na psacím stroji značky Pioneer, neboť matka byla přirozeně polyglot.

Ti lidé, co se mě na otce ptají, obvykle čekají, až se moje vyprávění unaví, až ztratí dech, splaskne a přilne k takzvané pravdě otcova života. To se nikdy nestane. Mluví, abych nemusel myslet na to málo, co ve mně z otce zůstalo. A hle, jde mi to snadno! Věta rodí větu, slovo plodí slovo a všechny ty nehorázné nesmysly se rozvalují v realitě jako řádně nasycený pavouk.

Otec je náhle hrdým rybářem mezi eskymáky, kteří mu zběsile tleskají a provlhlými hroty svých rukavic si ukazují

na ploské nosy. Otec je zavěšen v koženém sedáku nad hlubokým údolím a s funěním utahuje mohutné šrouby na bříse kovového mostu přes Loiru. Otec svědomitě léčí černé pacienty v Keni, kteří bez dechu přejíždějí voskově růžovými bříšky svých prstů po jeho bledém, evropském zápěstí. Otec jako první proniká do vysokohorské jeskyně v severním Altaji, celý rozechvělý hrůzou volá na své společníky a křečovitě pláče dojetím. A konečně otec, zase on a nikdo jiný, sedí mlčky na židli v ohromném hangáru na pobřeží Grónska a pod velrybím čumákem mohutné vzducholodi přemýšlí o svém životě.

Ti lidé, co se mě na otce ptají, ztrácejí po čase zájem. Poulí oči, zakládají si ruce na prsou nebo je strkají do kapes. Někdo nenápadně zašilhá na hodinky, někdo naprázdno smrkne do rozložitého kapesníku zelenkavé barvy. Vřele vítám tyhle neohrabané rozpaky! S chabě skrývanou radostí měním směr vyprávění a sotva mám čas vytrít si hřbetem dlaně koutky svých prolhaných úst.

Pohovořím krátce o otcově skromném, leč cenném majetku. Zmíním přesný počet jeho oboustranných gramodesek i nešťastných náhod, které ho v životě potkaly. Nakreslím do prachu cesty neobvyklou dispozici našeho měšťanského bytu a položím svým posluchačům tytéž záladné otázky, jimiž otec trápil mě. Pustím se do důkladného výčtu rodových neduhů a fobií a nezapomenu poreferovat o tom, jak otec havaroval, jak převrátil vůz a uvázl s ním v řepném poli, odkud jej navečer vytáhl starý, bílý traktor.

Mluví koneckonců o otcově postoji ke světu, o jeho zhrzenosti a celoživotním zápase s ní. Je to důležitá část vyprávění, osvětluje otcovu touhu vyniknout, ohromit

druhé, kteří ho zneuznali. Na vysvětlenou proto zpravidla uvádím jednu z jeho okřídlených vět: „Já myslím, že život je život, a co jím není, je smrt, ne?“

Mnozí z těch, co se mě na otce zeptali, dávno odešli. Ti zarputilejší vzdorují mé pochybné výřečnosti dál. Pro takové případy mívám v záloze prostou historii o tom, co se přihodilo, když otec jednou zjara vyrazil pěšky přes bajkalské jezero a praskl pod ním led. Čtrnáct kilometrů od břehu. Snese-li i tento příběh, nemám na vybranou a musím se uchýlit k nepravdě, která z nepochopitelného důvodu působí bez výjimky na všechny. A tak když při slavném výkladu o otcově pravidelném neštěstí s kuřícími oky utrousím, že měl oči tři, zvědavci náhle a neodvolatelně blednou. S omluvným úsměvem uznávají, že je lepší se mě na otce neptat, a zahanbeně odstupují z nerovného boje. Předstírám hlubokou lítost nad jejich nevhodným chováním, lomím rozpačité rukama, mlskám a najednou sám nevím, co bych ještě dodal. Převeďu téma hovoru jinam, a teprve až vidím, jak se moji posluchači stávají řečníky, jak se s novou silou nadechují k dalekosáhlému srovnání počasí letos a loni, vím, že jsem v bezpečí.

V noci pod peřinou, když odpočítávám minuty a půlhodiny marného čekání na spánek, položím někdy tu otázku sám sobě. Kdo byl můj otec? Obvykle se mi podaří zachytit se právě spuštěného provazu spánku a hbitě a slastně prchám před palčivým úkolem zodpovědět si to. Jindy je to horší a než usnu, musím dlouho čekat u té otázky, jako čeká pes u misky se žrádlem, které nehodlá jíst.

Ráno obvykle nevím takřka nic o té trapné noční příhodě. S nejasným očekáváním nového dne stojím před oknem v kuchyni, hledím na střechy domů ve dvoře a usrkávám horký čaj. Holubi rozestavení na prutech antén mi můj pohled oddané vrací. Mám je rád. Neumí mluvit, syčáci.

Venku na ulici, kde se konečně probouzím pod náporom čerstvého vzduchu a mrazivého kvílení tramvaj,

myslím na okamžik, kdy jsem si otcovu existenci uvědomil poprvé. A naposledy.

II

Seděl jsem na vyhrátém koberci v pruhu ostrého slunce, které se přesně a hranatě zakusovalo do stínu předsíně, a pozoroval otce, jak se v koupelně holí. Mydlil se zažloutlou, roztrpenou štětkou, která v jeho ruce vypadala nesmírně titěrně. Výsledek té prapodivné činnosti vrzavě stíral kovovou žiletkou. Špulil na mě rty, rudé a vlhké uprostřed bílé pěny, a hvízdal si svoji oblíbenou melodii. Dělal to s velikým zaujetím, které mě fascinovalo a přivádělo k zoufalství zároveň. Marně bych se snažil dětským mozkiem pochopit jeho počínání.

Po chvíli jsem si zpytavě sáhl na bradu. Otec to zahlédl, usmál se a odešel s namydlenou tváří do své pracovny. Když se vrátil, řekl:

„To je hudba, rozumíš?“

Kynul mi žiletkou, kterou prudkými pohyby vymýval v umyvadle.

„To musíš cítit, jinak nejsi můj syn, příteli.“

„Já to cítím.“

„Na to jsi příliš mladý. Až budeš větší, vzpomeneš si, jak tě otec učil, co je to hudba.“

„Co je to hudba?“

„Hudba, to je –“ napnul si dvěma prsty kůži na krku a přešel ji žiletkou, „– to je ta největší skutečnost. Kdo ji slyší, nemusí myslet na nic.“

Otcova slova mě neuvěřitelně mátlá. Úpěnlivě jsem se pokoušel proniknout jejich smysl, zatímco jsem upřeně zíral na neobvyklé tvary zčernalých suků v dřevěném obložení předsíně. Nedokážu říct, co na mě v tu chvíli působilo silněji, zdali vábivý zvuk velkých slov, nebo šeredné souhvězdí namořených suků.

Holení skončilo. Otec si malým hrubým ručníkem zelené barvy setřel zbytky holicí pěny z tváře a uší a vyrazil dlouhými kroky z koupelny do předsíně. Prošel okolo mě, nataženou rukou mě pohládl po vlasech, posadil se do křesla u otevřených balkónových dveří, přehodil nohu

Posadil jsem se otci k nohám a čekal, bude-li mi ještě něco vyprávět. Krátce na mě pohlédl, zhasil cigaretu, utrousil polohlasem jediné slovo, myslím, že to bylo slovo *život*, a strnule se zahleděl na vysoké letní nebe za oknem.

Sevřel jsem masité prsty otcovy levačky, dva a dva, do svých nejapných dětských dlaní a zkoušel jeho ruku roztrhnout vpůli. Ruka se napínala, kladla odpor, nechtěla

se ani za nic rozškrbnout. Po tváři mi přelétl pobavený úsměv. Povolil jsem, zapřel se vši silou o otcovo nahé stehno a zkoušel to znovu. Vzlykal jsem námahou a žasl nad tím, jak dokonale nehybný umí otec náhle být.

Martin Lukáš (*1985) žije, čte a píše v Olomouci.
mluk@centrum.cz

Vzpomínka na Klopínu – Kamenné zidky

Staré kamenné zidky v mé rodné obci Klopíně a jejím okolí mě stále upoutávají svojí originalitou. Půvab je v jejich přírodou stále udržované patině. Je v nich zakotvena tíha času a také mně přibližují vzpomínky na moje teple zbarvené dětství. Kamenné zidky také navozují charakteristickou povahu tohoto našeho kraje – pevnost tradice, vyjadřují sílu času a přežití. Úzce, ale přece pečlivě, vytvářejí onu podobu, která je zažitá taktéž v její skromnosti.

Obdiv zasluhují i další kamenné stavby v součinnosti se dřevem, jako jsou hospodářské přístavby a stodoly, které břidlicovými střechami přirozeně propojují obec s okolní krajinou.

Kamenné zidky čas korunoval měkkým mechem a drobnou květenou – netřesky, rozchodníky a skalničkami – a nezbyvá než tuto přirozenou krásu uvítat lehkým pohlazením oka. Zidky také uzavírají zadní části místních zahrad, a tak už jsme za „humny“, název kdysi hodně používaný v kraji polí a pracovního dění. Zadní zidky jsou ještě doprovázeny křovisky šípku a biskupských čepiček. Vedle našeho stavení, kde měl tatínek svoji stolárnu, je velký Hlochův statek se zahradou, kteroužto její jednu část obepíná rovněž kamenná zídka, přerušená je však bránou na výjezd koní s vozem do polí. S touto starobyloou zídkou spojují své silné dětské vzpomínky, jakousi symboliku vnímání

krajinu a čistotu pohledu. K těmto zídkám jsem chodíval rád i sám. Sedě opřený o teplé, sluncem rozežhřáté kameny zidky, těšil jsem se na podvečer, kdy pomalu postupně přicházely teplejší a jemnější barvy a stíny. Uklidňující se vánek se projevil i na horizontu a v koruně velké hrušky, která dominovala zdejšímu úvozu. Přicházející západ slunce, čekání na zvonění z kapličky, se napařád zapustily do mých pocitů a vzpomínek. Stíny se prodlužovaly, až nastala tma a také první poznání, že smutek, součást života, je nejen v nás, ale i v přírodě.

Vzpomínky na rané dětství se mi vracely během života v různé citové intenzitě, velmi často a až plasticky během mých dlouhých studií – Svätý Kopeček, Uherské Hradiště, Praha. Ony podvečery a další vzpomínky na dětství se projevily i v mé malířské tvorbě a taktéž v několika autoportrétech, které se mi z té doby dochovaly.

O žních, vedle u Hlochů na zahradě, byla v plném provozu mlátička, jejíž motory byly vodou chlazené ve skleněné pyramidě, ze které jsem oči nemohl spustit. Hukot mlátičky doprovázelo mlaskání dlouhých řemenů, které se uprostřed v zátěži dotýkaly.

Dramaticky se rozjela úschova slámy a obilí při blížící se letní bouřce. Bouřka sice již pomalu odcházela, ale obloha nad Veleboří byla ještě černá, když sluníčko od Úsova

ukázalo už čistý a sváteční pohled na vesnický život. Bílé izolátory na sloupech elektrického vedení nám proti tmavé obloze připadaly jako bílé holubičky. My děti jsme hned bosky vyběhly ven a hledaly větší kaluže teplé vody, ve kterých plavaly kousky slámy – my jsme tyto nohama usměrňovaly a dělaly jim dál cestu. Běhání bosky v té době bylo příjemné až na to, že to někdy končilo bolestivým naražením palce a rychlým návratem domů k mamince, která nám kouskem utrženého plátýnka zraněný palec ovazovala.

Žně pomalu končily a my se těšili na pouť do Úsova ke Svatému Rochovi. Bylo tam vždy hodně lidí, stánků, atrakcí a také cirkusové vystoupení; v kapliče se konal náboženský obřad.

Tak pomalu přicházelo jemné babí léto, které již předpovídalo přicházející barevný podzim. Zbarvené listí začalo pomalu opadávat a krajina se začala více otevírat.

Za našimi humny jsme měli také kousek pronajatého pole, takže po celý rok bylo kam běhat a kde začít rodičům pomáhat. V pohledu mých vzpomínek vidím také dodnes tatínka, jak s chutí a mistrně sekl a pokládal v řadách obilí za britkého zvuku kosy. Svačilo se na mezi a nechyběla ani konvička s přislazenou octovou vodou. Na pastvu jsme rádi vodili i kozy a často jsme je, proti jejich vůli, různě škádlili. Sklízeli jsme rádi úrodu, hlavně však takovou, ze které jsme si mohli také zobnout. Dominantou byl modrý a bílý mák.

Maminka zase mistrně sekl srpem a chystala krmení pro naše zvířata do chléva. Trakař měla uchycený šrákem, který si přehazovala přes rameno. Vrcholem podzimních prací byla sklizeň brambor a řepy. Po uschnutí bramborové natě pak její pálení a opékání zapomenutých brambor, které jsme z horkého popela nedočkavě vyhrabávali. Často si v myslí vybavuji svůj žasnoucí a poté zasněný pohled na barevnou proměnu, kdy tmavý dým z bramborové natě se s postupujícím večerem měnil proti tmavnoucí obloze ve světlý. Doznívající světelné záblesky ohníčku jsme uhasili a odešli domů s pusou začerněnou od bramborových slupek.

Den končí, ale nekončí další poznání, že smutek je součástí života a dne. Ten den ukončila světla z okna maminičky světlice a otcovy stolárny.

Vzpomínka Lubomíra Bartoše – podzim roku 2013

„Kamenné zídky je první část z připravovaných vzpomínek na můj rodný kraj, především na moje rané dětství v Klopíně. Po výtvarných studiích jsem se vrátil do svého kraje – podhůří Jeseníků – a svoji malířskou tvorbu jsem zasvětil nejen panoramatickému ztvárnění krajiny, ale i zobrazení charakteristických vesnických detailů. Onu místní specifickou krajinu a lidskou barvitost chci přiblížit také slovem, a to ve svých vzpomínkách.“ (LB)

Kulturní itinerář

Muzeum a galerie v Prostějově

Výstava ke 120. výročí založení muzea v Prostějově (1894–2014)

„Máme zde muzeum, ale já jsem v něm ještě nebyl“

První muzeum založili v Prostějově dokonce ještě o něco dříve než před 120 lety – otevřeli ho v neděli 4. září 1887 ve dvorním traktu tzv. Waitova domu na dnešním Žižkově náměstí č. 13. Stejnými událostmi pro vznik skutečného fungujícího muzea se však staly jednak převzetí politické moci ve městě českou reprezentací roku 1892, jednak – v následujícím roce – nevídaná národopisná, průmyslová a umělecká výstava, která ukázala, jaké bohatství vytvořily ruce a mysl našich předků v Prostějově a jeho okolí. Pořadatel výstavy, Průmyslová jednota vzápětí uskutečnila bohatý záměr – uchovat většinu předmětů shromážděných k výstavě – a založila muzeum. Své první prostory získalo v prostějovském zámku a veřejnosti se otevřelo právě před 120 lety – 27. května 1894.

Roku 1905 přešlo muzeum pod novým názvem *Průmyslové a národopisné museum města Prostějova a Hané* do správy města a přestěhovalo se ze zámku do renesanční budovy bývalé radnice na náměstí č. 1, kde sídlí dosud. O dva roky později (1907–1908) byly ve druhém patře zbudovány prostorné a velmi potřebné výstavní sály. Další rozvoj muzea nastal po první světové válce ve 20. a 30. letech, kdy vystavilo své sbírky v jedenácti expozicích. Roku 1938 se v Prostějově konal 19. sjezd muzeí. Koncem 30. a počátkem 40. let se z výzkumů ve Starém Hradisku rozrostly sbírky archeologické, do musea se dostala pozůstalost Jiřího Wolkera a rozsáhlou sbírku hodin věnoval prostějovský továrník Bruno Winter. Válečné období muzeum přežilo vcelku beze ztrát, pozbylo ale památky legionářského oddělení.

Roku 1954 se zřizovatelem muzea stal místo města okres, název instituce se změnil na Okresní vlastivědné muzeum v Prostějově. V průběhu 50. až 80. let vznikaly

různé expozice: archeologie, geologie, národopisu, historie a jiné. K muzeu se připojilo původně samostatné Muzeum MUDr. Ondřeje Příkryla, Krajské muzeum v Plumlově a pobočkami se staly Pamětní síň Josefa Mánesa v Čechách pod Kosířem a Památník Petra Bezruče v Kostelci na Hané. V letech 1976–2013 se muzeum nazývalo Muzeum Prostějovska v Prostějově. K expozicím a výstavám využívá rovněž budovu v Uprkově ulici č. 18, zvanou Špalíček. V ediční činnosti na Ročenku Národopisného a průmyslového musea města Prostějova a Hané navázaly Zprávy Okresního vlastivědného muzea v Prostějově, Zpravodaj Muzea Prostějovska v Prostějově (od roku 1981 dosud) a Přírodovědecké studie MPP (od roku 1998 dosud).

Od ledna 2013 se s muzeem sloučila Lidová hvězdárna, která se stala jedním z jeho oddělení. Muzeum loni uspořádalo 31 výstav, z toho 22 v muzeu a ve Špalíčku a devět putovních. Muzeum a hvězdárnu navštívilo 30 469 osob, z toho skoro 7000 účastníků specializovaných programů a asi 12 000 návštěvníků kulturně výchovných akcí, především vernisáží, doprovodných akcí k výstavám, přednášek a muzejních nocí. Instituce zaměstnává 32 osob, mezi nimiž je devět odborných pracovníků (mají na starosti správu a evidenci sbírek zahrnujících kolem 281 tisíc evidenčních jednotek sbírkových předmětů a jejich souborů), dvě konzervátorky, dva odborníci na hvězdárně a dva pedagogičtí pracovníci.

Jak se prostějovské muzejnictví v průběhu 120 let vyvíjelo, představí výstava v hlavní muzejní budově na náměstí T. G. Masaryka. Nabídneme Vám ukázkou původních instalací muzejních předmětů i výběr z mnohatisícových sbírek, které muzeum uchovává a spravuje. Do 7. září se budete moci potěšit ukázkami např. ze sbírek nábytku, lidových řezb, keramiky, lidových oděvů a textilu, vojenských zbraní, dekorativních předmětů, ale i přírodnin z botanických, zoologických a geologických sbírek. Některé sbírky nesnášejí dlouhodobé působení světla, ovšem ani ty jsme nechtěli ponechat stranou. Jedna z vitrín se bude po dvou týdnech obměňovat, a proto si budete moci prohlédnout

i takové vzácnosti, jako jsou tisky z 16. století, herbáře, kramářské tisky, divadelní plakáty z 19. století, fotografie, plesové pozvánky nebo jiné citlivé předměty.

Těšíme se na Vaši návštěvu!

Marie Dokoupilová, Muzeum a galerie v Prostějově

Dne 29. května se pro návštěvníky otevřela výstava „**Historická vozidla v obrazech malířky Věry Hejdové**“. Autorka v současnosti žije a tvoří v Uhřetěticích u Kojetína.

Bugatti. Výstava „Historická vozidla v obrazech malířky Věry Hejdové“ je ve výstavních sálech hlavní budovy Muzea a galerie v Prostějově na náměstí T. G. Masaryka otevřena do 7. září.

Na výstavě se představují olejomalby i akvarely, a to nejen veteránů. V obrazech objevíte přírodu, architekturu, postavy... A proč veterány? Už několik let se výtvarnice pohybuje mezi milovníky krásných historických automobilů. Odtud byl už jen krůček k tomu, aby tyto „krasavce“ začala malovat. Obrazy malířky si oblíbili nejen čeští sběratelé, ale najdete je i ve sbírkách milovníků umění a krásných aut v Německu, Holandsku, Kanadě, Rakousku a na vzdáleném Novém Zélandu.

Věříme, že potěší i všechny zájemce v Prostějově, kteří si výstavu budou moci prohlédnout do 7. září letošního roku ve výstavních sálech hlavní budovy muzea.

(KH)

„**Řezby v kosti a čajový nábytek Jana Dejmal**“ – takový název nese výstava, kterou nabízí Muzeum a galerie v Prostějově svým návštěvníkům v období letních prázdnin.

U počátků tvorby Jana Dejmal bylo nadšení z originálních japonských necuke. Přidal se objev řezeb do pravěkých, inuitských i středověkých kostí a obliba přírodních materiálů. Později začal autor zkoušet zpracování kombinací dřeva, kosti, perleti, kovů i kamenů.

Řezby do kosti hovězí či slonové začal dělat především pro potěchu svou a svých blízkých. Při výrobě kopií historických smyčců nashromáždil také spoustu odřezků uslechtilých dřev, a tak přidal další „výrobní program“ – kolekci „čajového nábytku“. Tak autor nazývá dřevěné mísy v kombinaci s alabastrem. Jedná se o jakési prostorové kompozice se záměrnou stylizací a jednoduchou formou, bez použití dalších zdobných prvků. Všechna svá díla si navrhuje sám a jeho hlavní snahou je výtvarná a technická dokonalost.

Pro všechny, které tato nevědní technika zaujme, bude výstava zpřístupněna od 3. července do 31. srpna letošního roku v prostorách Špalíčku v Uprkové ulici č. 18.

(KH)

Vlastivědné muzeum v Šumperku

Výstavní síň VM v Šumperku (do 21. září 2014)

Dřív než usneš... aneb Jak se kdysi spávalo

Výstava, kterou doporučujeme k návštěvě po dobrém obědě
„Spánek je jediný dar bohů, který je nenahraditelný“, napsal řecký filozof Plutarchos již před 2000 lety. Spánek tvoří významnou součást lidského života; jeho kvalita se odráží v našem každodenním životě, na našem zdraví, náladě i pracovním výkonu.

Ještě na přelomu 19. a 20. století trávili lidé v posteli v noci asi 9 hodin. Dnešní člověk spí v průměru 7,5 hodiny. Ve srovnání s délkou spánku s našimi prarodiči bdíme měsíc co měsíc v průměru o 45 hodin více a za náš život tak získáme 5 neprospaných let navíc.

Pro kvalitní spánek si musíme ale připravit dobré

Lidový nábytek z konce 19. století, foto: archiv VM v Šumperku.

podmínky: *„Jak se v průběhu času měnil tento prostor ke spaní a jeho vybavení, zodpoví výstava **Dřív než usneš... aneb Jak se kdysi spávalo**, prezentující proměny lůžka v jednotlivých interiérech různých časových období i odlišného společenského prostředí. K vidění bude např. ukázka, na čem spali lidé ve starší době kamenné, interiér renesanční ložnice, prostor venkovské světnice v 19. století, polní lůžka a postele v kasárnách nebo ukázka stanování v 2. polovině 20. století,“* popisuje výstavu Mgr. Lenka Kirkosová, historička umění, jedna z autorek výstavy.

„Výstava je interaktivní. Pro lepší prožitek bude instalováno 15 prostorů, z nichž polovina bude zpřístupněna veřejnosti. Návštěvník uvidí např. kopii renesanční postele s nebesy z konce 15. století, bude mít možnost ustlat si na slammiku nebo přivonět k atmosféře stanování na přelomu 70. a 80. let 20. století. Pro děti je připraveno ležení pod baldachýnem nebo peřinové poležení svádějící ke čtení pohádkových knížek. Návštěvník si může vyzkoušet i různá dobová pyžama a košile,“ dodává Mgr. Mária Kudelová, etnografka šumperského muzea, druhá autorka výstavy.

Vystavené exponáty byly vybrány z historických a etnografických sbírek Muzea v Šumperku, Zábřehu, Mohelnici a Památníku Adolfa Kašpara v Lošticích. Nábytkové sestavy

doplňují dobové malby, fotografie, užité umění, textil a další doplňky, kolébky i postýlky z mateřských škol.

Výstavu lze zhlédnout i s komentovanými prohlídkami, které lze rezervovat u Bc. Ivy Tylové, e-mail: iva.tylova@muzeum-sumperk.cz, tel.: 583 363 090. Výstava je doplněna výukovými programy s tvořivou dílnou pro I. a II. stupeň základní školy. Programy lze objednávat od 16. 6. do 19. 9. 2014. Rezervace: Bc. Iva Tylová.

Srdečně Vás zveme a v letních měsících doporučujeme navštívit výstavu po obědě, ať můžete zjistit, jak je trávení v muzeu příjemné.

Miluše Berková

Památník Adolfa Kašpara, Loštice

Výstava Přátelé Adolfa Kašpara

Při příležitosti 80. výročí úmrtí významného ilustrátora, malíře a grafika Adolfa Kašpara byla v Památníku Adolfa Kašpara v Lošticích připravena výstava s názvem **Přátelé Adolfa Kašpara**.

O umělci a jeho tvorbě bylo už mnohé napsáno, a tak se naskytla vhodná příležitost představit i jeho nejbližší přátele. Adolf Kašpar byl velmi citlivý a nesmělý člověk, stál nejraději mimo společenský ruch a jen skromně přihlížel. Sám sebe totiž nepovažoval za rovnocenného partnera umělců, kteří tvořili volně, protože těžištěm jeho tvorby byla především ilustrace. Přátel neměl mnoho, ale o to pevnější a trvalejší přátelství to byla.

Na výstavě jsou zastoupeni jak malíři, tak významné osobnosti kulturního a společenského dění. Mezi prvními je třeba zmínit olomouckého nakladatele Romualda Prombergera a malíře Stanislava Lolka, dále jsou připomenuti přátelé, které získal za 1. světové války – sochař Julius Pelikán a malíř Oldřich Lasák. Na Rusavě se přátelil s národopiscem Františkem Kretzem a spisovatelem Františkem Táborským. Kašparovým prvním učitelem byl malíř Hanuš Schwaiger, který jej v začátcích tvorby velmi ovlivnil. Za svých pobytů v Praze se Adolf Kašpar stal jedním ze zakladatelů Kroužku přátel profesora Jana Voborníka. Zde se seznámil a sprátelil s medailérem Josefem Šejnostem a fotografem Bohumilem

Zleva František Kretz, Romuald Promberger a manželé Kašparovi v Lošticích, 1925.

Vavrouškem. Rodinný přítel Jaromír Ošťádal patřil mezi nejbližší přátele v Lošticích, letním sídle Adolfa Kašpara. Každého z těchto přátel reprezentuje na výstavě jeho dílo, pokud to bylo možné v souvislosti s Adolfem Kašparem. Jsou zde také fotografie, vzpomínky, knihy a korespondence. Vystavené předměty pochází se sbírek Památníku Adolfa Kašpara v Lošticích, Vlastivědného muzea v Šumperku, od soukromých sběratelů a několik exponátů zapůjčilo Muzeum umění v Olomouci. Výstava potrvá do 14. září 2014.

Pavčina Janíčková

Vlastivědné muzeum v Olomouci

Devatero pohádek Karla Čapka (do 4. 7. 2014)

Více než dvacet zábavných úkolů čeká dětské návštěvníky interaktivní výstavy inspirované knihou bratří Čapků *Devatero pohádek* z roku 1932. Kniha stále patří mezi nejoblíbenější tituly české literatury pro děti a mládež a řada z jejich příběhů byla zfilmována (Velká kočičí pohádka, Velká policejní pohádka, Doktorská pohádka, O princezně solimánské, Lotrando a Zubejda...). Pro malé návštěvníky jsou připraveny pracovní listy a interaktivní stanoviště. Děti si mohou pohrát v loupežnickém domečku, vyzkoušet kostýmy pohádkových postav, zahrát si na doktora, házet kroužky do vody, zkusit se zorientovat v tuláckém bludišti nebo si vyzkoušet práci s poštáčkou agendou. Výstava vznikla ve spolupráci s Letohrádkem Mitrovských Brno.

Ohrožené rostliny střední Moravy (do 30. 9. 2014)

Křehkou krásu květeny středomoravského regionu mohou obdivovat návštěvníci fotografické výstavy, kterou připravilo Vlastivědné muzeum v Olomouci společně s Českým svazem ochránců přírody, základní organizací Hořepek z Prostějova. Cílem výstavy je nejen představit širokou škálu lučních, mokřadních a lesních rostlinných druhů, ale především upozornit na jejich ohrožení v přírodě a nezbytnost jejich ochrany. Všechny fotografie byly pořízeny na původních lokalitách výskytu jednotlivých druhů na území střední Moravy, jež v sobě zahrnuje oblast rovinnaté Hané, pahorkatiny i vrchoviny. Proměnlivá nadmořská výška pak spolu s rozmanitým geologickým podložím příznivě ovlivňuje pestrost vegetace.

S některými představiteli ohrožené květeny se návštěvníci navíc mohou seznámit nejen na fotografiích, ale i ve skutečnosti v „živé“ Expozici ohrožených druhů rostlin, která vznikla při muzejní Bance semen. Hlavním úkolem této banky je získat přiměřené zásoby semen většiny ohrožených a vzácných druhů rostlin České republiky a dlouhodobě je uskladňovat pro potřeby eventuálního posílení nebo úplného obnovení původních populací ve volné přírodě.

Kam s tím? (8. 8. – 2. 11. 2014)

Výstava k 55. výročí založení Technických služeb města Olomouce představí minulost i současnost péče o čistotu hanácké metropole, a to prostřednictvím unikátních obrazových a písemných pramenů i trojrozměrných předmětů. Zatímco ve středověku se kati starali nejen o výkon hrdelních trestů, ale i o odklizení zvířecích mršin a odpadků všeho druhu, v nové době se olomoucké Technické služby věnují především ekologickému nakládání s odpady.

Tváře Velké války (4. 9. 2014 – 11. 1. 2015)

Cílem výstavního projektu je přiblížit návštěvníkům život v těžkých letech 1. světové války jak na frontách, tak i v zázemí. Výstava prostřednictvím bohaté kolekce uniforem příslušníků rakousko-uherské armády i československých

legii, vojenské výstroje a výzbroje těchto jednotek a rozsáhlého souboru dokumentačního materiálu, dobových fotografií a dalších vybraných předmětů ze sbírek Vlastivědného muzea v Olomouci, Východočeského muzea v Pardubicích a několika soukromých sbírek zprostředkuje návštěvníkovi pohled do válečných zákopů či vojenských lazaretů, ale i každodenní reality života mimo frontu. Z hlediska vojenského bude mezi nejzajímavější artefakty

Knihovna města Olomouce

vyhlašuje 10. ročník věkové neomezené literární soutěže

PRVOTINY 2014

Do soutěže jsou přijímány původní a dosud nezveřejněné literární práce v oborech:

I. poezie – nejméně 5 - 10 básní, v případě širšího tematického celku - např. sbírka - prosíme o výběr;

II. próza – maximálně 30 stran A4 textu všech příspěvků dohromady, v případě širšího tematického celku – např. novela, román – prosíme o výběr.

Soutěžní práce psané na počítači nebo strojem a opatřené autorskými údaji – jméno, adresa, rok narození, telefon nebo email – zasílejte na emailovou adresu prvotiny@kmol.cz nebo na adresu Knihovna města Olomouce, nám. Republiky 1, 771 66 Olomouc. Práce lze také odevzdat osobně na kterékoli pobočce knihovny.

Uzávěrka soutěže je 30. září 2014.

Výsledky soutěže (posuzované v kategoriích do 15 let a nad 15 let) budou zveřejněny na slavnostním vyhlášení v listopadu 2014 a následně pak na internetové adrese www.kmol.cz. Nejlepší práce budou otištěny ve sborníku.

patřit mimořádně cenný soubor uniformem, jež se v muzejních sbírkách vyskytují velmi vzácně a v minulosti byly proto prezentovány jen sporadicky. Důraz bude kladen na autenticitu vystavených předmětů a vytvoření co nejvěrnějšího obrazu znázorňované skutečnosti. Návštěvník se bude moci seznámit s množstvím dnes již mnohdy neznámých reálií a předmětů, které byly před sto lety součástí života běžného občana. Mnohé z nich přiblíží každodenní realitu Olomouce oné doby.

Vedle původních předmětů bude při instalaci výstavy využito rovněž modelů zbraní a vojenské techniky. Součástí prezentace bude projekce vybraných sekvencí z dokumentárních filmů.

Vedle pravidelných komentovaných prohlídek výstavy určených veřejnosti budou součástí nabídky i prohlídky zaměřené na potřeby školní výuky. Rovněž budou připraveny zvláštní edukační programy pro jednotlivé věkové kategorie.

Arcibiskupský palác Olomouc

Historická událost svatořečení dvou papežů

Olomoucký arcibiskup Jan Graubner zahájil výstavu, která připomíná dvě výrazné osobnosti 20. století na papežském stolci. Expozice, která nese název „**Jan XXIII./Jan Pavel II. – Dělníci na vinici Páně**“, je realizována u příležitosti jejich svatořečení dne 27. dubna a propojuje tři unikátní objekty na území města Olomouce.

Hlavní část expozice je prezentována v kryptě katedrály sv. Václava (Václavské nám.), zbylé dvě, skromnější, části lze zhlédnout v Arcibiskupském paláci v Olomouci (Wurmova 9) a ve vstupním prostoru baziliky Navštívení Panny Marie na Svatém Kopečku (Sadové nám.). Záměrem autorů je připomenout i návštěvy Jana Pavla II. na našem území. Výstava je doplněna řadou zajímavých exponátů a fotografií.

Autoři k výstavě připravili i jednu aktivitu, jejímž cílem je blíže návštěvníkům přiblížit životy a dílo svatořečených

papežů. Úkolem poutníků je tedy navštívit všechny tři expozice a odpovědět na otázky, které jsou uvedeny v malé skládačce, která je (do rozebrání zásob) k dispozici v prostoru každé expozice. Po správném zodpovězení otázek tak můžete obdržet od průvodcovské služby jednotlivých objektů razítko, které dokládá splnění úkolu.

Všechny tři expozice budou přístupné do 28. září 2014, a to dle otevírací doby a řádu jednotlivých objektů.

Mediálními partnery jsou TV Noe, Radio Proglas a Český rozhlas Olomouc. Výstavu finančně podpořilo Statutární město Olomouc.

V souvislosti s výstavou se uskuteční přednáška, již prosloví prof. František X. Halas, církevní historik a bývalý velvyslanec ČR ve Vatikánu. Je naplánována na září (termín bude upřesněn na webu www.arcibiskupskypalac.cz).

Martin Kučera

Muzeum silnic ve Vikýřovicích

...zve na „veteránské“ výstavu:

Václav Zapadlík: „Obrazy automobilového světa“ „FIATMÁNIE“ – 115 značky Fiat

Letní sezóna vikýřovického silničního muzea se ponese zcela ve veteránském duchu. Ve středu 4. června byly slavnostní vernisáže zahájeny hned dvě zajímavé výstavy.

„**Obrazy automobilového světa**“ představují tvorbu světoznámého výtvarníka **VÁCLAVA ZAPADLÍKA**, který je zcela právem nejen svými obdivovateli oslovován „MAESTRO“. Výstava, která je jednou z mála jeho domácích galerijních prezentací, představí jeho technicky a esteticky dokonalá vyobrazení duosenbergů, mercedesů, bugatek, wиковů a mnoha dalších strojů českých a zahraničních značek, především z období 30. let minulého století. Díla autora, paradoxně uznávaného více v zahraničí než u nás, visí například v jednom z nejprestižnějších automobilových muzeí Blackhawk či v kalifornském Pebble Beach. Řada z nás mohla jeho tvorbu obdivovat v některých motoristických nebo technických časopisech, Maestro také mj. vytvořil sérii poštovních známek Světová auta. Václav Zapadlík je také jedním z mála výtvarníků na světě, který dokáže kromě klasické malby zhotovit i technické výrobní výkresy. Nákres zničené konstrukce umí například precizně „obalit“ karoserií. Kreslí přitom zpaměti. Podle jeho výkresu se tak dají kompletně restaurovat automobily, ze kterých zbyl třeba pouze podvozek.

Druhá z výstav, věnovaná **115 letům značky Fiat**, by se mohla jmenovat „Fiatmánie Aleše Titzla“, neboť právě z jeho neskutečných sbírek pocházejí všechny exponáty instalované na výstavě. Návštěvník uvidí modely fiatů, různé typy volantů, disků, odznaků, reklamních tabulí a mnoho dalších exponátů souvisejících právě se značkou Fiat. Během vernisáže bude vystaveno dokonce i několik automobilů, předpokládáme, že i řada návštěvníků vernisáže přijede se svými „miláčky“.

Kdo nestihl vernisáž, může se těšit na **1. muzejní silniční noc**, která proběhne v **pátek 27. června 2014 od 16 do 22 hodin**. I ta bude ve veteránském duchu; vedle instalovaných výstav bude možno v objektu Muzea silnic vidět i další auto-moto-kolo veterány, s návštěvníky by se pracovníci muzea i vystavovatelé rádi sešli v dobových oděvech. V rámci muzejní noci bude také slavnostně otevřena i nová muzejní expozice věnovaná silničním mostům.

Alena Turková, vedoucí Muzea silnic

Olomoucký kraj,
Český svaz ochránců přírody
a Vlastivědné muzeum v Olomouci

Vás zvou na výstavu

OHROŽENÉ ROSTLINY STŘEDNÍ MORAVY

od 21. 5. do 30. 9. 2014

Vernisáž výstavy proběhne
v úterý 20. 5. 2014 v 17.00 hodin

80. výročí
vzniku ústavního práva

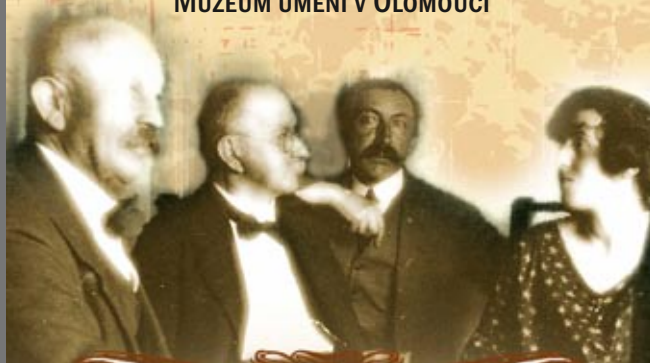

VLASTIVĚDNÉ MUZEUM
V ŠUMPERKU

Olomoucký kraj

PAMÁTNÍK ADOLFA KAŠPARA V LOŠTICÍCH
MUZEUM UMĚNÍ V OLMOUCI

Prátele **ADOLFA KAŠPARA**

VÝSTAVA K 80. VÝROČÍ ÚMRTÍ A. KAŠPARA

PAMÁTNÍK A. KAŠPARA
V LOŠTICÍCH

VERNISÁŽ VÝSTAVY SE USKUTEČNÍ VE STŘEDU
7. KVĚTNA 2014 V 17 HODIN

VÝSTAVA POTRVÁ DO 14. ZÁŘÍ 2014

VLASTIVĚDNÉ MUZEUM V ŠUMPERKU JE PŘÍSPĚVKOVOU ORGANIZACÍ
ZŘÍZENOU A FINANČOVANOU OLMOUCKÝM KRAJEM

DCERY FRANTIŠKA ŠTĚPÁNA A MARIE TEREZIE

Výstava portrétů
do 7. září 2014
Arcibiskupský palác v Olomouci, Wurmova 9

Výstava je součástí prohlídkového okruhu.

Otevírací doba
denně mimo pondělí 10:00–17:00
poslední prohlídka v 16:00

e-mail: prohlidkypalace@ado.cz
tel.: +420 587 405 421
www.arcibiskupskypalac.cz

Jan XXIII. | Jan Pavel II.
Dělníci na vinici Páně

pátek 25. dubna 2014
17:00 | krypta katedrály sv. Václava

Expozice otevřeny od 26. dubna do 28. září 2014 dle otevírací doby jednotlivých objektů.

Vstup volný.

Expozice se nachází:

- krypta katedrály sv. Václava (Václavské náměstí)
- Arcibiskupský palác (Wurmova 9)
- bazilika Navštívení Panny Marie na Svatém Kopečku (Sadové náměstí)